

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών
Τμήμα Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών

Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου

«Η Κατασκοπεία στο Σύγχρονο Διεθνές Δίκαιο»

Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
στις Διεθνείς Σχέσεις & Ασφάλεια

Επιβλέπων: Νικόλαος Ζάικος (Αναπληρωτής Καθηγητής)

Σύνταξη: Σωτήριος Μπακαούκας (ΑΕΜ: irs18047)

Θεσσαλονίκη, Δεκέμβριος 2018

Αφιέρωση

Στην Ηρώ και τον Βαγγέλη,

*οι οποίοι με την παρότρυνση, τη συνεχή υποστήριξη, την υπομονή και την
αμέριστη συμπαράστασή τους, συνέβαλαν, τόσο στην παρούσα εργασία,
όσο και στην ολοκλήρωση των σπουδών μου.*

Τους ευχαριστώ θερμά.

Σελίδα σκοπίμως κενή

Ευχαριστίες

Η εκπόνηση της συγκεκριμένης Διπλωματικής Εργασίας δεν θα ήταν δυνατή χωρίς την καθοδήγηση και το ενδιαφέρον του επιβλέποντα Αναπληρωτή Καθηγητή κ. Νικόλαου Ζάικου. Τον ευχαριστώ εκ βάθους για τη συνεχή κατεύθυνση και την αμέριστη προσφορά του στην προσπάθειά μου.

Σελίδα σκοπίμως κενή

Υπεύθυνη Δήλωση

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου».

Σωτήριος Μπακαούκας

Σελίδα σκοπίμως κενή

Περίληψη

Η παρούσα εργασία επιχειρήσει να εκθέσει το ζήτημα της κατασκοπείας υπό το πρίσμα του σύγχρονου διεθνούς δικαίου. Η κατασκοπεία αποτελεί ίσως το αρχαιότερο επάγγελμα του ανθρώπινου γίνεσθαι. Ανέκαθεν, επιδιωκόταν η συλλογή πληροφοριών για οποιαδήποτε πολιτική, οικονομική, στρατιωτική δραστηριότητα. Ως φαινόμενο, αποτελούσε την ικανή και αναγκαία συνθήκη για την επιτυχία των πολεμικών συγκρούσεων από την αρχαιότητα έως σήμερα. Παράλληλα, αποτελούσε πάγια πρακτική για την εξυπηρέτηση των πολιτικών αντικειμενικών σκοπών των κυβερνόντων. Μια απλή πληροφορία μπορούσε πάντα να δώσει το πλεονέκτημα σε κάποιον από τους αντιμαχόμενους, πόσο μάλλον σήμερα που διανύουμε την εποχή της πληροφορίας.

Η προσπάθεια τοποθέτησης των κατασκοπευτικών δραστηριοτήτων και των ανθρώπων που τις εκτελούν σε νομικά καλούπια ξεκίνησε τον 19^ο αιώνα με την κωδικοποίηση των νόμων και των εθίμων του πολέμου. Η διαδικασία ολοκληρώθηκε με τις Συμβάσεις της Χάγης και της Γενεύης (μαζί με τα Πρόσθετα Πρωτόκολλα), όπου δίδεται ιδιαίτερη έμφαση στην προστασία των εμπολέμων και ρυθμίζεται το φαινόμενο της κατασκοπείας.

Κατά την έρευνα που προηγήθηκε της συγγραφής, διαπιστώθηκε ότι η κατασκοπεία δεν ρυθμίζεται παρά μόνον από το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο. Το γεγονός αυτό μας οδήγησε σε ένα διαχωρισμό μεταξύ των κατασκοπευτικών δραστηριοτήτων που λαμβάνουν χώρα εν καιρώ πολέμου και ειρήνης. Αντίστοιχα, εκτιμήθηκε ως ιδιαίτερα σημαντική η ανάγκη αποτύπωσης των ειδικών συνθηκών που επικρατούν στις μη διεθνείς συρράξεις. Παρατηρούμε το παράδοξο της μη αναφοράς του φαινομένου της κατασκοπείας στο διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο, όσον αφορά αυτές τις συγκρούσεις.

Το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο επιθυμεί να προστατεύσει τον κατάσκοπο παράλληλα με τις υπόλοιπες κατηγορίες των μαχητών ή των ανιχνευτών, παραχωρώντας του το δικαίωμα σε μια δίκαιη δίκη. Προστατεύει αυτούς που συλλέγουν πληροφορίες άνευ ψευδών προφάσεων και τους διαχωρίζει, χωρίς να τους χαρακτηρίζει κατασκόπους. Ενοχοποιεί τον συλληφθέντα κατάσκοπο που απέτυχε να εκπληρώσει την αποστολή του αλλά επιβραβεύει τον επιτυχημένο δίνοντάς του ασυλία για τις αμαρτίες του παρελθόντος. Όπως παρουσιάζεται στην εργασία, στον κατηγορούμενο κατάσκοπο επιβαλλόταν η εσχάτη των ποινών, αλλά ο πολιτικός πολιτισμός που επέφερε το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου τροποποίησε την ποινή σε φυλάκιση ή κάθειρξη.

Οι συμβάσεις που αναφέραμε κατάφεραν να προστατεύσουν, μεταξύ άλλων και τους κατασκόπους. Επίσης κατάφεραν να αλλάξουν τα εσωτερικά δίκαια των κρατών ως προς τον βαθμό των ποινών που επέβαλαν, αλλά δεν κατάφεραν – ίσως και δεν

επιχείρησαν – να τα αποδεσμεύσουν εξ ολοκλήρου από τον πρωτεύοντα ρόλο που θεωρούν ότι οφείλουν να έχουν.

Επιπλέον, τα κράτη αποφάσισαν μέσω των Συμβάσεων της Βιέννης περί διπλωματικών και προξενικών σχέσεων να προστατεύσουν μια μερίδα «νόμιμων κατασκόπων», οι οποίοι δρουν «ανενόχλητοι» εντός «εχθρικού» εδάφους. Με τις συμβάσεις αυτές προστατεύονται οι επίσημοι διπλωμάτες των κρατών, οι κατοικίες τους οι επικοινωνίες, η αλληλογραφία αλλά και οι οικογένειές τους και επιπλέον οι πρεσβείες και τα προξενεία. Αν αυτοί κατηγορηθούν για το παράπτωμα της κατασκοπείας, απλά χαρακτηρίζονται ως ανεπιθύμητοι και απελαύνονται.

Σκοπός των κρατών είναι η μεγιστοποίηση της σχετικής ισχύος τους στο άναρχο και ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα. Η επιθυμία της διαρκούς οικονομικής και τεχνολογικής ανάπτυξης οδηγεί τα κράτη στην ενίσχυση αυτού του είδους της κατασκοπείας, έτσι ώστε να μπορούν να συμμετάσχουν επιτυχημένα και αποτελεσματικά στο διεθνή ανταγωνισμό, λαμβάνοντας πάντα υπόψη τις δεσμεύσεις περί πνευματικών δικαιωμάτων και ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων.

Τέλος, έγινε μια προσπάθεια διερεύνησης της κατασκοπείας εντός ενός δυσερμήνευτου πεδίου του διεθνούς δικαίου, του κυβερνοχώρου. Ο κυβερνοχώρος δεν περιέχει τη βία του πολέμου, δύναται όμως να παραβιάσει την εθνική ασφάλεια ενός εκάστου κράτους χωρίς να παραβιάζει τα σύνορά του. Μέσω του κυβερνοχώρου επιχειρείται να παραβιαστεί η κυριαρχία του κράτους-στόχου μέσω διαρροής πληροφοριών προς ένα χώρο και ένα δέκτη που βρίσκονται εκτός αυτού.

Με το πέρασμα των ετών οι τεχνικές που χρησιμοποιούνται για τη συλλογή και επεξεργασία των πληροφοριών βελτιώθηκαν και εκσυγχρονίστηκαν. Οι ρυθμίσεις που θεσπίζει το σύγχρονο διεθνές δίκαιο, παραμένουν σταθερές, παρωχημένες και αδυνατούν να καλύψουν το προβάδισμα που προσφέρει η τεχνολογία στον σύγχρονο κατάσκοπο. Παρ' όλα αυτά, παραμένει και κυριαρχεί το σημαντικότερο δικαίωμα του κατασκόπου αυτό της δίκαιης δίκης.

Πίνακας Περιεχομένων

Αφιέρωση.....	i
Ευχαριστίες	iii
Υπεύθυνη Δήλωση	v
Περίληψη	vii
Πίνακας Περιεχομένων	ix
Εισαγωγή.....	1
Κεφάλαιο 1: Ιστορική Αναδρομή.....	3
1.1 Η Κατασκοπεία στις Διεθνείς Σχέσεις και την Στρατηγική	5
1.2 Διάσημες Ιστορίες Κατασκοπείας.....	7
1.3 Η κατάληξη διάσημων κατασκόπων.....	8
Κεφάλαιο 2: Η Κατασκοπεία από την άποψη του Διεθνούς Δικαίου.....	11
2.1 Πληροφορία, Πληροφόρηση & Συλλογή Πληροφοριών.....	11
2.2 Ορισμός Κατασκοπείας – Κατασκόπου.....	14
2.3 Παράθεση Διεθνών Αποφάσεων – Συνθηκών – Συμβάσεων.....	18
Κεφάλαιο 3: Η Κατασκοπεία στον Πόλεμο.....	25
3.1 Διεθνείς Ένοπλες Συγκρούσεις.....	25
3.2 Μη – Διεθνείς Ένοπλες Συγκρούσεις.....	31
3.3 Μαχητές και μη Μαχητές – Προνομιούχοι και μη	34
Κεφάλαιο 4: Η Κατασκοπεία στην Ειρήνη.....	37
4.1 Μυστική Πληροφόρηση και Στρατιωτική Αναγνώριση.....	37
4.2 Η Κατασκοπεία των Διπλωματών.....	44
4.3 Η Κατασκοπεία στον Κυβερνοχώρο.....	46
4.4 Η Οικονομική/ Βιομηχανική/ Τεχνολογική Κατασκοπεία.....	49
Ιστορική Αναδρομή.....	50
Διάφορες Περιπτώσεις.....	51
Τρόποι – Διαδικασίες.....	52
Κεφάλαιο 5: Η κατασκοπεία ως στρατήγημα του διεθνούς δικαίου και ο κολασμός της από τις εθνικές νομοθεσίες.....	55
5.1 Διεθνές δίκαιο vs Εθνικές Νομοθεσίες.....	55
5.2 Οι νομικές επιπτώσεις της ενάσκησης κατασκοπείας στην Ελλάδα.....	56
Παρατηρήσεις – Συμπεράσματα.....	59
Ορισμοί.....	63

Παράρτημα.....	I
Διακήρυξη των Βρυξελλών.....	I
Διασκέψεις Ειρήνης της Χάγης του 1899 και του 1907	I
IV Σύμβαση της Γενεύης του 1949	II
Πρόσθετο Πρωτόκολλο I της Σύμβασης της Γενεύης (1949), Σχετικά με την Προστασία Θυμάτων Διεθνών Συγκρούσεων (1977)	III
Σύμβαση της Βιέννης για τις Διπλωματικές Σχέσεις του 1961	IV
Σύμβαση της Βιέννης για τις Προξενικές Σχέσεις του 1963.....	VI
Στρατιωτικός Ποινικός Κώδικας	X
Εγκλήματα κατασκοπείας	X
Κατάλογος σημαντικότερων πρωτογενών πηγών	i
Ελληνική Νομοθεσία	i
Ξένη Νομοθεσία	i
Διεθνείς Συμβάσεις	ii
Βιβλιογραφία.....	iv
Ελληνική βιβλιογραφία	iv
Ξενόγλωσση βιβλιογραφία	v
Αρθρογραφία	vi

Εισαγωγή

Οι ιστορικοί έχουν σε κάποιο βαθμό αφήσει σε δεύτερη μοίρα τη σημασία της κατασκοπείας, παρότι υπάρχουν πολλά παραδείγματα που φανερώνουν την κρισιμότητά της στην εξέλιξη των επιχειρήσεων. Τα κατορθώματα των ηρώων που καταγράφονται στην Ιλιάδα περιλαμβάνουν πράξεις συλλογής πληροφοριών και κατασκοπείας. Το καλύτερο παράδειγμα μυστικού πράκτορα είναι ο πολυμήχανος Οδυσσεύς. Ευρηματικός κατάσκοπος και δεινός δολιοφθορέας, αποτελεί παράδειγμα προς μίμηση για τους σύγχρονους ήρωες του Ian Fleming.

Ιλιάδα, Ραψωδία «Κ», στίχος 35:

*«τὸν πρότερος προσέειπε βοὴν ἀγαθὸς Μενέλαος·
τίφθ' οὕτως ἦθεῖε κορύσσειαι; ἦ τιν' ἐταίρων
ὄτρυνέεις Τρῶεσσιν ἐπίσκοπον;»*

Μετάφραση:

*«...Πρώτος ἐμίλησε ὁ βροντόφωνος Μενέλαος τότε κι εἶπε:
Ποιος λόγος, ἔτσι που ἀρματώνεσαι, καλέ μου; Θεὸς νὰ στείλεις
κανένα σύντροφο κατάσκοπο στους Τρῶες;»¹*

Ιλιάδα, Ραψωδία «Κ», στίχος 560:

*«τὸν τρισκαιδέκατον σκοπὸν εἴλομεν ἐγγύθι νηῶν,
τόν ῥα διοπτῆρα στρατοῦ ἔμμεναι ἡμετέροιο
Ἔκτωρ τε προέηκε καὶ ἄλλοι Τρῶες ἀγαυοί.»*

Μετάφραση:

*«...Κι ἓναν κατάσκοπο σκοτώσαμε, που δίπλα στα καράβια
τον εἶχε στείλει ὁ μέγας Ἔκτορας κι οἱ Τρῶες οἱ ψυχωμένοι,
εἰς νὰ ῥθει κοντά, στο ἀσκέρι μας, νὰ μας παραμονέψει.»²*

Στο στάδιο του έργου της Ιλιάδος, ὅταν ὁ Ἀχιλλεύς ἀρνήθηκε τὴ συνεργασία στους Ἀχαιοὺς, ὅλοι καταλαμβάνονται ἀπὸ ἀνησυχία γιὰ τὴν ἐξέλιξη. Στὸ ἀπέναντι στρατόπεδο επικρατεῖ κινητικότητα. Ὁ Ἀγαμέμνων συγκροτεῖ πολεμικὸ συμβούλιο καὶ ὅλοι ἀποφασίζουν νὰ στείλουν κατάσκοπους στο τρωικὸ στρατόπεδο, ὥστε νὰ συλλέξουν πληροφορίες γιὰ τὴν προθέσει του ἀντιπάλου. Τῆς ἀποστολῆς ἀναλαμβάνει

---

¹ Ν. Καζαντζάκη - Ἰ. Θ. Κακριδῆ (Μετάφραση), «*Ὀμήρου Ἰλιάς*» (ed. D. B. Monro and T. W. Allen. Oxford, 1920), Ἀναρτημένο στὴν ἰστοσελίδα: <http://users.uoa.gr/~nektar/arts/tributes/omhros/il10.htm> (Τελευταία Ἐπίσκεψη: 04-11-18).

² Ibid.

να ηγηθεί ο Οδυσσεάς με βοηθό τον Διομήδη. Ταυτόχρονα, ο Έκτορας αποστέλλει τον Δόλωνα στο ελληνικό στρατόπεδο με την ίδια αποστολή. Ο Τρώας πέφτει στα χέρια των Ελλήνων, οι οποίοι «εκμαιεύουν» τις πληροφορίες που χρειάζονται και τον σκοτώνουν. Στη συνέχεια εκτελούν ανορθόδοξες επιχειρήσεις εναντίον των Θρακών, συμμάχων των Τρώων. Ο Διομήδης σκοτώνει τον Ρήσο, βασιλιά των Θρακών και ο Οδυσσεάς αρπάζει τα αλόγα του. Οι δυο έλληνες κατάσκοποι επιστρέφουν στο συμμαχικό στρατόπεδο, αφού εκτέλεσαν ειδικές, ανορθόδοξες, πληροφοριακές και κατασκοπευτικές επιχειρήσεις³.

Η παραπάνω διήγηση αποτελεί ίσως την πρώτη καταγεγραμμένη υπόθεση κατασκοπείας στην ιστορία. Ο Όμηρος περιγράφει ποιητικά την εξέλιξη της υπόθεσης, ξεκινώντας από την ανάγκη τέλεσης των ανωτέρω δραστηριοτήτων και τη σημασία της πληροφορίας, την οργάνωση, την εκτέλεση της κατασκοπείας, τη σημασία και τη διαδικασία των αντιπληροφοριών και καταλήγει στο ένδοξο ή άδοξο τέλος που αξίζει στον αντίπαλο κατάσκοπο, τον θάνατο.

Αν και καταγράφηκε χιλιετίες πριν, η περιγραφή του Ομήρου θέτει όλα τα ζητήματα που περιστρέφονται γύρω από την πρακτική της κατασκοπείας, τόσο από επιχειρησιακής όσο και από ηθικής πλευράς. Η πλευρά που δεν αναλύεται στην Ιλιάδα είναι η νομική. Ένα ζήτημα που θα επιχειρήσουμε να θίξουμε στην παρούσα μελέτη.

Η αντιμετώπιση των κατασκόπων από το δίκαιο των ενόπλων συγκρούσεων καθώς και η αλληλεπίδραση των κανόνων του με άλλους κανόνες και ρυθμίσεις του διεθνούς δικαίου αποτελεί το κύριο μέρος της εργασίας. Ταυτόχρονα, επιχειρείται μια προσπάθεια να καταδειχθεί η αλληλεπίδραση της κατασκοπείας στην περιοχή επιχειρήσεων και έξω απ' αυτήν με άλλες, σύγχρονες για το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο έννοιες, όπως είναι η συμμετοχή του άμαχου πληθυσμού στις εχθροπραξίες και οι «μη προνομιούχοι μαχητές». Βέβαια, δεν θα μπορούσαν να λείψουν οι συσχετισμοί της κατασκοπείας με την ειρηνική περίοδο εμπλέκοντάς την με την συλλογή πληροφοριών μέσω των διπλωματών αλλά και με τομείς ολοένα και περισσότερο σχετιζόμενους με το διεθνές δίκαιο, όπως είναι η παραβίαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των προσωπικών του δεδομένων. Στην εργασία γίνεται αναφορά στις υποπεριπτώσεις της οικονομικής κατασκοπείας και πόσο αυτή σχετίζεται με τα πνευματικά δικαιώματα, όπως και της κυβερνοκατασκοπείας που το διεθνές δίκαιο αδυνατεί προς το παρόν να ρυθμίσει. Τέλος, γίνεται μια προσπάθεια σύγκρισης των εθνικών νομοθεσιών και πως τα κράτη προσπαθούν να αποτρέψουν, να περιορίσουν και να τιμωρήσουν την εις βάρος τους κατασκοπεία.

---

³ Ελληνικός Πολιτισμός, Περιληπτική διήγηση, «Ομήρου Ιλιάς, Ραψωδία Κ (Δολώνεια)», Αναρτημένο στην ιστοσελίδα: <http://users.sch.gr/ipap/Ellinikos%20Politismos/Yliko/OMHROS-ILIADA/Iliada/Iliada20.htm> (Τελευταία Επίσκεψη: 12-8-18).

Κεφάλαιο 1: Ιστορική Αναδρομή.

Η εμφάνιση των κατασκόπων αποτελεί ένα φαινόμενο που οι ρίζες του βρίσκονται στη μήτρα της ανθρώπινης ιστορίας. Δεν είναι εύκολο να προσδιοριστεί με σαφήνεια πότε ακριβώς ξεκίνησε η χρήση μυστικών πρακτόρων για τη συλλογή πληροφοριών, ωστόσο μπορεί κανείς με σιγουριά να καταλήξει στο συμπέρασμα πως η απαρχή του φαινομένου είναι συνυφασμένη με τη γέννηση της ιστορίας του ανθρώπου.

Η ανάγκη για επιβίωση έσπρωξε τον άνθρωπο στην παρατήρηση του ζωικού βασιλείου και της φύσης με σκοπό να αποκομίσει πληροφορίες που θα του έδιναν το πλεονέκτημα στη μάχη για την τροφή. Χρησιμοποίησε τα αποτελέσματα της παρατήρησης επ' ωφελεία του και εκμεταλλεύτηκε το πλεονέκτημα αυτό στη διαδικασία του κυνηγιού. Ακολούθησε η ανάγκη της γνώσης για την οργάνωση και τα στρατιωτικά σχέδια του αντιπάλου, που παρήγαγε αντίστοιχα και την ανάγκη η μυστικότητα αυτών να παραβιαστεί, κάτι που μπορούσε να γίνει μόνο με τη χρήση προσώπων που θα δρούσαν «κρυφίως και με δόλιες προθέσεις».

Οι παλαιότερες αναφορές στη χρήση κατασκόπων, ανάγονται στην αρχαία Αίγυπτο. Οι Φαραώ χρησιμοποιούσαν εκτεταμένα μυστικούς πράκτορες προκειμένου να διαπιστώσουν ποιοι υποτελείς τους δεν ήταν πιστοί, καθώς και ποιες φυλές εκτός του βασιλείου τους ήταν αρκετά αδύναμες ώστε να υποταχθούν⁴. Λέγεται πως πριν την εισβολή του Μωυσή στη Χαναάν, εστάλησαν δώδεκα κατάσκοποι με την εντολή να διαπιστώσουν αν η χώρα ήταν εύφορη ή άγονη, αν είχε πλούτο, καθώς και αν οι πόλεις της ήταν με τείχη ή ανοχύρωτες⁵.

Στην αρχαία Ελλάδα, εκτός της χρήσης του Δούρειου Ίππου, που επιδεικνύει τις συγκεκριμένες και ανορθόδοξες επιχειρήσεις και νομιμοποιεί τη χρήση «Δόλιων Μέσων», υπάρχει αναφορά και στη Ραψωδία «Κ» της Ιλιάδας του Ομήρου, όπου ένας Τρώας «Μαχητής» πάει να κατασκοπεύσει το στρατόπεδο των Ελλήνων αλλά γρήγορα γίνεται αντιληπτός, συλλαμβάνεται, μαρτυράει τα πάντα και τελικά θανατώνεται. Μια παραλλαγή του επεισοδίου υπάρχει στον «Ρήσο» του Ευριπίδη, όπου ο Τρώας αντί για την στολή του φοράει την γούνα ενός λύκου, προκειμένου να μπει στο στρατόπεδο των αντιπάλων.

Ο Εφιάλτης, όπως αναφέρει ο Ηρόδοτος, παρουσιάστηκε στον Ξέρξη ως προδότης - κατάσκοπος, του υπέδειξε το στενό πέρασμα και οδήγησε απ' εκεί τους Πέρσες, για να χτυπήσουν τους Σπαρτιάτες στη μάχη των Θερμοπυλών το 480 π.Χ. Ο Εφιάλτης έχοντας εκπληρώσει τον δικό του ρόλο στην Ιστορία, πλέον κρυβόταν με την αναμφίβολα γενναία χρηματική ανταμοιβή που απέσπασε από τον Ξέρξη. Όταν

⁴ Lerner K. Lee and Lerner Brenda Wilmoth, editors. «*Encyclopedia of Espionage, Intelligence, and Security vol 1*», The Gale Group, 2004, 416.

⁵ Παλαιά Διαθήκη, Αριθμοί, κεφ. 13.

απομακρύνθηκε οριστικά ο κίνδυνος, ο Εφιάλτης επικηρύχθηκε έναντι εξίσου μεγάλης χρηματικής αμοιβής. Κατόπιν, κατέφυγε στη Θεσσαλία και έπειτα από αρκετό καιρό, επέστρεψε στη γενέτειρά του όπου αναγνωρίστηκε από τον Αθηνάδη τον Τραχίνιο, ο οποίος τον σκότωσε επιτόπου. Το τέλος του ήταν αντάξιο του προδοτικού του βίου. Οι Λακεδαιμόνιοι τίμησαν τον δολοφόνο του και ο Εφιάλτης έμεινε στην Ιστορία ως ο μεγαλύτερος προδότης του αρχαίου κόσμου.

Αντίστοιχα, η Δαλιδά στο ρόλο της Mata Hari πήρε από τους Φιλισταίους ασήμι για να μάθει το μυστικό της υπερδύναμης του Σαμψών. Επίσης, σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό οι Ρωμαίοι έκαναν χρήση αυτού του στρατηγήματος τόσο εντός όσο και εκτός των πυλών. Σε επίπεδο εσωτερικής πολιτικής οι μυστικοί πράκτορες αποτελούσαν εργαλείο εκ μέρους αντίπαλων φατριών, που βρίσκονταν σε διαμάχη για την εξουσία, ενώ στην εξωτερική πολιτική συχνά αποστέλλονταν προκειμένου να συγκεντρώσουν πληροφορίες για την ισχύ των αντιπάλων που επρόκειτο να εκστρατεύσουν⁶.

Κατά την περίοδο της Αναγέννησης, αναπτύχθηκαν ιδιαίτερα οι μυστικές υπηρεσίες του βασιλείου της Αγγλίας. Επί της βασιλείας της Ελισάβετ Α' (1558-1603) οι μυστικές υπηρεσίες, απέτρεψαν μεγάλο αριθμό πραξικοπημάτων εναντίον της. Οι υπηρεσίες πληροφοριών της Ελισάβετ ήσαν διαβόητες για τον αδίστακτο χαρακτήρα των κατασκόπων τους. Η χρήση των κατασκόπων δεν θα μπορούσε να μείνει ανεκμετάλλευτη ούτε από τον Μέγα Φρειδερίκο της Πρωσίας, ο οποίος ασχολήθηκε σε τέτοιο βαθμό με αυτούς, που καλείται «Πατέρας της Κατασκοπείας». Από την ιστορική μας αναδρομή δεν θα μπορούσε να λείπει κι ο Μέγας Ναπολέων με ένα δίκτυο πληροφοριών προς υποστήριξη των εκστρατειών της Γαλλικής Αυτοκρατορίας, το οποίο αποδείχτηκε αρκετά αποτελεσματικό⁷.

Οι δύο Παγκόσμιοι Πόλεμοι είναι αυτοί με την μεγαλύτερη επιρροή στις δραστηριότητες της κατασκοπείας τόσο για τον τρόπο και την εφευρετικότητα των μεθόδων όσο και για την εξέλιξη αυτών. Η Γερμανία από την εποχή του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου είχε δημιουργήσει ένα ισχυρό δίκτυο μυστικών πρακτόρων (κυρίως Βέλγοι και Ελβετοί), εγκατεστημένων στη Γαλλία με πλαστή ταυτότητα. Οι μυστικές υπηρεσίες άνθισαν κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο με τις γερμανικές (Abwehr) να εξαπλώνονται σε ολόκληρη την Ευρώπη και πέραν αυτής, χωρίς όμως να καταφέρουν να επηρεάσουν αποφασιστικά την εξέλιξη του πολέμου υπέρ της Γερμανίας, χάνοντας αποφασιστικά στη μάχη των πληροφοριών από τις μεθοδικές Βρετανικές και τις πολυμήχανες Σοβιετικές μυστικές υπηρεσίες.

Τη σκυτάλη παίρνει ο Ψυχρός Πόλεμος με την ίδρυση της Κεντρικής Υπηρεσίας Πληροφοριών (CIA) των ΗΠΑ το 1947, που σύντομα εξελίχθηκε σε έναν έμβιο οργανισμό που εξαπλώθηκε σε ολόκληρο τον κόσμο. Η CIA διαδραματίζει πλέον, εξαιρετικά

⁶ Βασιλειάδης Παναγιώτης, «Η Κατασκοπεία στο Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο», Θεσσαλονίκη, Δεκέμβριος 2015, 7.

⁷ Ibid 8.

σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. Αντίστοιχα, στη Σοβιετική Ένωση η κύρια υπηρεσία ασφαλείας, μυστική αστυνομία και οργανισμός πληροφοριών (1954 – 1991) ήταν η KGB, η οποία όμως κατάγεται από την Cheka που ιδρύθηκε στις 19 Δεκεμβρίου του 1917 και αντικατέστησε την αντίστοιχη υπηρεσία της Ρωσικής Αυτοκρατορίας.

1.1 Η Κατασκοπεία στις Διεθνείς Σχέσεις και την Στρατηγική

Από την σύντομη ιστορική μας αναδρομή δεν μπορεί να απουσιάζει μία αναφορά σε μεγάλους θεωρητικούς των διεθνών σχέσεων αλλά και εγνωσμένων στρατηγιστών. Μπορεί να διαφωνούν μεταξύ τους για την άμεση και την έμμεση προσέγγιση, αλλά όλοι τους συμφωνούν στην κρισιμότητα της πληροφορίας και την μέσω αυτής προώθηση των εθνικών συμφερόντων.

Το έργο του Ινδού ιερέα Καυτίλα, «Επιστήμη της Πολιτικής», δίνει ιδιαίτερη έμφαση στη ραδιουργία, στην προσπάθεια συλλογής πληροφοριών και την κατασκοπεία. Η έμφαση που αποδίδεται στη ραδιουργία είναι μεγάλη αποσκοπώντας στον προσεταιρισμό των κυριότερων αξιωματούχων των αντιπάλων κρατών. Αυτό που χαρακτηρίζει τον Καυτίλα είναι το ακόλουθο: «*Το βέλος που ρίχνει ο τοξότης μπορεί να σκοτώσει - ή και να μη σκοτώσει έναν μόνο άνδρα. Όμως μια επιδέξια ραδιουργία σχεδιασμένη από σοφούς άνδρες μπορεί να σκοτώσει ακόμη και αυτούς που βρίσκονται μέσα στη μήτρα της μάνας τους*». Σε ολόκληρη τη σκέψη της ανατολής η παραπλάνηση, ο αιφνιδιασμός και η συλλογή πληροφοριών κατέχουν εξέχοντα ρόλο, έτσι εμφανίζεται στα κείμενα Αράβων και Περσών αναλυτών και τονίζεται σχεδόν ανελλιπώς η σημασία των κατασκοπών, ενώ στον Μωάμεθ αποδίδεται η ρήση «*ο πόλεμος είναι παραπλάνηση*».⁸

Ο πόλεμος για τον Sun Tzu είναι ζωτικής σημασίας για τα κράτη και η κατανόησή του αποτελεί μείζον ζήτημα για τις διεθνείς σχέσεις λόγω των δυνητικών ωφελημάτων που μπορούν να αποκομίσουν αυτά. Τόσο για τον Sun Tzu όσο και για τον Clausewitz, ο πόλεμος είναι μία σχέση κόστους και οφέλους και πρέπει να διεξάγεται μόνο όταν διακυβεύονται ζωτικά εθνικά συμφέροντα.

«*Εάν γνωρίζεις τον εαυτό σου και γνωρίζεις και τον εχθρό τότε η νίκη σου ποτέ δεν θα κινδυνεύσει*». Ο Sun Tzu μ' αυτήν τη ρήση δίνει έμφαση στη σημασία των πληροφοριών. Οι πληροφορίες θα συγκεντρωθούν μέσω της κατασκοπείας του εχθρού. Οι διδαχές του στη συλλογή των πληροφοριών, την παραπλάνηση και τον αιφνιδιασμό αποτελούν εξαιρετικά σημαντικούς παράγοντες για την στρατηγική σκέψη του Sun Tzu.

Ο Sun Tzu υποστηρίζει ότι οι πληροφορίες είναι το αίμα της επιχείρησης. Μας διδάσκει, ότι υπάρχουν δύο πλευρές της διαχείρισης των πληροφοριών, η συλλογή και η διάδοσή τους. Συλλέγουμε πληροφορίες, για να κάνουμε ευκολότερη τη διαδικασία

⁸ Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, «*Η στρατηγική Σκέψη Από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα*», Ποιότητα 2008, 98-100.

λήψης απόφασης και διαδίδουμε πληροφορίες, για να παραπλανήσουμε τον αντίπαλο. Ο κινέζος στρατηγός υπερασπίζεται με θέρμη την χρήση κατασκόπων και πληροφοριοδοτών. «Γίνε πανούργος! Και χρησιμοποίησε κατασκόπους σε κάθε είδους εργασία».⁹

Σε όλες λοιπόν τις εποχές η διαφύλαξη μυστικών από τον εχθρό ήταν πρώτη προτεραιότητα κάθε στρατού, «Εάν τα σχέδια περί μυστικών επιχειρήσεων αποκαλυφθούν πρόωρα, ο κατάσκοπος, και όλοι εκείνοι στους οποίους τα αποκάλυψε, θα πρέπει να θανατωθούν». Ιδιαίτερη σημασία στο έργο του Sun Tzu δίδεται στα είδη των μυστικών πρακτόρων. Τους ξεχωρίζει ανάλογα με τη χρήση τους σε Τοπικούς κατάσκοπους (κάτοικοι περιοχής), Εσωτερικούς κατάσκοπους (αξιωματούχοι του εχθρού), Κατάσκοπους που άλλαξαν στρατόπεδο (κατάσκοποι του εχθρού που μετέτρεψες σε δικούς σου κατασκόπους), Καταδικασμένους κατάσκοπους (γνωστοί σε σένα κατάσκοποι του εχθρού που τους μεταδίδεις πληροφορίες για να τις μεταφέρουν στον εχθρό) και Επιζώντες κατάσκοπους (αυτοί που φέρνουν νέα από το στρατόπεδο του εχθρού). Κατόπιν αυτών μας πληροφορεί¹⁰:

«Απ' όλους όσοι απαρτίζουν το στράτευμα, κανένας δεν έχει τόσο στενές σχέσεις με το διοικητή όσο ένας μυστικός πράκτορας. Κανένας δεν ανταμείβεται πιο πλουσιοπάροχα. Και τίποτα δεν είναι πιο απόρρητο από τις μυστικές επιχειρήσεις».

*«Γι' αυτό, λοιπόν, μόνον ο φωτισμένος ηγεμόνας και ο ικανός στρατηγός – που ξέρουν να χρησιμοποιούν τους πιο έξυπνους ανθρώπους ως κατασκόπους – είναι βέβαιο ότι θα επιτύχουν σπουδαία πράγματα. Οι μυστικές επιχειρήσεις είναι απαραίτητες σ' έναν πόλεμο. Σ' αυτές στηρίζει την κάθε του κίνηση ένας στρατός».*¹¹

Ο Machiavelli μέσα από το έργο του έδειξε ότι κατανοεί την έννοια της στρατηγικής παραπλάνησης (strategic deception). Έγραφε χαρακτηριστικά: «Αν και ο δόλος στα πλαίσια άλλων δραστηριοτήτων είναι απεχθής, στη διαχείριση του πολέμου είναι επαινετός και ένδοξος και εκείνος που υπερνικά έναν εχθρό χρησιμοποιώντας δόλο πρέπει να επαινείται το ίδιο με εκείνον που καταφέρνει το ίδιο μέσω της δύναμης».¹²

Παράλληλα, ο Πρώσος στρατηγός Karl von Clausewitz στο έργο του «Περί Πολέμου» («On War») αναφέρεται σε αυτό που στις μέρες μας είναι γνωστό ως «η ομίχλη του πολέμου», δηλαδή η απουσία αξιόπιστων και ακριβών πληροφοριών στον

⁹ Γεωργαντάς Κ. «The Art of War», (Sun Tzu, Μετάφραση), Εκδόσεις Βάνιας, 1991, Δημοσιεύεται στην ιστοσελίδα: <https://adiotos.wordpress.com/2005/11/07/sun-tzu-economics/>, Τελευταία Επίσκεψη: 13-8-18.

¹⁰ Ibid.

¹¹ «Ένας στρατός χωρίς μυστικούς πράκτορες μοιάζει με άνθρωπο χωρίς μάτια και αυτιά». «Η τέχνη του πολέμου, Sun Tzu», Μετάφραση: Ρένα Λέκκου – Δάντου, Περίπλους, 2003.

¹² Κωνσταντόπουλος Ιωάννης Λ., «Οικονομική Κατασκοπεία και Διεθνείς Σχέσεις», Αθήνα 2008, 109.

πόλεμο, θεωρώντας ότι οι πληροφορίες αποτελούν τη βάση των πολεμικών σχεδίων και επιχειρήσεων¹³. Παρ' όλα αυτά επισημαίνει ότι κάθε είδος πληροφορίας σχετικά με τον εχθρό συμβάλλει στην τριβή και δεν αποτελεί βοήθημα για το στρατιωτικό διοικητή, γεγονός κατανοητό αν συμψηφισθεί με τον κορεσμό που δύναται να προκαλέσουν οι πληροφορίες εξαιτίας της μη ορθής επεξεργασίας και αξιοποίησης αυτών¹⁴.

Ο Ελβετός Baron Antoine Henri de Jomini, στο συμπέρασμα του έργου του «Grand Military Operations» κάνει εκτενή αναφορά στην πληροφόρηση και την αναγνώριση. «Να είμαστε προσεκτικοί να ενημερωνόμαστε τέλεια για τις θέσεις του εχθρού και για τις κινήσεις του ... Η χρήση κατασκοπών αποτελεί ένα χρήσιμο μέσο ... Ένας στρατηγός πρέπει να αποστέλλει μικρά τμήματα προς όλες τις κατευθύνσεις ... Το να λειτουργούμε δίχως αυτές τις προφυλάξεις είναι σαν να βαδίζουμε στο σκοτάδι, και να εκθέτουμε τον εαυτό μας στις τυχαίες καταστροφές που μπορεί να επιφέρει μία μυστική κίνηση του εχθρού».¹⁵

1.2 Διάσημες Ιστορίες Κατασκοπείας.

Σ' αυτό το υποκεφάλαιο θα παραθέσουμε κάποιες σύντομες αφηγήσεις σύγχρονης κατασκοπείας ώστε να συμπληρωθεί ο κύκλος της αναδρομής με γεγονότα και που απασχόλησαν την ελληνική καθημερινότητα του τύπου τις τελευταίες δεκαετίες. Οι ιστορίες αυτές αλιεύτηκαν από το διαδίκτυο με σκοπό την εμπειριστατωμένη παρουσίαση της κατασκοπείας στο πέρασμα των αιώνων.

Ο Yalchin Ataman, δρούσε στην Αθήνα ως Τούρκος πράκτορας. Παρόλο που η τότε ΚΥΠ, είχε αποκαλύψει τη δράση του, εκείνος ήταν τόσο προκλητικός, που τελικά κατέληξε σε συμπλοκή με έλληνα αξιωματούχο.

Ο πράκτορας της CIA John Κυριάκου έδρασε στην Αθήνα για αρκετά χρόνια και όπως αναφέρεται στο βιβλίο του «The reluctant spy» έβγαλε το όπλο του χωρίς όμως να κάνει χρήση αυτού εναντίον ενός Άραβα πράκτορα, σε γνωστό πάρκο της Αθήνας.

Στα μέσα της δεκαετίας του '70, Ισραηλινοί ανατίναξαν σε ξενοδοχείο στην Αθήνα τον Zeid Mutsatsi στο πλαίσιο αντιποίνων για την δολοφονία αθλητών της ολυμπιακής τους ομάδας από την οργάνωση «Μαύρος Σεπτέμβρης» κατά την Ολυμπιάδα του Μονάχου.

Ο Σταύρος Λάλας δούλευε στο αμερικάνικο Υπουργείο Εξωτερικών και ήταν πράκτορας της ΕΥΠ. Μέχρι να συλληφθεί παρέδωσε πολύ σημαντικές πληροφορίες που αφορούσαν την Ελλάδα. Προδόθηκε κατά λάθος από έλληνα αξιωματούχο του ΥΠΕΞ ο οποίος έδειξε σε αμερικάνο συνάδελφό του ότι γνώριζε πληροφορίες που δεν θα έπρεπε οδηγώντας στην σύλληψη του Λάλα.

¹³ Κολιόπουλος (n.8) 150.

¹⁴ Κωνσταντόπουλος, (n.12) 109-110.

¹⁵ Ibid 111

Κατά την διάρκεια του πραξικοπήματος στην Τουρκία το 2016, οκτώ (8) Τούρκοι στρατιωτικοί προσγειώθηκαν με ελικόπτερο στην Αλεξανδρούπολη ζητώντας άσυλο. Πρόσφατα αποφυλακίστηκαν και η αστυνομία ανέλαβε τη φύλαξή τους, αλλά διέρρευσε σε ελληνικές εφημερίδες ο ακριβής χώρος που κρατούνται. Ποιος παρέδωσε στις εφημερίδες το ΑΠΟΡΡΗΤΟ σχέδιο φύλαξης τους και μάλιστα την ώρα που η Τουρκία απειλεί με απαγωγή τους;^{16,17}

1.3 Η κατάληξη διάσημων κατασκόπων.

Πηγαίνοντας λίγο παλαιότερα, η χρήση πρακτόρων ή κατασκόπων αποτέλεσε σημαντικότατο παράγοντα στην απελευθέρωση των Ιωαννίνων από τους Τούρκους. Ο υπασπιστής του Τούρκου διοικητή στο Μπιζάνι, Νικολάκης Εφέντης, αποτέλεσε το πρόσωπο που οδήγησε τους Έλληνες να καταλάβουν το οχυρό της «Σκύλλας», που ήταν ιδιαίτερα στρατηγικής σημασίας για την εξέλιξη του αγώνα. Οι Έλληνες με μεσολαβητή τον Δεσπότη Γερβάσιο τον έπεισαν να τους παραδώσει πολύτιμες πληροφορίες για το οχυρό και ειδικότερα για την ακριβή θέση των πυροβολαρχιών. Δύο μέρες ημέρες μετά το οχυρό καταστράφηκε, αλλά ο κατάσκοπος είχε ένα τραγικό τέλος λόγω της επιπολαιότητας ενός δημοσιογράφου, που τον πρόδωσε κατά λάθος¹⁸.

Η Mata Hari (1876-1917), γεννήθηκε το 1876 στην Ολλανδία, και ως η πρώτη γυναίκα διπλή κατάσκοπος του Α΄ ΠΠ διευκόλυνε και την Γερμανία και την Γαλλία παρέχοντας διαβαθμισμένες πληροφορίες. Το 1915, μετά από μόνο μερικούς μήνες διπλής δράσης, συνελήφθη, δικάστηκε και εκτελέστηκε από τους γάλλους.

Ο Richard Sorge (1895-1944) αποτελεί τον μεγαλύτερο κατάσκοπο των Σοβιετικών με δράση στην Ιαπωνία πριν και κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Κατάφερε να δημιουργήσει ένα αξιόπιστο και άρτιο δίκτυο πρακτόρων με αποτέλεσμα να πληροφορήσει τον Κόκκινο Στρατό εγκαίρως ότι οι Ιάπωνες δεν είχαν πρόθεση να επιτεθούν εκτός και αν οι γερμανοί καταλάβουν τη Μόσχα. Έτσι οι Σοβιετικοί απελευθέρωσαν το ανατολικό θέατρο επιχειρήσεων και μετακίνησαν κύριες μονάδες προς το Στάλινγκραντ με αποτέλεσμα να αλλάξει η μοίρα του πολέμου στην περιβόητη αυτή μάχη. Όταν συνελήφθη το 1941 βασανίστηκε αλλά αρνήθηκε κάθε επαφή του με την ΕΣΣΔ. Για την προσφορά του τιμήθηκε μετά θάνατον με τον τίτλο του Ήρωα της Σοβιετικής Ένωσης.

Στον Ψυχρό Πόλεμο, επικεφαλής του FBI και της CIA, στρατολογούσαν πρώην Ναζί χρησιμοποιώντας τους ως πληροφοριοδότες. Οι πρώην Ναζί εκπαιδεύτηκαν και

¹⁶ Θανάσουλας Διονύσης, «Ιστορίες κατασκοπείας made in Greece!», Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα PROVOCATEUR: <http://provocateur.gr/manners/4931/spy-stories-made-in-greece-oi-kataskopoi-poy-gyrisan-apo-to-kryo-photos>, Τελευταία Επίσκεψη: 13-8-2018.

¹⁷ «Κατασκοπεία στην Ελλάδα», Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα SMASHPOINT: www.smashpoint.gr/guest-hour/kataskopeia-stin-ellada/, Τελευταία Επίσκεψη: 13-8-2018.

¹⁸ Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα ΜΗΧΑΝΗ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ: <http://www.mixanitouxronou.gr/nikolaki-efentis-to-adoxo-telos-tou-kaliterou-ellina-kataskopou-prodothike-meta-tin-apeleutherosi-ton-ioanninon/>, Τελευταία επίσκεψη: 14-8-2018.

έδρασαν στην Ανατολική Γερμανία και έκαναν παρακολουθήσεις επ' ωφελεία των ΗΠΑ. Είναι πλέον γνωστό ότι οι Γερμανοί χρησιμοποιήθηκαν ως πράκτορες και από τις δύο πλευρές, αλλά κυρίως από τη Δύση¹⁹.

Οι Julius (1915 – 1953) και Ethel Rosenberg (1918 – 1953), ήταν ένα ζευγάρι αμερικάνων οπαδών του κομμουνισμού που μετέδωσαν στη Σοβιετική Ένωση χιλιάδες έγγραφα σχετικά με λεπτομέρειες του μαχητικού P-80. Τα προϊόντα της δράσης τους από το 1942 μέχρι το 1950 λέγεται ότι χρησιμοποιήθηκαν για την κατάρριψη του πασίγνωστου αμερικάνικου U-2. Θανατώθηκαν το 1953 ως ένοχοι για κατασκοπεία κατά των ΗΠΑ.

Ο Anthony Blunt, ο Donald Duart Maclean, ο Kim Philby και ο Guy Burgess ήταν τέσσερα πέμπτα των Cambridge Five ενώ το πέμπτο μέλος, δεν έγινε ποτέ γνωστό. Κατηγορήθηκαν για κατασκοπεία επ' ωφελεία της ΕΣΣΔ, ενώ παράλληλα ήταν μέλη των βρετανικών μυστικών υπηρεσιών.

Σύμφωνα με την ταινία βασισμένη στο βιβλίο της Valerie Plame, αποκαλύφθηκε εσκεμμένα η δράση της ως κατάσκοπος της CIA για να εκδικηθούν τον σύζυγό της, που αρνήθηκε να ανακαλύψει επιβαρυντικά στοιχεία εις βάρος του Saddam Hussein.

Με δεδομένες τις δυσκολίες εφαρμογής του διεθνούς δικαίου, την έλλειψη του παγκόσμιου αστυνόμου που θα διασφαλίζει την εφαρμογή των κανόνων του και την ανεπάρκεια του γραπτού δικαίου να ανταποκριθεί στις δραστικές αλλαγές, ο θάνατος ή η δόξα θα είναι πάντα οι μόνες εναλλακτικές μορφές της κατάληξης ενός κατασκόπου^{20,21}.

---

¹⁹ Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα ΜΗΧΑΝΗ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ: <http://www.mixanitouxronou.gr/i-cia-chrisimopiise-toulachiston-1-000-nazi-praktores-ston-psichro-polemo-to-idio-ekane-ke-o-chouver-tous-plironan-akomi-ke-me-tsigara/>, Τελευταία επίσκεψη: 14-8-2018.

²⁰ Αυγουστίδης Αντρέας, «Οι μεγαλύτεροι κατάσκοποι στη σύγχρονη ιστορία», Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα ONEMAN: <https://www.oneman.gr/keimena/diabasma/article1478463.ece>, Τελευταία επίσκεψη: 14-8-2018.

²¹ Γεωργιακώδης Νικόλας, «Διάσημοι κατάσκοποι: Οι «αληθινοί» James Bond», Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα IN2LIFE: <https://www.in2life.gr/features/faces/face/246853/diashmoi-kataskopoi-oi-alhthinoi-james-bond.html>, Τελευταία επίσκεψη: 14-8-2018.

Σελίδα σκοπίμως κενή

Κεφάλαιο 2: Η Κατασκοπεία από την άποψη του Διεθνούς Δικαίου.

Η πληροφόρηση κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική και κρίσιμη για την επιβίωση των κρατών μέσα στο άναρχο και ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα. Η δίψα των κρατών για πληροφόρηση είναι μεγάλη, καθώς έτσι διαπιστώνουν ασφαλώς τις προθέσεις και τις ικανότητες των αντιπάλων τους στην διεθνή σκακιέρα. Όπως προαναφέραμε η ανάγκη για πληροφόρηση υπάρχει από την αρχαία Ελλάδα, όταν οι Σπαρτιάτες και οι Αθηναίοι έστελναν κατασκόπους εκατέρωθεν, έως την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, όπου με την ευρεία χρήση των δορυφόρων γινόταν η παρακολούθηση και η επιτήρηση των αντιπάλων, αλλά και ο έλεγχος για την τήρηση των συμφωνιών που αφορούσαν στον έλεγχο των εξοπλισμών.

2.1 Πληροφορία, Πληροφόρηση & Συλλογή Πληροφοριών.

Ο τίτλος του παρόντος υποκεφαλαίου δηλώνει από μόνος του την ασάφεια των ορισμών των τριών εννοιών που αναφέρονται σε αυτόν. Η χρήση των εννοιών αυτών στην αγγλική γλώσσα ίσως να είναι πιο ξεκάθαρη απ' ό,τι στην ελληνική, καθότι στη διεθνή βιβλιογραφία οι λέξεις «information» και «intelligence» χρησιμοποιούνται για διαφορετικό λόγο. Στην ελληνική γλώσσα οι λέξεις «πληροφορία» και «πληροφόρηση» δεν διαφοροποιούνται σημαντικά. Αν προσπαθούσαμε να ρίξουμε φως στον ούτως ή άλλως σκοτεινό χώρο της κατασκοπείας και της συγκεκαλυμμένης συλλογής πληροφοριών, με τη λέξη «information = πληροφορία» περιγράφονται όλες οι ακατέργαστες πληροφορίες και δεδομένα, ανεξάρτητα από την πηγή που προέρχονται. Αντίστοιχα, η λέξη «intelligence = πληροφόρηση» περιγράφει τις επεξεργασμένες πληροφορίες, που έχουν περάσει όλα τα στάδια ανάλυσης²².

Για την αμερικανική υπηρεσία πληροφοριών Central Intelligence Agency (CIA), πληροφόρηση (intelligence) είναι η συλλογή και επεξεργασία πληροφοριών, που αφορούν σε ζητήματα ξένων χωρών και είναι απαραίτητες για την άσκηση της εξωτερικής πολιτικής από την κυβέρνηση, καθώς και για την εθνική ασφάλεια της χώρας²³. Σύμφωνα με το λεξικό των αμερικανικών Ενόπλων Δυνάμεων, πληροφόρηση είναι το προϊόν που προκύπτει από τη συλλογή, την αξιολόγηση, την ανάλυση, την ενσωμάτωση και την ερμηνεία όλων των διαθέσιμων πληροφοριών που αφορούν μία ή περισσότερες πτυχές ξένων εθνών ή περιοχών στρατιωτικών επιχειρήσεων και οι οποίες είναι άμεσα ή δυνητικά σημαντικές για τον προγραμματισμό και τη σχεδίαση της

²² Κιτσάκης Σπυρίδων, «Η σημασία της συλλογής πληροφοριών και της κατασκοπείας στη διαδικασία λήψης αποφάσεων στις διεθνείς σχέσεις. Ο ρόλος των σχέσεων μεταξύ αναλυτή και αποδέκτη της Πληροφορίας», Αθήνα, 2015, 34.

²³ CIA, «A Definition of Intelligence», Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα Central Intelligence Agency: https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/vol2no4/html/v02i4a08p_0001.html, στο Σπυρίδων Κιτσάκης, 2015, 38.

πολιτικής ή των επιχειρήσεων αυτών²⁴. Αντίστοιχα, ως πληροφόρηση ορίζεται η επίσημη, μυστική συλλογή και επεξεργασία πληροφοριών σχετικά με ξένες χώρες για να βοηθήσουμε στη διαμόρφωση και εφαρμογή της εξωτερικής πολιτικής και τη διεξαγωγή συγκεκαλυμμένων δραστηριοτήτων στο εξωτερικό για να διευκολύνουμε την εφαρμογή της δικής μας εξωτερικής πολιτικής²⁵.

Οι ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις καθορίζουν ότι οι πληροφορίες διαχωρίζονται σε απλές και επεξεργασμένες. Η απλή Πληροφορία είναι υλικό που περιλαμβάνει κάθε γεγονός, έγγραφο, φωτογραφίες, σχεδιαγράμματα, αναφορές, παρατηρήσεις οιασδήποτε μορφής, ή άλλα στοιχεία, σε κατάλληλη μορφή που θα μπορούσαν να συντελέσουν στο να σχηματιστεί, με την κατάλληλη επεξεργασία, μια ευκρινής εντύπωση όσον αφορά στην κατάσταση του εχθρού ή στην περιοχή των επιχειρήσεων. Προσδιορίζεται ως, «μη επεξεργασμένα στοιχεία κάθε μορφής τα οποία είναι δυνατό να χρησιμοποιηθούν στην παραγωγή επεξεργασμένων πληροφοριών».

Αντίστοιχα, Επεξεργασμένη Πληροφορία είναι το προϊόν (αποτέλεσμα) που προκύπτει από τη συλλογή, αξιολόγηση, ανάλυση, συσχετισμό, ενσωμάτωση και ερμηνεία της πληροφορίας και αναφέρεται σε ξένα έθνη, στον εχθρό ή στην περιοχή των πραγματικών ή πιθανών επιχειρήσεων.

Η συσχέτιση ενός συνόλου απλών πληροφοριών με ένα άλλο ή ο έλεγχος και η κρίση απλών πληροφοριών σύμφωνα με τη γνώση που περιέχεται σε μια βάση δεδομένων και η εξαγωγή συμπερασμάτων αποτελεί τη διαδικασία ανάλυσης η οποία αποτελεί τη βάση για την παραγωγή πληροφοριών και πληροφοριακών προϊόντων.

Οι επεξεργασμένες πληροφορίες κατατάσσονται σε Επίπεδα και Τύπους, προκειμένου να διευκολυνθεί η διαχείριση της πληροφοριακής διαδικασίας. Τα Επίπεδα Πληροφοριών αφορούν τις Στρατηγικές²⁶, τις Επιχειρησιακές²⁷ και τις Τακτικές²⁸ Πληροφορίες.

---

²⁴ Dictionary of United States Military Terms for Joint Usage (Revision of February 1957), στο https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/vol2no4/html/v02i4a08p_0001.htm Τελευταία Επίσκεψη: 2-9-2018.

²⁵ CIA, «A Training Handbook», Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα Central Intelligence Agency: https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/vol2no4/html/v02i4a08p_0001.htm, Τελευταία Επίσκεψη: 2-9-2018.

²⁶ Οι στρατηγικές πληροφορίες αποτελούν το υψηλότερο επίπεδο πληροφοριών για τη Ζώνη Ενδιαφέροντος της Χώρας και αφορούν στην ικανοποίηση των απαιτήσεων της Κυβέρνησης (ΚΥΣΕΑ), του ΥΕΘΑ, του Α/ΓΕΕΘΑ των Α/ΓΕ των Κλάδων και των Μειζόνων Διοικήσεων στο πλαίσιο που τους αφορά. Οι πληροφορίες αυτές καλύπτουν όλο το φάσμα των εθνικών, διεθνών διπλωματικών, πολιτικών οικονομικών και στρατιωτικών θεμάτων.

²⁷ Οι Επιχειρησιακές Πληροφορίες, απαιτούνται για τη σχεδίαση, εκτέλεση και υποστήριξη των επιχειρήσεων από τα Στρατηγεία.

²⁸ Οι Τακτικές πληροφορίες, είναι χρήσιμες στους Τακτικούς Διοικητές για τη σχεδίαση και διεξαγωγή των επιχειρήσεων από το επίπεδο του Σχηματισμού και κάτω και παράγονται εντός της περιοχής πληροφοριακής ευθύνης του Σχηματισμού.

Όπως παρατηρούμε σε κάποιους ορισμούς η πληροφόρηση θεωρείται ότι είναι ένα προϊόν, ενώ σε άλλους αναγνωρίζεται ότι είναι μια διαδικασία, χωρίς όμως πουθενά να γίνεται μνεία στην αντί-πληροφόρηση, που είναι ιδιαίτερα κρίσιμη. Οι αντί-πληροφορίες ορίζονται ως «οι δραστηριότητες, που αποσκοπούν στον εντοπισμό και την αντιμετώπιση απειλών στην ασφάλεια, που προέρχονται από εχθρικές υπηρεσίες πληροφοριών ή από άτομα που χρησιμοποιούνται για κατασκοπεία, δολιοφθορά, ανατροπή (υπονόμευση), τρομοκρατία και το Οργανωμένο Έγκλημα». Οι αντί-πληροφορίες ασχολούνται με τον εντοπισμό και την αντιμετώπιση της απειλής που προέρχεται από τον εχθρό, καθώς και από κάθε είδους ξένες υπηρεσίες πληροφοριών. Κατά κύριο λόγο, οι αντί-πληροφορίες εντοπίζουν τις επιχειρήσεις του αντιπάλου, παρεμποδίζοντάς τον στη συλλογή και την επεξεργασία πληροφοριών, στη διαδικασία στοχοποίησης και στη διεξαγωγή των επιχειρήσεων πληροφοριών.

Όσον αφορά στην Συλλογή Πληροφοριών, πρέπει να επισημανθεί ότι οι Υπηρεσίες Πληροφοριών επιδιώκουν την αποκάλυψη – επ' ωφελείας των – κρίσιμων πληροφοριών για την ασφάλεια της χώρας που δρουν. Όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό δεν στηρίζονται αποκλειστικά σε πληροφορίες από ανοιχτές πηγές ούτε σε μια απλή αντιπαραβολή των στοιχείων τους με τις πληροφορίες από τις διπλωματικές αντιπροσωπείες τους. Αυτό που τις κάνει χρήσιμες και ξεχωριστές είναι οι πληροφορίες που προέρχονται από μυστικές πηγές και έχουν άμεση επίδραση στην εθνική ασφάλεια. Υπάρχουν διάφοροι τρόποι και μέσα που πραγματοποιείται η συλλογή, επεξεργασία και εκμετάλλευση πληροφοριών. Αυτό όμως που περιγράφει επακριβώς την δραστηριότητά τους και προχωράει ένα βήμα παραπέρα το έργο τους λέγεται «Κατασκοπεία». Αν και οι Υπηρεσίες αυτές δεν δέχονται ποτέ την εμπλοκή τους με τέτοιες δραστηριότητες (κυρίως λόγω των αυστηρών νόμων στις εσωτερικές νομοθεσίες των κρατών), σχεδόν όλα τα κράτη χρησιμοποιούν την κατασκοπεία. Είναι κατανοητό ότι τα οφέλη από την κατασκοπεία είναι σημαντικότερα για την κάθε χώρα από τους κινδύνους που απειλούν τους πράκτορές της. Ένας μυστικός πράκτορας, πέραν των πληροφοριών που δύναται να συλλέξει μπορεί να συμμετάσχει ενεργά στην προπαγάνδα, να διοχετεύσει ψευδείς πληροφορίες στον εχθρό αλλά και να σαμποτάρει υποδομές και εγκαταστάσεις²⁹.

Αναλύοντας τις απειλές, η πιο προφανής άμεση απειλή είναι αυτή που παρουσιάζεται από τον αντίπαλο. Κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων, ο αντίπαλος θα χρησιμοποιήσει όλα τα μέσα πληροφοριών που διαθέτει, για την απόκτηση πληροφοριών και με σκοπό να εντοπίσει τη διάταξη μάχης, την ανάπτυξη, τη δύναμη, τις δυνατότητες και τις προθέσεις των φίλιων δυνάμεων. Σε περιόδους ειρήνης, έντασης και κρίσης, δυνητικοί αντίπαλοι προσπαθούν να βελτιώσουν την επιχειρησιακή τους προπαρασκευή και τις οικονομικές τους δυνατότητες, προς υποστήριξη των

---

²⁹ Κιτσάκης, (n.22), 42.

επιχειρήσεων για την απόκτηση πληροφοριών. Αυτή μπορεί να γίνει φανερά³⁰ ή συγκεκαλυμμένα³¹ (κρυφά).

Ο Clausewitz αφιερώνει τον πρώτο τόμο στο «Θεωρία του Πολέμου» στη συλλογή πληροφοριών³². Εκεί επισημαίνει τόσο την σημασία τους στις στρατιωτικές επιχειρήσεις όσο και την αβεβαιότητα την οποία εμπεριέχουν, καθότι κατά το μεγαλύτερο μέρος τους είναι αντιφατικές και λανθασμένες³³. Σύμφωνα με τον Clausewitz, ο αξιωματικός δεν έχει κάποιο ορθολογικό τρόπο ώστε να αξιολογεί με απόλυτη βεβαιότητα τις πληροφορίες που λαμβάνει και θα πρέπει να βασιστεί στην εμπειρία του, το ένστικτο του και το νόμο των πιθανοτήτων. Οι παρατηρήσεις αυτές έγιναν σε μια εποχή που δεν υφίσταντο εξειδικευμένες υπηρεσίες πληροφοριών για την επεξεργασία του μεγάλου όγκου των δεδομένων που λαμβάνονται ή τόσο αναπτυγμένα τεχνικά μέσα για την συλλογή πληροφοριών. Αυτό ωστόσο δεν σημαίνει πως έχουν χάσει τη διαχρονικότητά τους. Όσο χρήσιμες και απαραίτητες και αν είναι οι πληροφορίες στον στρατιωτικό ηγέτη, παραμένουν ένα από τα σπουδαιότερα στοιχεία που καθιστούν τον πόλεμο, «το βασίλειο της αβεβαιότητας»³⁴.

2.2 Ορισμός Κατασκοπείας – Κατασκόπου.

Ο όρος «κατασκοπεία» και «κατάσκοπος» μεταφράζονται στα αγγλικά με τους όρους espionage και spy αντίστοιχα, στα γερμανικά ως spionage και spion, στα γαλλικά espionage και espion ενώ στα ιταλικά spionaggio και spia. Η αναφορά σ' αυτές τις γλώσσες γίνεται λόγω της ανάγκης για την ετυμολογική ανάλυση των όρων. Ο όρος espionage προέρχεται από τη γαλλική λέξη espionner, που με τη σειρά της φαίνεται να σχετίζεται με την λέξη spione της Παλαιάς Ιταλικής, γλωσσικά συγγενής με τον γερμανικό όρο spion της Παλαιάς Υψηλής Γερμανικής. Ο συσχετισμός αυτός παρουσιάζει φιλολογικό ενδιαφέρον, διότι τα γαλλικά, τα ιταλικά και τα γερμανικά έχουν εντελώς διαφορετικές ρίζες, γεγονός ταιριαστό και σχετιζόμενο με το περιεχόμενο του όρου που αντικατοπτρίζει ετυμολογικά το μυστήριο³⁵. Κατ' αντιστοιχία η λέξη «σπιούνος» προέρχεται από το ιταλικό spione. Στην ελληνική γλώσσα, ο «σπιούνος» είναι πρόσωπο που παρακολουθεί τις κινήσεις των άλλων και τις αναφέρει σε όποιον τυχόν ενδιαφέρεται. Συνήθως σε πρόσωπο που ασκεί εξουσία, είτε με υλικό αντάλλαγμα, για

³⁰ Υπάρχουν άμεσα διαθέσιμες πληροφορίες από ποικίλες ανοιχτές πηγές. Μεμονωμένες πληροφορίες μπορεί να έχουν μικρή αξία, αλλά όταν αντιπαραβληθούν, συσχετισθούν και εκτιμηθούν μπορεί να σχηματίσουν μια πολύ χρήσιμη και ακριβή εικόνα πληροφοριών.

³¹ Καθώς οι «ευαίσθητες πληροφορίες» θα προστατεύονται, ο αντίπαλος θα προβαίνει σε σκόπιμες επιθέσεις για να αποκτήσει αξιόπιστες πληροφορίες, που μπορεί να είναι μακροπρόθεσμης αξίας.

³² Τις αποκαλεί «το σύνολο των σχετικών με τον εχθρό και με τη χώρα του γνώσεων και, κατά συνέπεια, τη βάση πάνω στην οποία μεταβάλλονται οι δικές μας ιδέες και πράξεις».

³³ «Ambiguous information in war is yet a third element which Clausewitz says distinguishes real war from war in theory. Although strategists should gauge plans by probabilities, it is sometimes impossible to do so during war, when most intelligence is indeterminate». Πηγή: Σπυρίδων Κιτσάκης, (n.22), 33.

³⁴ Ξεπουλιά Νατάσα, «Περί του Πολέμου, τομ Α'», (Carl von Clausewitz, Εκδόσεις Βάνιας, 1999), Πηγή: Βασιλειάδης, (n.6), 20 & Κιτσάκης, (n.22), 33.

³⁵ Lerner K. Lee and Lerner Brenda Wilmoth, (n.4), 413.

να αποκτήσει την εύνοιά του ή από κακοήθεια. Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον ότι οι Έλληνες ως λαός όταν είναι για κακόσημες λέξεις δεν μαγαρίζουμε τις ελληνικές αλλά καταφεύγουμε σε δάνεια, κυρίως από την τουρκική, την ιταλική, αλλά και την γερμανική γλώσσα³⁶.

Για να ανακαλύψουμε το μυστήριο που κρύβει ο όρος της «κατασκοπείας» θα επιχειρήσουμε να ανακαλύψουμε την έννοιά της μέσα από την ανεύρεση ορισμών. Υπάρχουν διάφοροι ορισμοί σε διάφορα λεξικά και άλλοι που δίδονται από αναλυτές με διαφορετικές απόψεις, προσεγγίσεις ή ρεύματα σκέψης. Ένας βασικός ορισμός είναι ο εξής: «Κατασκοπεία είναι η χρήση κατασκόπων ή πρακτικών κατασκόπησης, για σκοπούς απόκτησης πληροφοριών σχετικών με τα σχέδια, τις δραστηριότητες, τις δυνατότητες ή τους πόρους ενός ανταγωνιστή ή εχθρού. Είναι άμεσα σχετιζόμενη με τη συλλογή επεξεργασμένων πληροφοριών αλλά διαχωρίζονται ως έννοιες λόγω της παράνομης, επιθετικής και επικίνδυνης φύσης της κατασκοπευτικής τέχνης»³⁷.

Ένας άλλος ορισμός είναι αυτός της βρετανικής υπηρεσίας πληροφοριών, της MI5, που αναφέρει ότι «Η κατασκοπεία είναι η διαδικασία απόκτησης πληροφοριών που δεν είναι κανονικά στη διάθεση του κοινού, που χρησιμοποιεί ανθρώπινες πηγές (πράκτορες) ή τεχνικά μέσα (όπως ηλεκτρονική παρείσφρηση σε συστήματα Η/Υ). Μπορεί επίσης να συνεπάγεται επιδιώξεις επιρροής των φορέων λήψεως αποφάσεων και διαμόρφωσης της κοινής γνώμης, για να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα μιας ξένης δύναμης».³⁸

Σύμφωνα με την αμερικανική Κεντρική Υπηρεσία Πληροφοριών (CIA), είναι η πράξη εξασφάλισης πληροφοριών στρατιωτικού ή πολιτικού χαρακτήρα που ένα ανταγωνιστικό κράτος κρατά μυστικά. Μπορεί να περιλαμβάνει την ανάλυση των διπλωματικών εκθέσεων, των δημοσιεύσεων, των στατιστικών και των εκπομπών, ως μια μυστική και παράνομη δραστηριότητα που διεξάγεται από ένα άτομο ή άτομα που εργάζονται υπό μυστική ταυτότητα για τη συλλογή διαβαθμισμένων πληροφοριών για λογαριασμό άλλης οντότητας ή έθνους. Επίσης η κατασκοπεία, είναι η πρακτική της μυστικής συλλογής πληροφοριών σχετικά με μια ξένη κυβέρνηση ή μια ανταγωνιστική βιομηχανία, με σκοπό να αποκτήσουν κάποιο στρατηγικό ή οικονομικό πλεονέκτημα³⁹.

Η κατασκοπεία κυρίως σχετίζεται με την εθνική ασφάλεια και την άμυνα του κράτους-στόχου. Στο Λεξικό της Αγγλικής της Οξφόρδης ο κατάσκοπος ορίζεται ως: «μυστικός πράκτορας που αποστολή του είναι να κρατάει ένα άτομο, μέρος, κτλ, υπό στενή παρακολούθηση. Ιδιαίτερα κάποιος που προσλαμβάνεται από μία κυβέρνηση για

³⁶ Αδαμαντίδης Χαράλαμπος, «Ετυμολογικά», Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα:

www.adamantobabis.blogspot.com/2007/09/blog-post_09.html, Τελευταία Επίσκεψη: 15-9-18.

³⁷ Lerner K. Lee and Lerner Brenda Wilmoth, (n.4), 413.

³⁸ MI5, «ESPIONAGE», Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα SECURITY SERVICE MI5:

<https://www.mi5.gov.uk/espionage>, Τελευταία επίσκεψη 14/08/2018

³⁹ FARLEX, «ESPIONAGE», Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα THE FREE DICTIONARY by FARLEX:

<https://legal-dictionary.thefreedictionary.com/espionage> Τελευταία Επίσκεψη: 2-9-2018.

να αποκτήσει πληροφορίες που συνδέονται με τα στρατιωτικά ή ναυτικά ζητήματα άλλων κρατών, ή να συλλέξει πληροφορίες οποιουδήποτε είδους».⁴⁰

Στο Άρθρο 29, της Τέταρτης Σύμβασης της Χάγης (1899/1907) «Περί των Νόμων και Εθίμων του κατά Ξηράν Πολέμου» αναφέρεται ρητά ότι: «Ένα άτομο μπορεί να θεωρηθεί ως κατάσκοπος μόνο αν, ενεργώντας κρυφά ή με ψευδείς προφάσεις, αποκτά ή επιδιώκει να λάβει πληροφορίες στη ζώνη των εμπολέμων, με πρόθεση να τις κοινοποιήσει στην εχθρική πλευρά. Έτσι, οι στρατιώτες που δεν έχουν μεταμφιεσθεί και έχουν εισχωρήσει στη ζώνη των επιχειρήσεων ενός εχθρικού στρατού για να αποκτήσουν πληροφορίες δεν θεωρούνται κατάσκοποι. Ομοίως, δεν θεωρούνται κατάσκοποι οι ακόλουθοι: στρατιώτες ή πολίτες, που εκτελούν την αποστολή τους ανοιχτά, επιφορτισμένοι με την παράδοση μηνυμάτων που προορίζονται είτε για το δικό τους στρατό είτε για τον εχθρό... και γενικά να διατηρήσουν την επικοινωνία μεταξύ των διαφόρων τμημάτων ενός στρατού ή μιας περιοχής».⁴¹

Υπάρχουν και κάποιες πολύ γνωστές εκφράσεις που έχουν ειπωθεί σχετικά με τη χρήση των κατασκόπων. Ο George Tenet⁴² σε συνέντευξη του στις 23 Ιουνίου 1998 στο περιοδικό Studies in Intelligence είπε: «Είμαστε κατάσκοποι. Αυτή είναι η δουλειά μας. Να κλέβουμε μυστικά». Μια άλλη έκφραση δημοσιεύτηκε στην Washington Post στις 12 Ιουλίου 1996, κατηγορώντας τις αμερικάνικες υπηρεσίες πληροφοριών ότι απέτυχαν να προειδοποιήσουν για τις τρομοκρατικές επιθέσεις εναντίον αμερικανικού στρατιωτικού προσωπικού στη Σαουδική Αραβία: «Υπήρχε ... μια προφανής έλλειψη κατασκόπων, ή αλλιώς ανθρώπινης πληροφόρησης, το πιο χρήσιμο είδος που μπορούμε να έχουμε και το πιο δύσκολο να συγκεντρωθεί».⁴³

Στις ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις, η κατασκοπεία μπορεί να περιγραφεί ως μια συγκεκαλυμμένη μέθοδος που χρησιμοποιείται από υπηρεσίες πληροφοριών του αντιπάλου με σκοπό την απόκτηση πληροφοριών σχετικά με την εθνική ασφάλεια, τις οποίες δεν πρέπει να κατέχουν. Μεγάλος αριθμός χρησιμων πληροφοριών είναι εύκολα διαθέσιμος, ιδιαίτερα σε μια δημοκρατική και ανοικτή κοινωνία. Οι πληροφορίες αυτές μπορεί να αποκτηθούν με απλή παρατήρηση και με άλλα φανερά μέσα. Επομένως η

⁴⁰ «OXFORD ENGLISH DICTIONARY (online version November 2010)», στο Βασιλειάδης (ν.6) 11.

⁴¹ «Convention (II) with Respect to the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land. The Hague, 29 July 1899. ANNEX TO THE CONVENTION: Regulations respecting the laws and customs of war on land #Section II: On hostilities #Chapter II: On spies - Art. 29», Δημοσιεύεται στην ιστοσελίδα International Committee of the Red Cross: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Article.xsp?action=openDocument&documentId=A85BA8B1E27E0D86C12563CD00515E7E>, Τελευταία Επίσκεψη: 15-8-2018.

⁴² Κατείχε τη θέση του Director of CIA από τον Ιούλιο του 1997 έως τον Ιούλιο του 2004. Ήταν ο δεύτερος σημαντικότερος διευθυντής στην ιστορία της CIA - πίσω από τον Allen Welsh Dulles. Έναν από τους λίγους που υπηρέτησαν κάτω από δύο Αμερικανούς προέδρους αντίθετων πολιτικών. Η έκθεση του Γενικού Επιθεωρητή του 2005 διαπίστωσε ότι ο Tenet φέρει την τελική ευθύνη για την αποτυχία των μυστικών υπηρεσιών να αναπτύξουν ένα σχέδιο για τον έλεγχο της Al Qaeda μέχρι την 11η Σεπτεμβρίου.

⁴³ Κυπραίος Μανούσος Γ., «Συγκεκαλυμμένη Δράση και Δημοκρατική Ειρήνη μια Συγκριτική Μελέτη», Πειραιάς, 2015, 11.

παρατήρηση του είδους αυτού αποτελεί μόνιμη απειλή για την ασφάλεια και μπορεί να γίνεται από μεμονωμένα άτομα και από οργανώσεις. Μία εχθρική υπηρεσία πληροφοριών θα επικεντρώσει τις κατασκοπευτικές της δραστηριότητες, κυρίως στην απόκτηση πληροφοριών που είναι διαβαθμισμένες και δεν είναι εύκολα προσβάσιμες. Πρέπει πάντα να λαμβάνεται υπόψη ότι ακόμα και φαινομενικά ασήμαντες πληροφορίες μπορεί να αποκτήσουν ιδιαίτερη σημασία όταν συμπεριληφθούν στην όλη διαδικασία της επεξεργασίας πληροφοριών.

Οι εχθρικές υπηρεσίες πληροφοριών αναζητούν διαρκώς άτομα με πρόσβαση σε απόρρητα στοιχεία - δεδομένα, που να μπορούν να στρατολογηθούν ως πράκτορες. Αυτά μπορεί να είναι χειριστές συστημάτων πληροφορικής, προγραμματιστές, επιτελικά στελέχη κλπ. Υπάρχουν διάφοροι λόγοι για τους οποίους κάποιος μπορεί να γίνει πράκτορας όπως η απόκτηση χρημάτων, δώρων και λοιπών ανταλλαγμάτων, η εκδίκηση για υπαρκτές ή φανταστικές αδικίες σε βάρος του συγκεκριμένου προσώπου και ιδεολογικοί λόγοι.

Κύριοι στόχοι της κατασκοπείας μπορεί να είναι οι εθνικές αμυντικές και επιθετικές δυνατότητες, οι εξελίξεις στα οπλικά συστήματα και τον εξοπλισμό των δυνάμεων, οι εθνικές προθέσεις, οι βάσεις δεδομένων.

Σε γενικές γραμμές, η κατασκοπεία είναι συνδεδεμένη με τα κράτη, αν και μη κρατικοί δρώντες που εμπλέκονται σε μη διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις επίσης χρησιμοποιούν την κατασκοπεία για την προώθηση των σκοπών τους⁴⁴. Επιπρόσθετα και διευρύνοντας την έννοια της κατασκοπείας, το Black Law's Dictionary την προσδιορίζει ως «την πρακτική της χρήσης κατασκόπων για την συλλογή πληροφοριών σχετικά με το τι κάνει ή τι σχέδια έχει ένα άλλο κράτος ή εταιρία⁴⁵». Επίσης, παράλληλα με την κλασσική κατασκοπεία συναντάμε και συχνά μας απασχολεί η οικονομική, η βιομηχανική και η τεχνολογική κατασκοπεία, οι οποίες όμως μπορεί να έχουν άμεση ή έμμεση εμπλοκή με τα εθνικά συμφέροντα και την άμυνα και ασφάλεια ενός κράτους.⁴⁶

Στην εκτενή βιβλιογραφία περί πληροφοριών και μυστικών υπηρεσιών παρατηρείται μία σύγχυση όσον αφορά στον ορισμό της οικονομικής κατασκοπείας. Στα επίσημα έγγραφα της αμερικανικής κυβέρνησης, όπως είναι η Ετήσια Έκθεση προς το Κογκρέσο σχετικά με τη Συλλογή Οικονομικών Πληροφοριών από το Εξωτερικό και τη Βιομηχανική Κατασκοπεία παρατηρείται σύγχυση όσον αφορά στον ορισμό. Η επίσημη έκθεση που συντάσσεται από την αμερικανική Κοινότητα των υπηρεσιών πληροφοριών προς το Κογκρέσο ορίζει την οικονομική κατασκοπεία ως: «την παράνομη ή μυστική στοχοποίηση ή απόκτηση ευαίσθητων πληροφοριών χρηματοοικονομικής, εμπορικής ή οικονομικής πολιτικής (φύσεως), ιδιωτικών πληροφοριών ή τεχνολογιών καίριας

⁴⁴ Βλ. Κεφάλαιο 3, «Μη Διεθνείς Ένοπλες Συγκρούσεις».

⁴⁵ BLACK'S LAW DICTIONARY 585 (9th ed. 2009), στο Βασιλειάδης (n.6) 11.

⁴⁶ Βλ. Κεφάλαιο 4, «Οικονομική/ Βιομηχανική/ Τεχνολογική Κατασκοπεία».

σημασίας⁴⁷». Στην έκθεση καθίσταται ξεκάθαρο ότι η έννοια της οικονομικής κατασκοπείας δεν αναφέρεται στη συλλογή πληροφοριών από το δημόσιο τομέα ή πληροφοριών που είναι νόμιμα διαθέσιμες. Η έκθεση δίνει και τον ορισμό της βιομηχανικής κατασκοπείας, ως «μία δραστηριότητα που διενεργείται από μία ξένη ... κυβέρνηση ή μία ξένη επιχείρηση με την άμεση βοήθεια μίας ξένης κυβέρνησης, ενάντια σε μία ιδιωτική αμερικανική επιχείρηση με μοναδικό σκοπό την απόκτηση εμπορικών μυστικών».⁴⁸

Στον επίσημο δικτυακό τόπο της βρετανικής υπηρεσίας ασφαλείας MI5 παρατίθεται ένα κείμενο για την δουλειά που κάνουν οι κατάσκοποι. Εκεί αναφέρονται τα εξής:

«Οι κατάσκοποι που εργάζονται για τα κράτη εμπίπτουν σε δύο κατηγορίες: στους αξιωματικούς πληροφοριών και τους πράκτορες.

Οι αξιωματικοί των υπηρεσιών πληροφοριών είναι μέλη καλά εκπαιδευμένα σε τεχνικές κατασκοπείας και στη χρήση πρακτόρων. Μπορούν να λειτουργούν ανοιχτά, δηλώνοντας ότι είναι αντιπρόσωποι ξένων υπηρεσιών πληροφοριών στο κράτος υποδοχής ή κρυφά υπό την κάλυψη άλλων επίσημων θέσεων, από διπλωμάτες έως και εμπορικοί αντιπρόσωποι. Ορισμένοι αξιωματικοί των υπηρεσιών πληροφοριών μπορούν να λειτουργούν υπό μη επίσημη κάλυψη για να αποκρύψουν το γεγονός ότι εργάζονται για μια υπηρεσία πληροφοριών (προσποιούμενοι επιχειρηματίες, φοιτητές ή δημοσιογράφους για παράδειγμα). Σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να λειτουργούν υπό κάλυψη με ψευδή ονόματα και εθνικότητα. Αυτοί οι κατάσκοποι είναι παράνομοι επειδή λειτουργούν χωρίς καμία από τις προστασίες που προσφέρει η διπλωματική ασυλία.

*Στο Ηνωμένο Βασίλειο, ένας πράκτορας, πιο επίσημα γνωστός ως μυστική πηγή ανθρώπινων πληροφοριών, είναι κάποιος που παρέχει κρυφά πληροφορίες σε έναν αξιωματικό πληροφοριών. Κατά πάσα πιθανότητα δεν είναι επαγγελματίας κατάσκοπος, αλλά μπορεί να έχει κάποια βασική εκπαίδευση για τις μεθόδους κατασκοπείας. Ένας πράκτορας μπορεί να έχει μια ευρεία ποικιλία προσωπικών ή ιδεολογικών κινήτρων».*⁴⁹

2.3 Παράθεση Διεθνών Αποφάσεων – Συνθηκών – Συμβάσεων.

Τα τελευταία χρόνια, συνεχώς αυξάνεται ο αριθμός των ξένων κυβερνήσεων που αντιτίθενται επισήμως στις δραστηριότητες κατασκοπείας των ΗΠΑ. Το θέμα της νομιμότητας αυτών των δραστηριοτήτων έχει τεθεί τόσο από τις κυβερνήσεις-στόχους όσο και από πολλούς ειδησεογραφικούς οργανισμούς. Αντίστοιχα μεγάλη συζήτηση

⁴⁷ Annual Report to Congress on Foreign Economic Collection and Industrial Espionage 2001, σελ. vi (Πηγή: Κωνσταντόπουλος, (n.12), 25).

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ MI5, «HOW SPIES OPERATE», Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα SECURITY SERVICE MI5: <https://www.mi5.gov.uk/how-spies-operate> Τελευταία Επίσκεψη: 2-9-2018.

γίνεται αυτή τη στιγμή στην Ελλάδα αλλά και σε Ευρωπαϊκό επίπεδο για τη νομιμότητα της κράτησης των δύο Ελλήνων στρατιωτικών (του Ανθυπολοχαγού Άγγελου Μητρετώδη και του ΕΠΟΠ Λοχία Δημήτρη Κούκλατζη) από την Τουρκία, παράλληλα με την κράτηση του αμερικανού πάστορα Andrew Branson και άλλων ευρωπαίων και αμερικανών πολιτών⁵⁰. Παράλληλα, υπάρχουν έντονες αντιδράσεις από τη βρετανική κυβέρνηση εναντίον του Ρώσου προέδρου Vladimir Putin, που τον κατηγορούν για την περιβόητη υπόθεση της δηλητηρίασης του Ρώσου (διπλού;) πράκτορα Sergei Scribal. Για να γίνει καλύτερα κατανοητή αυτή η πλευρά του διεθνούς δικαίου σχετικά με την κατασκοπεία, παρατίθενται ορισμένες νομικές πηγές που θα φανούν χρήσιμες.

Στις γραμμές που ακολουθούν παρατίθεται ένας συνοπτικός κατάλογος⁵¹ διεθνών/ διακρατικών και πολυεθνικών κανόνων/ συμφωνιών/ συνθηκών και διακηρύξεων σχετικών με το θέμα της εργασίας⁵². Η ανάλυσή τους σύμφωνα με τη περίοδο που λαμβάνουν χώρα άλλα και η διαίρεσή τους σε διαφορετικούς τύπους, γίνεται στα κεφάλαια που θα ακολουθήσουν. Η μετάφραση των επίσημων κειμένων των επί μέρους άρθρων παρατίθεται στο συνημμένο Παράρτημα, χωρίς περαιτέρω παραπομπή.

Όλα ξεκίνησαν περί το 1862, κατά τη διάρκεια του αμερικανικού εμφυλίου. Η μη εξουκείωση των συμμετεχόντων με τους κανόνες και τα έθιμα του δίκαιου πολέμου, οδήγησε στην ανάγκη για τη θέσπιση και διευκρίνηση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων όλων των βαθμίδων της ιεραρχίας αλλά και των άμαχων πολιτών. Έτσι, ο τότε υπουργός Πολέμου των Ομοσπονδιακών, Edwin Stanton, εξουσιοδότησε μια επιτροπή υπό τον καθηγητή Francis Lieber για τη σύνθεση, τυποποίηση και θέσπιση των απαραίτητων τροποποιήσεων και αλλαγών στους κανόνες του πολέμου, με σκοπό την εκπόνηση των νόμων και των εθίμων του πολέμου. Κατόπιν τούτου, Ο Πρόεδρος Lincoln ενέκρινε το προσχέδιο, το οποίο κατέστη δεσμευτικό για όλες τις ομοσπονδιακές στρατιωτικές δυνάμεις, ως **Κώδικας Lieber** από τις 24 Απριλίου 1863, με τίτλο «*Οδηγίες προς Χρήση των Διοικήσεων των εν Εκστρατεία Στρατευμάτων των Ηνωμένων Πολιτειών, Γενικές Διαταγές Ν° 100*». ⁵³ Το παράδειγμα των Ηνωμένων Πολιτειών ακολούθησαν αρκετά ευρωπαϊκά κράτη ⁵⁴, τα οποία υιοθέτησαν τις διατάξεις του Κώδικα Lieber. ⁵⁵ Ο

⁵⁰ Την περίοδο της έρευνας για την συγγραφής της παρούσας εργασίας άπαντες οι αναφερόμενοι τελούσαν υπό κράτηση.

⁵¹ Donahue Dan, «*Spying and International Law*», Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα The Blog of the University of Houston Law Center O'Quinn Law Library, November 02, 2013: www.notabeneuh.blogspot.com/2013/11/spying-and-international-law.html, Τελευταία Επίσκεψη 15-8-2018.

⁵² Ο διαδικτυακός τόπος «International Committee of the Red Cross», αναφέρει ως πηγή του τους D. Schindler and J. Toman, *The Laws of Armed Conflicts*, Martinus Nijhoff Publisher, 1988

⁵³ «Instructions for the Government of the Armies of the United States in the Field», Prepared by Francis Lieber, LL.D. and Revised by a Board of Officers (1 ed.). New York: D.Van Nostrand. 1863: <https://archive.org/details/governarmies00unitrich/page/12>, Τελευταία Επίσκεψη: 10-9-18.

⁵⁴ Η Ολλανδία το 1871, η Γαλλία το 1877, η Ελβετία το 1878, η Ισπανία το 1882, η Πορτογαλία το 1890 και η Ιταλία το 1896.

Κώδικας Lieber κάνει δεκτή τη χρήση του «στρατηγήματος» (ruses of war) με σκοπό τη νίκη. Στο άρθρο 101 αναφέρεται πως η εξαπάτηση θεωρείται δίκαιο και αναγκαίο μέσο (στον πόλεμο), και αποτελεί έντιμο τρόπο διεξαγωγής πολέμου, ενώ στα άρθρα 83, 88, 103 και 104 καταγράφονται οι βασικές αρχές της κατασκοπείας⁵⁶.

Κατόπιν ακολούθησε η πρωτοβουλία του Τσάρου Αλέξανδρου Β΄, προκειμένου δεκαπέντε ευρωπαϊκά κράτη να επεξεργαστούν μια διακήρυξη για τους νόμους και τα έθιμα του πολέμου, εκπονημένη από τη Ρωσία και βασισμένη στις αρχές του Κώδικα Lieber. Το προσχέδιο αυτό υιοθετήθηκε με μικρές αλλαγές και έμεινε γνωστό ως η Διακήρυξη των Βρυξελλών σχετικά με τους Νόμους και τα Έθιμα του Πολέμου (1874). Αν και ποτέ δεν επικυρώθηκε από τα έθνη που τη συνέταξαν⁵⁷, είναι ένα από τα πρώτα σύγχρονα παραδείγματα μιας διεθνούς προσπάθειας κωδικοποίησης των νόμων του πολέμου. Τα άρθρα 19-22 αφορούν την ταυτοποίηση και τη μεταχείριση των κατασκόπων κατά τη διάρκεια του πολέμου. Αυτά τα άρθρα χρησίμευσαν κυρίως για να διακρίνουν τους ενεργούς κατασκόπους από τους στρατιώτες και τους πρώην κατασκόπους, ενώ δεν παρείχαν προστασία για τους κατασκόπους που συλλαμβάνονταν επ' αυτοφώρω⁵⁸. Κατόπιν αυτών ακολούθησαν:

Η Σύμβαση⁵⁹ της Χάγης (II), Σεβασμός των Νόμων και των Εθίμων του κατά Ξηράν Πολέμου (1899)⁶⁰: Αυτή η συνθήκη αφορούσε κυρίως τους κανόνες στρατιωτικής εμπλοκής και μόνο την κατασκοπεία που συνέβαινε κατά τη διάρκεια του πολέμου. Το άρθρο 24 αναγνώρισε τη χρήση «τεχνασμάτων/ στρατηγημάτων πολέμου» και «απαιτούμενων μεθόδων για την απόκτηση πληροφοριών» σχετικά με τον εχθρό, χωρίς να νομιμοποιεί την κατασκοπεία. Τα άρθρα 29-31 αφορούν την ταυτοποίηση και τη μεταχείριση των κατάσκοπων κατά τη διάρκεια του πολέμου, προβλέποντας μια δίκαιη

⁵⁵ Χατζηκωσταντίνου Κώστας, «Προσεγγίσεις στο Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο», Σιδέρης, 2009. Το μοναδικό διεθνές δεσμευτικό κείμενο ως την εποχή εκείνη με θέμα τους κανονισμούς του δικαίου του πολέμου ήταν η διμερής συνθήκη μεταξύ Πρωσίας και Ηνωμένων Πολιτειών του 1785. Στο Βασιλειάδης (n.6) 37-38

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Η Διάσκεψη ενέκρινε το σχέδιο με μικρές τροποποιήσεις. Ωστόσο, επειδή δεν ήταν όλες οι κυβερνήσεις πρόθυμες να την αποδεχθούν ως δεσμευτική σύμβαση, δεν επικυρώθηκε. Το έργο, ωστόσο, αποτέλεσε ένα σημαντικό βήμα για την κωδικοποίηση των νόμων του πολέμου.

⁵⁸ «Project of an International Declaration concerning the Laws and Customs of War, Brussels, 27 August 1874», Δημοσιεύεται από το International Committee of the Red Cross: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/INTRO/135?OpenDocument>, Τελευταία επίσκεψη: 15-8-2018.

⁵⁹ Συμβαλλόμενα κράτη (51) - Υπογράφοντες (0).

⁶⁰ Ένας από τους λόγους για τους οποίους συγκλήθηκε η πρώτη διάσκεψη ειρήνης της Χάγης του 1899 ήταν η αναθεώρηση της διακήρυξης σχετικά με τους νόμους και τα έθιμα του πολέμου που εκπονήθηκε το 1874 από τη Διάσκεψη των Βρυξελλών και δεν είχε ακόμα επικυρωθεί. Η Διάσκεψη του 1899 κατάφερε να υιοθετήσει μια Σύμβαση για τον πόλεμο στη ξηρά, στην οποία προσαρτώνται οι κανονισμοί. Η Σύμβαση και οι Κανονισμοί της αναθεωρήθηκαν στη Δεύτερη Διεθνή Διάσκεψη για την Ειρήνη του 1907.

δίκη για τους κατασκόπους που συλλαμβάνονταν επ' αυτοφώρω, αλλά χωρίς άλλη προστασία.⁶¹

Η Σύμβαση⁶² της Χάγης (IV)⁶³, Σεβασμός των Νόμων και των Εθίμων του Πολέμου (1907)⁶⁴: Αυτή η Συνθήκη διατηρεί στο Παράρτημα της τις διατάξεις περί κατασκοπείας της Σύμβασης (II), με τα ίδια αριθμημένα άρθρα⁶⁵.

Η Σύμβαση της Γενεύης⁶⁶ (IV), Σχετικά με την Προστασία των Πολιτών κατά τη Διάρκεια του Πολέμου (1949): Η συνθήκη αυτή ασχολείται με τη μεταχείριση των αμάχων κατά τη διάρκεια του πολέμου. Το άρθρο 5 αναφέρεται στη μεταχείριση των προσώπων που κρατούνται ως κατάσκοποι, υποστηρίζοντας ότι στους συλληφθέντες κατάσκοπους θα μπορούσαν να μη γίνουν δεκτά προνόμια που θα τους επέτρεπαν να αποκαλύψουν τις καταστρεπτικές πληροφορίες (που προήλθαν από κατασκοπεία). Απ' την άλλη όμως απαιτείται η ίδια προστασία για τους κατασκόπους όπως και για τους άλλους κρατούμενους⁶⁷.

Η Σύμβαση της Βιέννης για τις Διπλωματικές Σχέσεις (1961)⁶⁸: Η συνθήκη αυτή ασχολείται με τα προνόμια των διπλωματικών αποστολών ενώ αυτές βρίσκονται σε ξένη χώρα. Το άρθρο 22 προστατεύει τις εγκαταστάσεις της αποστολής από εισβολή, το άρθρο 24 απαγορεύει τόσο τη βίαιη όσο και τη συγκαλυμμένη εξέταση των αρχείων και

⁶¹ «Convention (II) with Respect to the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land. The Hague, 29 July 1899», Δημοσιεύεται από το International Committee of the Red Cross: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Treaty.xsp?action=openDocument&documentId=CD0F6C83F96FB459C12563CD002D66A1>, Τελευταία Επίσκεψη: 15-8-2018.

⁶² Συμβαλλόμενα Κράτη (38) – Υπογράφωντες (15) (Αργεντινή, Βουλγαρία, Χιλή, Κολομβία, Ισημερινός, Ελλάδα, Ιράν, Ιταλία, Μαυροβούνιο, Παραγουάη, Περού, Σερβία, Τουρκία, Ουρουγουάη, Βενεζουέλα).

⁶³ Δεκαεπτά από τα κράτη που επικύρωσαν τη Σύμβαση του 1899 δεν επικύρωσαν την έκδοση του 1907 (Αργεντινή, Βουλγαρία, Χιλή, Κολομβία, Ισημερινός, Ελλάδα, Ιταλία, Κορέα, Μαυροβούνιο, Παραγουάη, Περσία, Περού, Σερβία, Ισπανία, Τουρκία, Ουρουγουάη, Βενεζουέλα).

⁶⁴ Οι συμβάσεις της Χάγης του 1899 και του 1907 θεωρούνται ότι αποτελούν κανόνες του εθιμικού διεθνούς δικαίου και ως εκ τούτου δεσμεύουν όλα τα κράτη (διαφέρουν ελάχιστα μεταξύ τους).

⁶⁵ «Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land. The Hague, 18 October 1907», Δημοσιεύεται από το International Committee of the Red Cross: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/INTRO/195>, Τελευταία Επίσκεψη: 15-8-2018.

⁶⁶ Οι Συμβάσεις του 1949 επικυρώθηκαν εν όλω ή με επιφυλάξεις από 194 χώρες. Οι τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949, κυρώθηκαν από την Ελλάδα με το Ν. 3481 «Περί κυρώσεως των Συμβάσεων της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949», στις 30.12.1955/5.1.1956, που δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ Α' 3/1956. Το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο Ι κυρώθηκε με το Ν. 1786/1988, που δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ Α' 125/1988 και το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο ΙΙ κυρώθηκε με το Ν. 2105/1992, που δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ Α' 196/1992.

⁶⁷ «Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. Geneva, 12 August 1949», Δημοσιεύεται από το International Committee of the Red Cross: <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/1595a804df7efd6bc125641400640d89/6756482d86146898c125641e004aa3c5?OpenDocument>, Τελευταία Επίσκεψη: 15-8-2018.

⁶⁸ «Vienna Convention on Diplomatic Relations Done at Vienna on 18 April 1961», Δημοσιεύεται από το United Nations: http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_1_1961.pdf, Τελευταία Επίσκεψη: 15-8-18.

των εγγράφων μιας διπλωματικής αποστολής και τα άρθρα 27 και 40 προστατεύουν τις επικοινωνίες από την παρακολούθηση. Τα άρθρα 30, 36 και 40 επεκτείνουν αυτές τις εγγυήσεις περί ιδιωτικής ζωής στην κατοικία και την ιδιοκτησία του επίσημου διπλωμάτη. Η συμφωνία αυτή είναι μια από τις πρώτες περιπτώσεις των εθνών να θέσουν νομικά όρια στις δικές τους δραστηριότητες κατασκοπείας⁶⁹.

Η Σύμβαση της Βιέννης για τις Προξενικές Σχέσεις (1963)^{70,71}: Η συνθήκη αυτή αφορά την επέκταση στα προξενεία πολλών εκ των προνομίων που απολαμβάνουν οι διπλωμάτες. Τα άρθρα 27 και 31 προστατεύουν τις εγκαταστάσεις του προξενείου, τα άρθρα 33 και 61 προστατεύουν τα έγγρατά του (με ορισμένους περιορισμούς), τα άρθρα 35 και 54 τις επικοινωνίες τους και τα άρθρα 50 και 54 προστατεύουν τους προσωπικούς σάκους των προξενικών υπαλλήλων και των οικογενειών τους από τον τελωνειακό έλεγχο ενώ ταξιδεύουν.

Ο Ψυχρός Πόλεμος, οδήγησε στο συμπέρασμα ότι οι περισσότερες ένοπλες συγκρούσεις ήταν πλέον εσωτερικές, ή εμφύλιοι πόλεμοι, ενώ ταυτόχρονα επηρέαζαν μεγαλύτερο αριθμό αμάχων, καταδεικνύοντας την ανάγκη για προστασία σε αμάχους και υποδομές, και την ανάγκη για αναθεώρηση των Συμβάσεων της Χάγης του 1899 και του 1907. Οι παραλήψεις των Συνθηκών της Γενεύης του 1949, η αύξηση των νέων κρατών, η πρόοδος της τεχνολογίας (ειδικά στα οπλικά συστήματα) οδήγησαν στη σύναψη και υιοθέτηση των δύο Προσθέτων Πρωτοκόλλων, στις 8 Ιουνίου 1977, τα οποία επέκτειναν τους όρους των Συμβάσεων του 1949 με επιπλέον προστατευτικά μέτρα.

Το Πρόσθετο Πρωτόκολλο I της Σύμβασης της Γενεύης (1949), Σχετικά με την Προστασία Θυμάτων Διεθνών Συγκρούσεων (1977)⁷², εμπεριέχει το άρθρο 46 περί κατασκόπων, το οποίο αναφέρεται στο πότε κάποιος θεωρείται κατάσκοπος, τα δικαιώματά του και τη μεταχείριση που πρέπει να έχει κατά τις διεθνείς συγκρούσεις.

Το Πρόσθετο Πρωτόκολλο II της Σύμβασης της Γενεύης (1949), σχετικά με την Προστασία Θυμάτων μη Διεθνών Συγκρούσεων (1977), και το Κοινό Άρθρο 3 σχετικά με τις Μη Διεθνείς Ένοπλες Συγκρούσεις, θα αναλυθούν περαιτέρω σε επόμενο κεφάλαιο⁷³.

⁶⁹ Donahue Dan, (n.51).

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ «Vienna Convention on Consular Relations Done at Vienna on 24 April 1963», Δημοσιεύεται από το United Nations: http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_2_1963.pdf, Τελευταία Επίσκεψη: 15-8-18.

⁷² «Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977», Δημοσιεύεται από το International Committee of the Red Cross: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Treaty.xsp?documentId=D9E6B6264D7723C3C12563CD002D6CE4&action=openDocument>, Τελευταία Επίσκεψη: 17-8-2018.

⁷³ «Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II), 8 June 1977», Δημοσιεύεται από το International Committee of the Red Cross: <https://ihl->

Η Συμφωνία⁷⁴ για τα Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας στον Τομέα του Εμπορίου (1994) (Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, TRIPS⁷⁵): Ένα παράρτημα της συμφωνίας του Μαρακές για την ίδρυση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ), αφορά τη συμφωνία TRIPS για την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας. Το άρθρο 39 απαιτεί την προστασία του απορρήτου, αλλά το άρθρο 73 απαλλάσσει τις εθνικές κυβερνήσεις από το να ακολουθήσουν τη συμφωνία TRIPS εάν για οποιονδήποτε λόγο θεωρούν ότι είναι ενάντια στα συμφέροντα ασφαλείας τους. Επομένως, η συμφωνία TRIPS απαγορεύει την ιδιωτική εταιρική κατασκοπεία⁷⁶.

Παρά τις ανωτέρω συμφωνίες – συμβάσεις – συνθήκες – διακηρύξεις - ψηφίσματα έχει εκπονηθεί πλήθος ακαδημαϊκών νομικών μελετών που διατίθενται στο διαδίκτυο και είναι χρήσιμα για να εξηγήσουν γιατί τόσο λίγα από τα θεωρούμενα ως κατασκοπεία είναι παράνομα σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο και γιατί υπάρχει συχνά σύγκρουση μεταξύ της διεθνούς και της εθνικής νομοθεσίας σχετικά με την κατασκοπεία. Στα επόμενα κεφάλαια θα γίνει μια προσπάθεια διαλεύκανσης του μυστηρίου της κατασκοπείας, από την άποψη του διεθνούς δικαίου.

---

databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Treaty.xsp?documentId=AA0C5BCBAB5C4A85C12563CD002D6D09&action=openDocument, Τελευταία Επίσκεψη: 17-8-2018.

⁷⁴ «*The Uruguay Round agreements*», Δημοσιεύεται από το World Trade Organization:

https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/legal_e.htm#TRIPs, Τελευταία Επίσκεψη: 15-8-2018.

⁷⁵ Οι περισσότερες συμφωνίες του ΠΟΕ είναι αποτέλεσμα των διαπραγματεύσεων του Γύρου της Ουρουγουάης, 1986-1994, που υπογράφηκαν κατά την συνάντηση Υπουργών στο Μαρακές τον Απρίλιο του 1994. Υπάρχουν περίπου 60 συμφωνίες και αποφάσεις συνολικά 550 σελίδων. Η «Τελική Πράξη», που υπογράφηκε στο Μαρακές το 1994 είναι η συμφωνία για την ίδρυση του ΠΟΕ, με συνημμένες διάφορες συμφωνίες για τα αγαθά, τις υπηρεσίες, την πνευματική ιδιοκτησία, το διακανονισμό των διαφορών, το μηχανισμό επανεξέτασης της εμπορικής πολιτικής και τις πολυμερείς συμφωνίες. Τα χρονοδιαγράμματα των δεσμεύσεων αποτελούν επίσης μέρος των συμφωνιών του Γύρου της Ουρουγουάης.

⁷⁶ «*Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights*», Δημοσιεύεται από το World Trade Organization: https://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/trips_e.htm, Τελευταία Επίσκεψη: 15-8-2018.

Σελίδα σκοπίμως κενή

Κεφάλαιο 3: Η Κατασκοπεία στον Πόλεμο.

3.1 Διεθνείς Ένοπλες Συγκρούσεις.

Το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο αποτελεί την ελπίδα του ανθρώπου για τον περιορισμό του πόνου κατά τη διάρκεια των ενόπλων συγκρούσεων. Ο σκοπός του είναι αποκλειστικά ανθρωπιστικός, συνίσταται δηλαδή στην αποτροπή του πόνου και τη διάσωση της ανθρώπινης ζωής από την αγριότητα του πολέμου. Οι διατάξεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, με τη σύναψη των τεσσάρων Συμβάσεων της Γενεύης, επιχείρησαν και κατάφεραν να επιτευχθεί ένας συμβιβασμός ανάμεσα στις απαιτήσεις της στρατιωτικής αναγκαιότητας και τις ανάγκες του ανθρωπισμού. Εντός του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, οι σχετικές ρυθμίσεις για την κατασκοπεία καταλαμβάνουν ένα περιορισμένο κομμάτι, αλλά κρίνονται αρκετά πρωτοποριακές, αφού αποτελούν την αρχική προσπάθεια καθορισμού ενός θεσμικού πλαισίου κανόνων⁷⁷.

Στο προηγούμενο κεφάλαιο αναφέραμε επιγραμματικά την προέλευση των ρυθμίσεων περί κατασκοπείας στο Διεθνές Δίκαιο, τα πρώτα βήματα της κωδικοποίησης των κανόνων και τη μετέπειτα εξέλιξή της. Από τον Κώδικα Lieber το 1863 καταλήξαμε στη Σύμβαση της Γενεύης του 1949 και την υιοθέτηση των δύο Προσθέτων Πρωτοκόλλων, στις 8 Ιουνίου 1977. Στο σημείο αυτό θα ακολουθήσει μια αναλυτική περιγραφή των προβλέψεων αυτών των συμφωνιών/ συνθηκών.

Ξεκινώντας, λοιπόν από τον Κώδικα Lieber αξίζει να αναφέρουμε συγκεκριμένα τα άρθρα που ορίζουν την κατασκοπεία, τον κατάσκοπο και τη μεταχείρισή του εάν συλληφθεί:

«83. Ανιχνευτές ή μεμονωμένοι στρατιώτες, αν βρεθούν να караδοκούν πίσω ή περί των γραμμών του αιχμαλωτίζοντος, μεταμφιεσμένοι με αμφίεση της χώρας ή τη στολή του εχθρικού στρατού, εντεταλμένοι για συλλογή πληροφοριών, τυγχάνουν μεταχείρισης κατασκόπων και θανατώνονται.

88. Κατάσκοπος είναι ένα άτομο που μυστικά, μεταμφιεσμένος ή υπό δόλιες προφάσεις, αναζητά πληροφορίες με σκοπό την διαβίβαση τους στον εχθρό. Ο κατάσκοπος τιμωρείται με θάνατο δια απαγχονισμού, είτε επιτύχει είτε όχι στην απόκτηση πληροφοριών ή στη διαβίβαση των στον εχθρό.

103. Κατάσκοποι, προδότες και αντάρτες δεν ανταλλάσσονται σύμφωνα με το κοινό περί του πολέμου δίκαιο.

⁷⁷ Βασιλειάδης (n.6), 36-37.

104. Ο επιτυχών κατάσκοπος ή προδότης που επιστρέφει με επιτυχία στον στρατό του και αργότερα συλλαμβάνεται ως εχθρός, δεν υπόκειται σε τιμωρία για τις πράξεις του ως προδότης ή κατάσκοπος, αλλά είναι δυνατόν να κρατηθεί υπό στενή επιτήρηση ως άτομο επικίνδυνο.»⁷⁸

Στο άρθρο 101 διαβάζουμε πως η εξαπάτηση στον πόλεμο θεωρείται δίκαιη και αναγκαία διαδικασία εκτέλεσης εχθροπραξιών, και αποτελεί έντιμο τρόπο διεξαγωγής του πολέμου, ενώ αντίστοιχα ο Lieber ορίζει: «...σε περίοδο πολέμου ή ανταρσίας εναντίον της υπέρτατης Αρχής των Ηνωμένων Πολιτειών, όλα τα άτομα που θα βρεθούν να καραδοκούν ως κατάσκοποι, ... θα θανατώνονται κατόπιν καταδίκης ενός γενικού στρατοδικείου».⁷⁹ Ένα θέμα ευκόλως εννοούμενο, που δεν παραλείπεται, αποσαφηνίζεται ξεκάθαρα σε αυτή τη φράση. Ο κατάσκοπος δικαιούται να δικαστεί πριν λάβει την δεδομένη εσχάτη των ποινών.

Επιχειρώντας να ερμηνεύσουμε τα ανωτέρω, μπορούμε να πούμε αρχικά ότι η κατασκοπεία αποτελεί ένα καθόλα νόμιμο στρατήγημα από την πλευρά των κρατών, αλλά ο κατάσκοπος – εάν συλληφθεί – καταδικάζεται σε θάνατο δια απαγχονισμού, λόγω τέλεσης ποινικά κολάσιμου αδικήματος σύμφωνα με την εσωτερική νομοθεσία του αντίπαλου - γι' αυτόν - κράτους. Παράλληλα όμως, συναντάμε για πρώτη φορά το ρόλο της μεταμφίεσης στην πρακτική της κατασκοπείας, γεγονός αντίθετο με τις προβλέψεις του δίκαιου πολέμου, άρα και καταδικαστέο. Συνεπώς, η εν λόγω παρατήρηση αφορά τους ένστολους στρατιωτικούς που επιχειρούν να αποκτήσουν πληροφορίες και αυτή η μεθόδευση τους απαλλάσσει από το αδίκημα της κατασκοπείας. Το άρθρο 88 κάνει αναφορά στον κατάσκοπο ως άτομο, χωρίς να διαχωρίζει τους πολίτες από τους στρατιώτες. Επιπρόσθετα, επισημαίνει τη χρήση μεταμφίεσης και τη δράση υπό δόλιες προφάσεις. Σύμφωνα με τις προβλέψεις του άρθρου αυτοί οι κατάσκοποι θανατώνονται⁸⁰.

Επιπλέον, είναι σαφής η άρνηση της επιθυμίας ανταλλαγής ενός κατασκόπου. Ο λόγος εναπόκειται στο γεγονός ότι όταν επανενωθεί με τις φίλιες δυνάμεις θα δύναται να μεταφέρει τα προϊόντα της επιχείρησης συλλογής πληροφοριών που διετέλεσε. Τέλος, στον Κώδικα Lieber, αναφέρεται για πρώτη αλλά όχι τελευταία φορά ότι ο κατάσκοπος που θα επιτύχει στην αποστολή του και θα επιστρέψει στο φίλιο στρατόπεδο απαλλάσσεται για τις προγενέστερες δραστηριότητές του και αν συλληφθεί στο μέλλον θα δικασθεί για το λόγο που συνελήφθη και όχι για την κατασκοπεία που είχε διατελέσει. Βέβαια, επισημαίνεται η δυνατότητα κράτησής του λόγω της επικινδυνότητάς του αλλά και για λόγους εθνικής ασφάλειας.⁸¹

⁷⁸ Ibid 38-39.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Χατζηκωνσταντίνου Κώστας, «Κατασκοπεία και Κατάσκοποι στο Δίκαιο του Πολέμου» (2013-2014) 33 Αρμενόπουλος, Επιστημονική Επετηρίδα ΔΣΘ, στο Βασιλειάδης (π.6) 38.

⁸¹ Ibid 39.

Ακολουθεί η εκπόνηση της Διακήρυξης των Βρυξελλών αλλά όχι και η επικύρωσή της διότι τα κράτη δεν συμφώνησαν στο ζήτημα της αντιμετώπισης του άμαχου πληθυσμού στις εχθροπραξίες. Η Διακήρυξη, στο άρθρο 14, ξεκαθάρισε την νομιμότητα «οποιοδήποτε μέσου για την εξαγωγή πληροφοριών για τον εχθρό και τη χώρα», επιβεβαιώνοντας με τον τρόπο αυτό τη σταδιακή κατοχύρωση της νομιμότητας της κατασκοπείας στο γενικό διεθνές δίκαιο. Τα άρθρα 19-22, όπως αυτά παρουσιάζονται στο συνημμένο Παράρτημα, ασχολούνται με τον ορισμό και τη μεταχείριση των συλληφθέντων κατασκόπων⁸².

Προκειμένου να διασαφηνιστεί ο ορισμός του κατασκόπου η Ισπανία και η Σουηδία απαίτησαν το διαχωρισμό των κινήτρων κάτω από τα οποία δρουν οι κατάσκοποι. Η πρόταση να υπάρξει διαχωρισμός μεταξύ ιδεαλιστικών και υλικών κινήτρων δεν έγινε αποδεκτή. Ο λόγος αρχικά αφορά το ότι είναι δύσκολη η επί του πρακτέου απόδειξη των κινήτρων σε μια τέτοια περίπτωση και επιπλέον διότι κρίθηκε πως δεν θα ενδιέφερε την δικαιοσύνη των κρατών το κίνητρο του κατασκόπου αλλά η ζημία που επιτέλεσε στην πατρίδα⁸³.

Στις εν λόγω διατάξεις, πέραν της επανάληψης του Κώδικα Lieber, περί της προστασίας των ένστολων που συλλέγουν πληροφορίες πίσω από τις γραμμές του εχθρού και την απαλλαγή των κατασκόπων που συλλαμβάνονται μεταγενέστερα για προηγούμενες πράξεις κατασκοπείας, αξίζει να αναφερθεί η απαλλαγή από τον χαρακτηρισμό του κατασκόπου των αεροναυτών που μετέφεραν μηνύματα μέσω αερόστατων.

Λόγω της μη συμφωνίας και επικύρωσης της Διακήρυξης των Βρυξελλών, από πλευράς των συμμετεχόντων κρατών, το Ινστιτούτο Διεθνούς Δικαίου συγκάλυψε μια επιτροπή με έργο τη μελέτη της και την υποβολή πορίσματος επί του κειμένου της διακήρυξης. Η επιτροπή συνέταξε το Εγχειρίδιο της Οξφόρδης για τους Νόμους στον κατά Ήρραν Πόλεμο. Στο εγχειρίδιο, στα άρθρα 24 έως 26, επαναλαμβάνονται οι ρυθμίσεις για την προστασία των ένστολων στρατιωτικών κατασκόπων που συλλέγουν πληροφορίες σε εχθρικό έδαφος, εμμένουν στο δικαίωμα του κατασκόπου σε μια δίκαιη δίκη, καθώς και στην απαλλαγή του κατασκόπου για προγενέστερες πράξεις κατασκοπείας⁸⁴. Πέραν όμως όλων αυτών, η καινοτομία του εγχειριδίου είναι ότι ξεκαθαρίστηκε για πρώτη φορά στο άρθρο 23: «Άτομα που συλλαμβάνονται ως

⁸² «Brussels Conference of 1874. Final Protocol-Project of an International Declaration concerning the Laws and Customs of War, 27 August 1874», Δημοσιεύεται από το International Committee of the Red Cross: <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/135>, Τελευταία Επίσκεψη: 16-8-2018

⁸³ Βρυώνης Κωνσταντίνος, «Η κατασκοπεία ως νόμιμον στρατήγημα πολέμου και ως αξιόποινον στρατηγικόν μέσον κατά της εθνικής αμύνης της πολιτείας (Συμβολή εις την θεωρίαν του Ποινικού Δικαίου)», Αθήνα 1960, στο Βασιλειάδης (n.6) 39-40.

⁸⁴ «The Laws of War on Land», Manual published by the Institute of International Law, Adopted by the Institute of International Law at Oxford, 9 September 1880, Δημοσίευση από International Committee of the Red Cross: <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/140?OpenDocument>, Τελευταία Επίσκεψη: 16-8-2018.

κατάσκοποι δεν μπορούν να αξιώσουν μεταχείριση αιχμαλώτου πολέμου». Η διευκρίνιση αυτή, συμπλήρωσε την ήδη υπάρχουσα υπαγωγή των κατασκόπων στη δικαιοδοσία των εθνικών δικαστηρίων⁸⁵.

Τα ανωτέρω αποτέλεσαν τον προπομπό των νομικών κειμένων με διεθνές ενδιαφέρον, όπου κωδικοποιούνταν οι υφιστάμενοι εθιμικοί κανόνες σχετικά με τους κατασκόπους. Οι Κανονισμοί της Χάγης και οι Συμβάσεις της Γενεύης αποτέλεσαν το αμέσως επόμενο βήμα προς αυτή την κατεύθυνση.

Ακολούθησε η σύναψη διεθνώς δεσμευτικών συμβάσεων με την υπογραφή των Κανονισμών της Χάγης, που ήταν αποτέλεσμα των Διασκέψεων Ειρήνης της Χάγης του 1899 και του 1907, οι οποίες συγκλήθηκαν – όπως προαναφέραμε - μετά από πρωτοβουλία του Τσάρου Νικολάου Β΄ της Ρωσίας.

Το αντικείμενο της παρούσας μελέτης αφορά την κατασκοπεία η οποία αποτέλεσε ένα από τα πεδία ενασχόλησης αυτών των διασκέψεων. Τα άρθρα 24, 29, 30 και 31 παρατίθενται στο συνημμένο Παράρτημα και αναλύοντάς τα διευκρινίζουν σαφώς ότι τα στρατηγήματα στον πόλεμο για την απόκτηση πληροφοριών για τον εχθρό είναι επιτρεπτά, χρησιμοποιώντας ξανά τη λέξη «άτομα» (individuals) και τη φράση «κρυφά ή με ψευδείς προφάσεις» (clandestinely, or on false pretences). Δεν διαχωρίζει δηλαδή μεταξύ στρατιωτικών και πολιτών και δίνει έμφαση ότι αν κάποιος δράσει δολίως θα χαρακτηριστεί ως κατάσκοπος. Παράλληλα κάνει και έναν εκσυγχρονισμό της διάταξης συμπεριλαμβάνοντας και την πρόοδο της τεχνολογίας με την χρήση αερόστατων (ευρεία στρατιωτική χρήση του αερόστατου από το 1861).

Σε προηγούμενο υποκεφάλαιο (2.2) δώσαμε διάφορους ορισμούς για την κατασκοπεία και τον κατάσκοπο. Κανείς ορισμός όμως δεν περιγράφει με τόση σαφήνεια τις έννοιες αυτές όσο το άρθρο 29 των Συμβάσεων της Χάγης (II) και (IV). Στα άρθρα 30 και 31 δίδονται σαφείς εγγυήσεις για τα δικαιώματα του κατασκόπου, τόσο για την δίκαιη δίκη όσο και για το ότι απαλλάσσεται στην περίπτωση επιτυχούς περάτωσης της αποστολής του.

Όλα αυτά μαρτυρούν την άμεση συσχέτιση της ανωτέρω σύμβασης με το άρθρο 101 του Κώδικα Lieber, το άρθρο 24 του Εγχειριδίου της Οξφόρδης του 1880, τη Διακήρυξη των Βρυξελλών αλλά και την συνέχεια αυτών, την Σύμβαση της Χάγης (IV), (1907), η οποία διατηρεί στο Παράρτημα και τις διατάξεις της περί κατασκοπείας τα ίδια αριθμημένα άρθρα, αυτολεξεί⁸⁶.

Η αγριότητα των δύο Παγκοσμίων Πολέμων, οι φυλακίσεις, τα βασανιστήρια και οι εκτελέσεις αιχμαλώτων, αθώων πολιτών και αμάχων οδήγησε στη Διπλωματική Διάσκεψη της Γενεύης του 1949, και στην υπογραφή τεσσάρων σημαντικότερων

⁸⁵ Βασιλειάδης (n.6) 41.

⁸⁶ ICRC (n.65).

Συμβάσεων με στόχο την προστασία των τραυματιών και των ασθενών σε εκστρατεία ενόπλων δυνάμεων, των αιχμαλώτων πολέμου και του άμαχου πληθυσμού⁸⁷. Στα άρθρα 5⁸⁸ και 68⁸⁹ της IV Σύμβασης της Γενεύης του 1949, (τα οποία βρίσκονται μεταφρασμένα στο συνημμένο Παράρτημα) διαπιστώνουμε ότι γίνεται σαφής μνεία για την προστασία των ενόπλων δυνάμεων των συμβαλλόμενων μερών, που δρουν ως δύναμη κατοχής, καθώς και για την προστασία της εθνικής ασφάλειας των κρατών σε περίοδο ενόπλων συγκρούσεων⁹⁰. Η κατέχουσα Δύναμη έχει το δικαίωμα να στερεί το δικαίωμα επικοινωνίας σε υπόπτους για κατασκοπεία ή δολιοφθορά στα κατεχόμενα εδάφη, για όσο διάστημα απαιτείται αυτό από τις ανάγκες ασφαλείας των στρατευμάτων της. Διερωτάται κάποιος πόσο συμβατά είναι ο περιορισμός στην επικοινωνία με την ανθρώπινη μεταχείριση και τη δίκαιη δίκη του συλληφθέντος; Στα Ερμηνευτικά Σχόλια της ICRC για το άρθρο 5 αναφέρεται «θα ήταν πραγματικά απάνθρωπο να αρνηθεί κανείς να επιτρέψει σε έναν ιερέα να επισκεφτεί ένα πρόσωπο υπό κράτηση που είναι σοβαρά άρρωστο». Επίσης, η άρνηση σε έναν κατηγορούμενο να συναντήσει τον συνήγορο υπεράσπισης του θα ήταν παραβίαση του δικαιώματος του σε μια δίκαιη δίκη⁹¹.

Αντίστοιχα, στο άρθρο 68 διαπιστώνεται πως η θανατική ποινή θα έπρεπε να προβλεπόταν από την εσωτερική νομοθεσία που ίσχυε στο κατεχόμενο κράτος, πριν την έναρξη της κατοχής. Επιπρόσθετα, για τη θανατική ποινή πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και ο περιορισμός της έλλειψης πίστης του κατηγορουμένου προς την κατέχουσα Δύναμη αλλά και αυτός της ηλικίας που περιγράφεται στην εν λόγω διάταξη⁹². Γίνεται λοιπόν σαφές ότι η επιβολή της ποινής του θανάτου, για την κατηγορία της κατασκοπείας, υποβάλλεται σε περαιτέρω ασφαλιστικές δικλείδες, που έχουν επηρεαστεί και από τις εξελίξεις στο διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου⁹³.

Στο Πρόσθετο Πρωτόκολλο I της Σύμβασης της Γενεύης παρατηρούμε τις ακόλουθες καινοτομίες⁹⁴:

⁸⁷ ICRC (n.67).

⁸⁸ «Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. Geneva, 12 August 1949. Derogations, ARTICLE 5», Δημοσιεύεται από το International Committee of the Red Cross: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Article.xsp?action=openDocument&documentId=3F78F96145A77442C12563CD0051B9F0>, Τελευταία Επίσκεψη: 16-8-2018.

⁸⁹ Ibid, «Penal legislation. V. Penalties. Death penalty, ARTICLE 68», Δημοσιεύεται από το International Committee of the Red Cross: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Article.xsp?action=openDocument&documentId=0950951523E3DCADC12563CD0051BF3E>, Τελευταία Επίσκεψη: 16-8-2018.

⁹⁰ Βασιλειάδης (n.6) 46.

⁹¹ Ibid 89-90.

⁹² Σύμφωνα με το Άρθρο 77(5) Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου ο εν λόγω περιορισμός κρίνεται ιδιαίτερα σημαντικός, λόγω της συχνής χρήσης παιδιών σε ρόλο κατασκόπου.

⁹³ Βασιλειάδης (n.6) 94.

⁹⁴ ICRC (n.72).

Αρχικά το άρθρο 1 παράγραφος 4 προβλέπει ότι οι ένοπλες συγκρούσεις στις οποίες οι λαοί παλεύουν κατά της αποικιοκρατίας, της έξω-κρατικής κατοχής ή των ρατσιστικών καθεστώτων πρέπει να θεωρούνται διεθνείς συγκρούσεις.

Στο Μέρος II (άρθρα 8-34) αναπτύσσονται οι κανόνες της Πρώτης και της Δεύτερης Σύμβασης της Γενεύης για τους τραυματίες, τους άρρωστους και τους ναυαγούς. Επεκτείνει την προστασία των συμβάσεων στο πολιτικό ιατρικό προσωπικό, τον εξοπλισμό και τις προμήθειες και στις πολιτικές μονάδες και μεταφορές παρέχοντας λεπτομερείς διατάξεις για τη μεταφορά των ιατρών.

Το Μέρος III και μερικά κεφάλαια του Μέρους IV (άρθρα 35-60) αφορούν στη διεξαγωγή εχθροπραξιών, δηλαδή ζητήματα που μέχρι τώρα ρυθμιζόνταν από τις Συμβάσεις της Χάγης του 1899 και του 1907 και από το εθιμικό διεθνές δίκαιο. Η επιβεβαίωση και η αξιοποίησή τους είναι σημαντικές λόγω της παρέλευσης των πολλών ετών από την σύναψη των Συμβάσεων της Χάγης και των νέων κρατών που είχαν προκύψει. Τα άρθρα 43 και 44 παρέχουν ένα νέο ορισμό των ενόπλων δυνάμεων και των μαχητών. Μεταξύ των σημαντικότερων άρθρων είναι εκείνα για την προστασία του άμαχου πληθυσμού από τις επιπτώσεις των εχθροπραξιών. Περιέχουν απαγορεύσεις επίθεσης σε πολίτες και αντικείμενα. Άλλα άρθρα (61-79) ασχολούνται με την προστασία των οργανώσεων πολιτικής άμυνας, τις δράσεις αρωγής και τη μεταχείριση των προσώπων που ηγούνται της κάθε μιας εκ των αντιμαχομένων σε μια σύγκρουση.

Όσον αφορά την κατασκοπεία, το άρθρο 46⁹⁵ στο Πρόσθετο Πρωτόκολλο I της Σύμβασης της Γενεύης (1949), σχετικά με την Προστασία Θυμάτων Διεθνών Συγκρούσεων (1977), προστατεύει τους κατασκόπους που ενεργούν σαν μέλη των ενόπλων δυνάμεων της χώρας τους, όπως αυτές προσδιορίζονται στο αντίστοιχο άρθρο 43 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου και όχι τους πολίτες. Η κύρια επισήμανση στο άρθρο 46 είναι ότι για πρώτη φορά αναφέρεται ξεκάθαρα πως ο συλληφθείς κατάσκοπος δεν δικαιούται μεταχείρισης αιχμαλώτου πολέμου. Επιπλέον αυτού επαναλαμβάνονται οι διατάξεις προηγούμενων συμβάσεων (περί της μεταχείρισης ως αιχμαλώτων πολέμου των ένστολων στρατιωτικών οι οποίοι συνελήφθησαν μεταγενέστερα της πράξης και αφού προηγουμένως είχαν καταφέρει να επανενωθούν με τις φίλιες δυνάμεις). Στην παράγραφο 3 επισημαίνει την προστασία στους στρατιωτικούς που είναι και κάτοικοι κατεχόμενης από τον εχθρό περιοχής εκτός και αν το πράττουν δολίως και με ψευδείς προφάσεις⁹⁶.

⁹⁵ «Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977, Spies, ARTICLE 46», Δημοσιεύεται από το International Committee of the Red Cross: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Article.xsp?action=openDocument&documentId=2A0B6343A399DB8AC12563CD0051DC0D>, Τελευταία Επίσκεψη: 17-8-2018.

⁹⁶ Βασιλειάδης (n.6) 48.

Το Κοινό Άρθρο 2 σχετικά με τις Διεθνείς Ένοπλες Συγκρούσεις, αναφέρει ότι οι Συμβάσεις της Γενεύης ισχύουν για όλες τις περιπτώσεις διεθνών συγκρούσεων, όπου τουλάχιστον ένα από τα εμπόλεμα έθνη έχουν επικυρώσει τις Συμβάσεις. Ισχύουν δηλαδή, σε όλες τις περιπτώσεις που κηρυχθεί πόλεμος μεταξύ Συμβαλλόμενων Μερών, σύμφωνα με την αρχή της εφαρμοστικότητας, η οποία είναι προγενέστερη του 1949. Οι Συμβάσεις ισχύουν σε όλες τις περιπτώσεις ένοπλων συγκρούσεων μεταξύ δύο ή περισσότερων Συμβαλλόμενων Μερών, ακόμη κι αν δεν έχει κηρυχθεί πόλεμος. Η ορολογία αυτή προστέθηκε μετά το 1949. Το Άρθρο 1 του Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου Ι διευκρινίζει περαιτέρω ότι οι ένοπλες συγκρούσεις κατά αποικιοκρατικής κυριαρχίας και ξένης κατοχής χαρακτηρίζονται επίσης ως διεθνείς συγκρούσεις. Όταν πληρούνται όλα τα κριτήρια της διεθνούς σύγκρουσης, τότε ισχύουν όλες οι προστασίες των Συμβάσεων⁹⁷.

Επίσης, για πρώτη φορά θεσπίστηκαν με το κοινό άρθρο 3 των Συμβάσεων ορισμένες θεμελιώδεις εγγυήσεις για όσους περιέρχονταν στην εξουσία του αντιπάλου κατά τη διάρκεια εμφυλίων συρράξεων, που ως τότε θεωρούνταν υπόθεση που αφορούσε αποκλειστικά τα εμπλεκόμενα κράτη και το εσωτερικό τους δίκαιο. Αυτά θα τεθούν στο επόμενο υποκεφάλαιο.

3.2 Μη – Διεθνείς Ένοπλες Συγκρούσεις

Η μόνη διάταξη που εφαρμοζόταν στις μη διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις πριν από την έγκριση του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου ΙΙ, ήταν το Κοινό Άρθρο 3 των τεσσάρων Συμβάσεων της Γενεύης του 1949. Το άρθρο αυτό αποδείχθηκε ανεπαρκές, δεδομένου ότι το 80% περίπου των θυμάτων των ενόπλων συγκρούσεων από το 1945 προήλθαν από μη διεθνείς συγκρούσεις και επίσης ότι οι μη διεθνείς συγκρούσεις συχνά καταπολεμούνται με περισσότερη σκληρότητα από ό, τι οι αντίστοιχες διεθνείς. Τα κράτη σχεδόν ποτέ δεν αναγνώριζαν την ύπαρξη κατάστασης εμφυλίου πολέμου στο έδαφός τους. Επίσης, οι εσωτερικοί αντίπαλοι αναγνωρίζονται μόνο ως τρομοκράτες και τους παραπέμπει στο εσωτερικό ποινικό δίκαιο. Άρα, στόχος του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου ΙΙ αποτέλεσε η επέκταση των βασικών κανόνων του νόμου των ένοπλων συγκρούσεων στους εσωτερικούς πολέμους. Ο φόβος ότι το Πρωτόκολλο θα μπορούσε να επηρεάσει την κρατική κυριαρχία, ότι θα εμπόδιζε τις κυβερνήσεις να διατηρήσουν αποτελεσματικά τη δημόσια τάξη στα σύνορά τους και ότι θα μπορούσε να επικληθεί για να δικαιολογήσει εξωτερική παρέμβαση, οδήγησε στην απόφαση της Διπλωματικής Διάσκεψης, στην τέταρτη σύνοδό της, να συντομεύσει και να απλοποιήσει το Πρωτόκολλο. Αντί για τα 47 άρθρα που πρότεινε η ICRC, η Διάσκεψη υιοθέτησε μόλις 28. Η ουσία του σχεδίου, όμως, διατηρήθηκε. Το μέρος σχετικά με τις μεθόδους και τα μέσα της μάχης διαγράφηκε, αλλά οι βασικές του αρχές περιέχονται στο άρθρο 4 (θεμελιώδεις εγγυήσεις). Οι διατάξεις σχετικά με τη δραστηριότητα των αμερόληπτων ανθρωπιστικών

⁹⁷ Picket Jean, (1958), «Geneva Conventions of 12 August 1949: Commentary», International Committee of the Red Cross, Πηγή: www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/Geneva_conventions-1949.html, Τελευταία Επίσκεψη: 17-8-2018.

οργανώσεων υιοθετήθηκαν με λιγότερο δεσμευτική μορφή από ό, τι προβλεπόταν αρχικά. Ο περιοριστικός ορισμός του ουσιαστικού πεδίου εφαρμογής στο άρθρο 1 έχει ως αποτέλεσμα το Πρωτόκολλο II να εφαρμόζεται σε μικρότερο φάσμα εσωτερικών συγκρούσεων από το Κοινό άρθρο 3 των τεσσάρων συμβάσεων του 1949⁹⁸.

Το Κοινό Άρθρο 3 σχετικά με τις Μη Διεθνείς Ένοπλες Συγκρούσεις καθορίζει το πότε ισχύουν αυτές οι διατάξεις. Η Σύμβαση ενεργοποιείται όταν οι ένοπλες συγκρούσεις λαμβάνουν μέρος στα όρια ενός κράτους. Για πρώτη φορά, τα κράτη αναγνώρισαν επισήμως πως ήταν δυνατή η ύπαρξη ενόπλων συρράξεων όπου οι αντιμαχόμενοι δεν είναι αποκλειστικά κράτη. Για παράδειγμα, θα ίσχυε για συγκρούσεις εμφύλιου πολέμου ή ανταρτοπόλεμου μεταξύ των Κυβερνητικών δυνάμεων και των δυνάμεων μιας ομάδας ανταρτών; ή μεταξύ δύο ομάδων ανταρτών; ή για άλλες συγκρούσεις που έχουν όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά του πολέμου, αλλά λαμβάνουν μέρος στα όρια μιας μόνο χώρας; Αντιθέτως, μια ομάδα αναρχικών, που επιτίθενται σε ένα αστυνομικό τμήμα δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί ένοπλη σύγκρουση και έτσι δεν υπόκειται στο παρόν άρθρο, αλλά στη δικαιοδοσία, τους νόμους και το εσωτερικό δίκαιο της χώρας τους⁹⁹.

Οι άλλες Συμβάσεις της Γενεύης δεν έχουν εφαρμογή σε αυτή την περίπτωση, αλλά μόνο οι διατάξεις που περιέχονται στο Κοινό Άρθρο 3, και επιπλέον, η ορολογία που εμπεριέχεται στο Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο II. Το σκεπτικό για αυτόν τον περιορισμό είναι για να αποφευχθεί η σύγκρουση με τα δικαιώματα των Κυρίαρχων Κρατών που δεν έχουν υιοθετήσει τις συμβάσεις. Όταν οι διατάξεις του παρόντος άρθρου ισχύουν, τότε τα άτομα που δε λαμβάνουν μέρος σε εχθροπραξίες, συμπεριλαμβανομένου και του στρατιωτικού προσωπικού που έχει πάψει να είναι ενεργό λόγω ασθένειας, τραυματισμού, ή άλλου περιορισμού θα πρέπει να τυγχάνει ανθρώπινης συμπεριφοράς. Οι τραυματίες και οι άρρωστοι θα πρέπει να περισυλλέγονται και να περιθάλπονται. Πρακτικά, αυτό που κάνει το κοινό άρθρο 3 είναι να θέτει ένα ελάχιστο επίπεδο ανθρωπιστικής προστασίας, το οποίο βέβαια δεν μπορεί να συγκριθεί με τις λεπτομερείς ρυθμίσεις που εφαρμόζονται στις διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις¹⁰⁰.

Ο Θουκυδίδης πολλούς αιώνες πριν, στην περιγραφή του για τον εμφύλιο της Κέρκυρας, έγραψε ότι ο πόλεμος (εμφύλιος) παίρνει χίλιες μορφές. Σε τέτοιες συρράξεις, τα πάθη είναι πιο οξυμένα απ' ό, τι στις διακρατικές συγκρούσεις και η μεταχείριση αυτών που πέφτουν στα χέρια του εχθρού είναι συνήθως πιο σκληρή. Στοχοποιούνται αθώοι, διότι η διάκριση ανάμεσα σε στρατιωτικούς και αμάχους συχνά είναι ανέφικτη, ενώ οι πολιτικές ή ιδεολογικές απόψεις αποτελούν εμπράγματα αποδείξεις

⁹⁸ ICRC (n.73).

⁹⁹ Pictet Jean, «Geneva Conventions of 12 August 1949: Commentary», International Committee of the Red Cross Article 3 (1960, 31-38): www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/pdf/GC_1949-II.pdf, Τελευταία Επίσκεψη: 17-8-18.

¹⁰⁰ Ibid.

αντιπαλότητας και εχθρότητας. Στις μη διεθνείς συγκρούσεις η κατασκοπεία είναι μια συνηθισμένη κατηγορία ενοχοποίησης ανεπιθύμητων προσώπων προκειμένου να σταλούν μηνύματα στον υπόλοιπο πληθυσμό. Όσον αφορά τους κατασκόπους, το διεθνές δίκαιο των μη διεθνών ενόπλων συρράξεων δεν είναι τόσο αναπτυγμένο όσο το αντίστοιχο των διεθνών. Υπ' αυτές τις συνθήκες, οι κατάσκοποι μπορούν να βασιστούν αποκλειστικά στις γενικές εγγυήσεις που παρέχει το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο σε όλους όσους εμπλέκονται με κάποιο τρόπο σε μη διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις. Επίσης βασίζονται στις ελπίδες τους στο δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου καθώς και στις εσωτερικές νομοθεσίες των κρατών στην επικράτεια των οποίων μάλιστα η μη διεθνής ένοπλη σύγκρουση¹⁰¹.

Θεωρείται δεδομένο πως η αρχή της διάκρισης, όπως και άλλες αρχές που ορίζουν τον τρόπο διεξαγωγής των εχθροπραξιών στις διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις (όπως για παράδειγμα η αρχή της αναλογικότητας) αποτελούν κομμάτι του διεθνούς εθιμικού δικαίου που εφαρμόζεται και στις μη διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις.

Ωστόσο, μελετώντας αυτά που προβλέπονται στις διεθνείς συμβάσεις παρατηρούμε πλήθος από αστερίσκους εξαιρέσεων. Για παράδειγμα, η χρήση της στολής. Στις διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις η χρήση στολής δύναται να απαλλάξει το πρόσωπο που τη φέρει από την κατηγορία της κατασκοπείας, ενώ στις μη διεθνείς συρράξεις δεν υπάρχει αντίστοιχη διάταξη που να προστατεύει από κατηγορίες τέτοιες. Έτσι τα στρατεύματα του εμπλεκόμενου κράτους εξακολουθούν να φέρουν τη στολή τους, όπως και οι ένοπλες ομάδες που τους αντιπαρατίθενται συνηθίζουν να φέρουν στολή και εμβλήματα¹⁰². Αντίστοιχα, όσον αφορά στην απαλλαγή των κατασκόπων από δίωξη για προηγούμενες δραστηριότητες κατασκοπείας, σε περίπτωση που πέσουν στα χέρια αντιπάλου μετά την επιστροφή τους στις φίλιες γραμμές, δεν υπάρχει κάτι που να υποχρεώνει τα κράτη ή τους μη κρατικούς δρώντες να εφαρμόσουν τον κανόνα αυτό στη διάρκεια εσωτερικών συρράξεων. Η συγκεκριμένη ρύθμιση (όπως και όλες οι άλλες εξάλλου που σχετίζονται με την κατασκοπεία) δεν εμφανίζεται πουθενά στο δίκαιο των μη διεθνών ενόπλων συγκρούσεων (εθιμικό και συμβατικό). Η αντιμετώπιση του συλληφθέντος για κατασκοπεία μετατρέπεται καθαρά σε εσωτερικής φύσης ζήτημα, κατά το οποίο τα κράτη δεσμεύονται μόνο από το εθνικό τους δίκαιο, παράλληλα όμως η ίδια δέσμευση ισχύει και για τους αντάρτες. Για το λόγο αυτό, οι αντάρτες οφείλουν να συμμορφώνονται με το εσωτερικό δίκαιο και τις κατά το διεθνές δίκαιο υποχρεώσεις τους στο μέγιστο δυνατό βαθμό¹⁰³.

Εκτός από την υποχρέωση για μια δίκαιη δίκη και την απαγόρευση των βασανιστηρίων τα οποία δικαιούται ο συλληφθείς, δεν υπάρχει κάτι άλλο στο διεθνές

¹⁰¹ Βασιλειάδης (n.6) 74.

¹⁰² Η χρήση ίδιων στολών με τις αντίστοιχες των κυβερνητικών γίνεται για να επικρατήσει σύγχυση στο πεδίο της μάχης. Συχνά τα μέλη αντάρτικων ομάδων δεν χρησιμοποιούν κανενός είδους στολή, ίσως για να προκαλούν σύγχυση και να μη διακρίνονται από τον άμαχο πληθυσμό.

¹⁰³ Picket (n.99).

ανθρωπιστικό δίκαιο που να προστατεύει τον κατηγορούμενο για κατασκοπεία στις μη διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις. Έτσι, η εκτέλεση ενός κατηγορούμενου για κατασκοπεία με συνοπτικές διαδικασίες και άνευ μιας δίκαιης δίκης θα συνιστούσε έγκλημα πολέμου, τόσο για τις κυβερνητικές δυνάμεις όσο και για τους αντιφρονούντες. Καταλήγοντας στην ανάλυση για τις μη διεθνείς συρράξεις διαπιστώνουμε ότι το εσωτερικό δίκαιο των κρατών, στην επικράτεια των οποίων έτυχε η κόλαση του εμφυλίου και της εσωτερικής σύρραξης, παίζει ακόμα πιο σημαντικό ρόλο από αυτόν τον οποίο διαδραματίζει σε καταστάσεις διεθνούς ένοπλης σύγκρουσης (για την αντιμετώπιση της κατασκοπείας)¹⁰⁴.

3.3 Μαχητές και μη Μαχητές – Προνομιούχοι και μη

Ο ορισμός «μαχητής» περιλαμβάνει κατηγορίες προσώπων που ανήκουν στις Ένοπλες Δυνάμεις και έχουν δικαίωμα συμμετοχής στις εχθροπραξίες: τα μέλη των τακτικών ΕΔ, μέλη ειδικών αστυνομικών δυνάμεων και σωμάτων εθελοντών, εθνοφρουράς συμπαρατασσομένων στις τακτικές δυνάμεις, και μέλη οργανωμένων αντιστασιακών οργανώσεων ή άλλων παραστρατιωτικών (militia) που εντάσσονται στις ΕΔ, αρκεί να συμμορφώνονται προς τις ακόλουθες τέσσερις προϋποθέσεις: να βρίσκονται υπό υπεύθυνη διοίκηση, να φέρουν διακριτό έμβλημα αναγνωρίσιμο από απόσταση, να φέρουν τα όπλα τους φανερά, να συμμορφώνονται κατά τις επιχειρήσεις τους προς τους νόμους και τα έθιμα του πολέμου¹⁰⁵. Παρά το γεγονός ότι μόνο οι μαχητές επιτρέπεται να συμμετέχουν άμεσα στις εχθροπραξίες, στην πραγματικότητα οι πολίτες έχουν συχνά άμεση συμμετοχή τόσο σε διεθνείς όσο και μη-διεθνείς ένοπλες συρράξεις, σε τέτοιο βαθμό, ώστε να τους έχει αποδοθεί πλέον και ο χαρακτηρισμός «μη προνομιούχοι εμπόλεμοι» (unprivileged belligerents) ή, εσφαλμένα κατά πολλούς, ο όρος «παράνομοι μαχητές» (unlawful combatant).

Ο όρος «μη προνομιούχος πολεμιστής» χρησιμοποιείται για να αναφέρεται σε ένα άτομο που συμμετέχει άμεσα σε μια διεθνή ένοπλη σύρραξη αλλά το οποίο είτε δεν έχει ή έχει χάσει το καθεστώς αυτό. Ως εκ τούτου, δεν έχουν δικαίωμα στα προνόμια του μαχητή (δηλαδή ασυλία από τη δίωξη για νόμιμες πράξεις πολέμου) και δεν επωφελούνται από το καθεστώς του αιχμάλωτου πολέμου εάν πέσουν στα χέρια του εχθρού. Μερικές φορές ο όρος χρησιμοποιείται εξίσου και για να καθορίσει τα μέλη μιας μη κρατικής ένοπλης ομάδας σε μια μη διεθνή ένοπλη σύγκρουση. Ο τρόπος με τον οποίο το Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο εφαρμόζεται σε αυτά τα πρόσωπα είναι αμφιλεγόμενη. Κάποιοι θεωρούν ότι οι μη προνομιούχοι πολεμιστές είναι πολίτες που μπορεί να στοχοποιηθούν μόνο εάν και για όσο διάστημα συμμετέχουν άμεσα σε εχθροπραξίες. Αν πέσουν στα χέρια του εχθρού, προστατεύονται, ως πολίτες, από το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο. Άλλοι θεωρούν ότι οι μη προνομιούχοι πολεμιστές δεν είναι ούτε πολίτες ούτε μαχητές, αλλά ανήκουν σε μια τρίτη κατηγορία προσώπων που

¹⁰⁴ Βασιλειάδης (n.6) 86.

¹⁰⁵ Μαστάκας Ευάγγελος, «Η Σημασία της Διάκρισης μεταξύ Διεθνών και Μη-Διεθνών Ένοπλων Συρράξεων για την Προστασία Προσώπων και τα Μέσα και Μεθόδους Διεξαγωγής των Στρατιωτικών Επιχειρήσεων», Κομοτηνή, 2016, 48.

μπορεί να επιτεθούν ανά πάσα στιγμή (όπως οι μαχητές). Εάν πέσουν στα χέρια του εχθρού, μπορεί να έχουν διασωθεί, αλλά δεν επωφελούνται από τις προστασίες των συμβάσεων που έχουν σχεδιαστεί είτε για αιχμαλώτους είτε για πολιτικούς κρατούμενους. Το πρόβλημα με αυτό το σκεπτικό είναι ότι εισάγει ένα απαράδεκτο χάσμα προστασίας στο πλαίσιο του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου¹⁰⁶.

Όπως θα παρουσιαστεί σε επόμενο κεφάλαιο, εν καιρό ειρήνης αμφισβητείται το κατά πόσο η είσοδος ενός πράκτορα σε ξένο κράτος για συλλογή πληροφοριών συνιστά διεθνές αδίκημα, εν αντιθέσει με την περίπτωση ένοπλης σύγκρουσης όπου τέτοια ζητήματα δεν τίθενται. Το παράδοξο όμως είναι ένα γεγονός που έχει επισημανθεί από πολλούς ακαδημαϊκούς. Ότι δηλαδή, ενώ το διεθνές δίκαιο δίνει το δικαίωμα χρήσης της κατασκοπείας, δίνει και το δικαίωμα να τη θεωρούμε και ως πράξη μη παράνομης μεθόδου διεξαγωγής πολέμου. Βέβαια, όποιος κατηγορηθεί για κατασκοπεία κινδυνεύει με την εσχάτη των ποινών όχι για εγκληματικές πράξεις που διέπραξε, αλλά επειδή δεν κατάφερε να διεκπεραιώσει την αποστολή του (όπως, αντίστοιχα θα επιβραβευθεί με ασυλία για προγενέστερες πράξεις του) και για λόγους εθνικής ασφάλειας του άμεσα ενδιαφερόμενου κράτους.

*«Η κατασκοπεία ... δεν είναι απαγορευμένη από το δίκαιο του πολέμου, ούτε αποτελεί έγκλημα πολέμου».*¹⁰⁷ Ως «έγκλημα πολέμου» εννοούνται οι πράξεις που καταστρατηγούν την προστασία του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, ξεχωρίζοντας καταστάσεις και διακρίνοντας μεταξύ των μη κολάσιμων παραβιάσεων, όπως η κατασκοπεία, και εγκλημάτων πολέμου, όπως οι θηριωδίες με θύματα αμάχους¹⁰⁸.

Όπως αναφέρθηκε, ο κατάσκοπος δεν δικαιούται μεταχείρισης αιχμαλώτου πολέμου¹⁰⁹, συνεπώς δεν απολαμβάνει την ασυλία του μαχητή, η οποία επιτρέπει στους αιχμαλώτους πολέμου να αποφεύγουν τη δίωξη τους αποκλειστικά για την άμεση συμμετοχή τους στην πολεμική προσπάθεια, γεγονός που ανοίγει τον δρόμο για την υπαγωγή του κατασκόπου στην δικαιοδοσία των εθνικών δικαστηρίων του κράτους που τον συλλαμβάνει. Σύμφωνα με την International Committee of the Red Cross (ICRC) η Τέταρτη Σύμβαση της Γενεύης καλύπτει όλους τους παράνομους ή μη προνομιούχους μαχητές. Η γενική αρχή που αντανακλάται στο σύνολο του Δικαίου της Γενεύης απαιτεί όλα τα πρόσωπα στα χέρια του εχθρού να έχουν κάποιο status υπό το διεθνές δίκαιο. Επομένως, οι μαχητές που έχουν συλληφθεί χαρακτηρίζονται αιχμάλωτοι πολέμου. Αν δεν πληρούν τα κριτήρια που θέτει η Τρίτη Σύμβαση, προστατεύονται ως πολίτες από την Τέταρτη Σύμβαση. Δηλαδή, κατά την ICRC δεν υφίσταται ενδιάμεσο στάδιο. Κανένας στα χέρια του εχθρού δεν είναι εκτός εφαρμογής του δικαίου. Η διαφωνία ανάμεσα

¹⁰⁶ «Unprivileged belligerent», Δημοσιεύεται από το ICRC: <https://casebook.icrc.org/glossary/unprivileged-belligerent>, Τελευταία Επίσκεψη: 07-09-18.

¹⁰⁷ Χατζηκωσταντίνου Κώστας, «Προσεγγίσεις στο Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο», Σιδέρης, 2009, 228.

¹⁰⁸ Βασιλειάδης (n.6) 52.

¹⁰⁹ Άρθρο 46 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου (αλλά και σύμφωνα με το άρθρο 21 των Κανονισμών της Χάγης). Βλέπε συνημμένο Παράρτημα.

στους ακαδημαϊκούς στο κατά πόσο θα έπρεπε να επεκταθεί το πεδίο εφαρμογής της Τέταρτης Σύμβασης και στους «μη προνομιούχους» μαχητές επιλύθηκε με την υιοθέτηση του άρθρου 5 της Σύμβασης. Καταλήγουμε λοιπόν ότι επιτρέπεται στα κράτη να λάβουν όλα τα απαραίτητα μέτρα προστασίας των εθνικών τους συμφερόντων και ασφάλειας, ενώ ταυτόχρονα παρέχει στους κατασκόπους και άλλους «μη προνομιούχους» μαχητές που δεν καλύπτονται από την Τρίτη Σύμβαση της Γενεύης, την προστασία της αντίστοιχης Τέταρτης Σύμβασης, εξασφαλίζοντας τα δικαιώματα της ανθρώπινης μεταχείρισης και της δίκαιης δίκης¹¹⁰.

---

¹¹⁰ Βασιλειάδης (n.6) 56.

Κεφάλαιο 4: Η Κατασκοπεία στην Ειρήνη.

Η κατασκοπεία εν καιρώ ειρήνης αποτελεί ένα αμφιλεγόμενο ζήτημα καθώς πολλοί θα αναρωτηθούν αν είναι απαραίτητη και αν κρίνεται σκόπιμη. Απαντώντας σε αυτό το ερώτημα θα λέγαμε ότι όχι απλώς είναι απαραίτητη αλλά επιβάλλεται. Ο βαθμός εγρήγορσης που απαιτούν οι ένοπλες δυνάμεις και οι δείκτες εγκαίρου προειδοποίησης επιβάλλουν τη συλλογή και επεξεργασία των πληροφοριών για τον εχθρό και την κατατάσσουν υψηλά στις προτεραιότητες της εκάστοτε ηγεσίας, προκειμένου να ασκήσουν το νόμιμο δικαίωμά τους για άμυνα όπως προβλέπεται στο άρθρο 51 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.

Όσο όμως, αυτονόητη και σκόπιμη είναι η αναγκαιότητά της στην ειρήνη άλλο τόσο αμφιλεγόμενη κρίνεται η νομιμότητά της. Ενώ σε πολεμικές συρράξεις η νομιμότητά της προκύπτει αβίαστα από το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο, σε ειρηνικές περιόδους δεν υπάρχει κάποιος κανόνας του θετικού διεθνούς δικαίου που να τη ρυθμίζει. Η αδυναμία αυτή λοιπόν ενισχύει τη σύγχυση που υπάρχει στο διαρκώς νεφελώδες τοπίο που δραστηριοποιούνται οι κατάσκοποι, οι οποίοι επιδιώκουν να το εκμεταλλευτούν, προς όφελος των κρατών τους¹¹¹.

4.1 Μυστική Πληροφόρηση και Στρατιωτική Αναγνώριση.

Η διεξαγωγή της στρατιωτικής αναγνώρισης και η άνευ εξουσιοδότησης συλλογή πληροφοριών κατά τη διάρκεια της ειρήνης διέπεται από το γενικό διεθνές δίκαιο κυρίως λόγω του τρόπου με τον οποίο αυτή εκτελείται. Λέγοντας «τρόπος» εννοείται ότι απαιτείται να εξετασθεί χωριστά το εάν η στρατιωτική αναγνώριση πραγματοποιείται εντός της επικράτειας μιας χώρας-στόχου ή από περιοχές παρακείμενες της επικράτειάς της. Συγκεκριμένα, ενώ η συλλογή κρίσιμων και απόρρητων πληροφοριών μπορεί να αποτελεί κατασκοπεία, αυτή δεν διέπεται άμεσα από το διεθνές δίκαιο, αλλά παραμένει ζήτημα του εσωτερικού δικαίου και ως εκ τούτου το νομικό πλαίσιο που αφορά τη συλλογή πληροφοριών και την κατασκοπεία σε καιρό ειρήνης είναι διφορούμενο. Έτσι λοιπόν, το Μόνιμο Δικαστήριο Διεθνούς Δικαιοσύνης (Permanent Court of International Justice - PCIJ) διατύπωσε τον βασικό κανόνα στην υπόθεση Lotus του 1927 (Γαλλία κατά Τουρκίας) σύμφωνα με τον οποίο ο πρώτος και ο κύριος περιορισμός που επιβάλλεται από το διεθνές δίκαιο σε ένα κράτος είναι ότι δεν μπορεί να ασκήσει την εξουσία του, υπό οποιαδήποτε μορφή, στο έδαφος άλλου κράτους¹¹².

Επίσης, σύμφωνα με την Διακήρυξη για τις Φιλικές Σχέσεις και την Συνεργασία των Κρατών (1970) της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ υπάρχουν δραστηριότητες που απαγορεύονται να εκτελεστούν σε έδαφος άλλου κράτους, όπως για παράδειγμα η

¹¹¹ Stephens Dale, Skousgaard Tristan, «Secret Intelligence», Oxford Public International Law (<http://opil.ouplaw.com>), Oxford University Press, 2015.

¹¹² Ibid.

παράνομη είσοδος στην χωρική θάλασσα ή η παραβίαση της εσωτερικής νομοθεσίας περί προσωπικών δεδομένων. Ακόμα ένα παράδειγμα αποτελεί ο ισχυρισμός που επικαλέστηκαν οι ιταλικές αρχές για τους πράκτορες της CIA που φέρονται να απήγαγαν έναν Αιγύπτιο κληρικό στο Μιλάνο τον Φεβρουάριο του 2003 για να τον στείλουν στην Αίγυπτο και να τον ανακρίνουν σχετικά με εικαζόμενες τρομοκρατικές δραστηριότητες. Όλα αυτά όμως, παραβλέπονται συνοπτικά από τις μυστικές υπηρεσίες. Οι βασικές υποχρεώσεις που προκύπτουν από τις διεθνείς συνθήκες (όπως για παράδειγμα η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων) αγνοούνται. Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει και στην περίπτωση των «εξαιρετικών παραδόσεων» (Extraordinary Renditions), δηλαδή των απαγωγών που πραγματοποιούνται από μυστικές υπηρεσίες στο έδαφος τρίτων κρατών με στόχο την απόσπαση πληροφοριών από τα θύματα¹¹³.

Η Σύμβαση του Σικάγο του 1944 για τη Διεθνή Πολιτική Αεροπορία επιβεβαιώνει την αρχή της κρατικής κυριαρχίας του εθνικού εναέριου χώρου. Κατά συνέπεια, όλα τα κράτη απολαμβάνουν την κυριαρχία επί της χερσαίας επικράτειάς τους και του συναφούς εναέριου χώρου, ο οποίος εκτείνεται σε ολόκληρη τη ξηρά έως τα όρια των χωρικών υδάτων τους¹¹⁴. Η εσκεμμένη παραβίαση από στρατιωτικά αεροσκάφη δύναται να αντιμετωπιστεί με τη χρήση βίας χωρίς προειδοποίηση¹¹⁵, όπως το 1960 όταν η Σοβιετική Ένωση κατέρριψε ένα αεροσκάφος αναγνώρισης των ΗΠΑ. Οι πτήσεις των U-2 είχαν αρχίσει τον Ιούλιο του 1956 και προσέφεραν στις αμερικανικές μυστικές υπηρεσίες πληροφορίες για τις στρατιωτικές δυνατότητες της ΕΣΣΔ. Η πτήση της 1ης Μαΐου 1960 ήταν μία από τις τελευταίες διότι σύντομα θα εκτοξευόταν ο πρώτος κατασκοπευτικός δορυφόρος των ΗΠΑ που θα πρόσφερε καλύτερες δυνατότητες παρατήρησης του εδάφους της ΕΣΣΔ. Το U-2 με πιλότο τον Gary Powers, εντοπίστηκε πριν ακόμα μπει στον εναέριο χώρο της ΕΣΣΔ. Ένας από τους τρεις πυραύλους εδάφους-αέρος που εκτόξευσε μια αντιαεροπορική συστοιχία εξερράγη κοντά στο U2 αποσταθεροποιώντας το αεροσκάφος. Ο Gary Powers κατάφερε να διασωθεί χωρίς τραυματισμούς και να πέσει με το αλεξίπτωτο κοντά σε ένα χωριό όπου και συνελήφθη σχεδόν αμέσως. Το κατασκοπευτικό και ο εξοπλισμός του δεν καταστράφηκαν και αξιοποιήθηκαν από τους Σοβιετικούς. Στις 17 Αυγούστου, ο Gary Powers οδηγήθηκε στο ανώτατο στρατοδικείο της ΕΣΣΔ στη Μόσχα. Κύριο μέλημα των Σοβιετικών ήταν να διασύρουν τις ΗΠΑ και όχι να τιμωρήσουν σκληρά τον Gary Powers, ο οποίος καταδικάστηκε για κατασκοπεία σε τρία χρόνια φυλάκιση και επτά χρόνια καταναγκαστικής εργασίας, ποινή κατά γενική παραδοχή ηπιότατη. Δύο χρόνια αργότερα, στις 10 Φεβρουαρίου 1962, απελευθερώθηκε κατά τη διάρκεια ανταλλαγής με κατάσκοπο των Σοβιετικών, στο

¹¹³ Βασιλειάδης (n.6) 31.

¹¹⁴ Τα όρια του εθνικού εναέριου χώρου, έναντι του διαστήματος, δεν έχουν ακόμη προσδιοριστεί. Ένας γενικά αποδεκτός εφαρμόσιμος ορισμός είναι αυτός που βασίζεται σε μια διαφοροποίηση μεταξύ του εναέριου χώρου και του διαστήματος. Πρακτικά, η διαίρεση βρίσκεται μεταξύ του υψηλότερου υψομέτρου που ένα αεροσκάφος μπορεί να πετάξει και κάτω από τη χαμηλότερη δυνατή τροχιά ενός δορυφόρου γης σε τροχιά.

¹¹⁵ Εκτός των περιπτώσεων κινδύνου.

Βερολίνο. Οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν διαμαρτυρήθηκαν ούτε για την κατάρριψη, ούτε για την επακόλουθη δίκη του πιλότου¹¹⁶. Οι ίδιοι κανόνες ισχύουν και για τα μη επανδρωμένα οχήματα, όπως τα δύο αμερικανικά σκάφη που συνετρίφθησαν στο Ιράν το 2005.

Η συγκεκριμένη συλλογή πληροφοριών από τους πράκτορες ενός κράτους που εισέρχονται νόμιμα σε ένα κράτος-στόχο, δεν παραβιάζει το διεθνές δίκαιο, αν και θα παραβιάσει αναμφισβήτητα την εθνική νομοθεσία διότι επηρεάζει την εθνική ασφάλεια. Κατ' αντιστοιχία η υπέρπτηση ξένου αεροσκάφους από την χερσαία επικράτεια ή από την χωρική θάλασσα αποτελεί παραβίαση της κυριαρχίας και μπορεί, ανάλογα με τις περιστάσεις, να συνιστά και παραβίαση της αρχής της μη παρέμβασης. Το International Court of Justice στην απόφασή του περί Στρατιωτικών και Παραστρατιωτικών δραστηριοτήτων στη Νικαράγουα¹¹⁷ αναφέρει, ότι το αναγνωριστικό αεροσκάφος των Ηνωμένων Πολιτειών παραβίασε την κυριαρχία της Νικαράγουα ως αποτέλεσμα της διέλευσης και παραβίασης του εθνικού εναέριου χώρου και αναγνώρισε ότι μια τέτοια παραβίαση αναγνωρίζει το δικαίωμα σε αντίμετρα¹¹⁸.

Σε μια άλλη περίπτωση, μετά την κατάρριψη του κορεατικού αεροσκάφους της πτήσης KAL 007 το 1983 από τους Σοβιετικούς¹¹⁹, φαινομενικά για λόγους κατασκοπείας, η παγκόσμια αντίδραση ήταν σχεδόν καθολικά αρνητική. Το άρθρο 3¹²⁰, που προστέθηκε στη Σύμβαση του Σικάγο του 1984 επιβάλλει στα συμβαλλόμενα κράτη της σύμβασης να απέχουν από την χρήση όπλων κατά των πολιτικών αεροσκαφών που βρίσκονται εν πτήση ακόμα και σε περίπτωση υπόνοιας υποκλοπής, διότι οι ανθρώπινη ζωή επί του αεροσκάφους και η ασφάλειά του πρέπει να έχουν προτεραιότητα¹²¹.

Η διεξαγωγή στρατιωτικής συλλογής πληροφοριών από πλοία επιφανείας ή υποβρύχια στη χωρική θάλασσα ενός κράτους υπόκεινται στην απαγόρευση σύμφωνα με τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας. Η Στρατιωτική συλλογή πληροφοριών που συμβαίνει στα όρια της χωρικής θάλασσας ενός παράκτιου κράτους που έχει στόχο τη ζημία της άμυνας ή της ασφάλειας του παράκτιου κράτους

¹¹⁶ Orlov Alexander, «The U-2 Program: A Russian Officer Remembers», Δημοσιεύτηκε από το CIA: http://web.archive.org/web/20060713154414/http://www.cia.gov/csi/studies/winter98_99/art02.html, Τελευταία Επίσκεψη: 29-8-18.

¹¹⁷ Νικαράγουα κατά Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής (1986) ICJ Rep 14, «Υπόθεση της Νικαράγουας».

¹¹⁸ Το μέγεθος και το είδος των αντιμέτρων που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν δεν συζητήθηκε από το ICJ και αποτελεί αμφισβητούμενο ζήτημα.

¹¹⁹ Stephens Dale, Skousgaard Tristan, «Military Reconnaissance - Korean Air Lines Incident (1983)», Δημοσιεύεται στο Oxford Public International Law (<http://opil.ouplaw.com>), Oxford University Press, 2009.

¹²⁰ «Εφαρμόζεται μόνο στα πολιτικά αεροσκάφη και δεν εφαρμόζεται στα κρατικά αεροσκάφη. Αεροσκάφη που χρησιμοποιούνται για στρατιωτικές, τελωνειακές και αστυνομικές υπηρεσίες θεωρούνται κρατικά αεροσκάφη. Κανένα κρατικό αεροσκάφος ενός συμβαλλόμενου κράτους δεν θα πετάξει πάνω από το έδαφος άλλου κράτους χωρίς αυτό να επιτρέπεται με ειδική συμφωνία ή σύμφωνα με τους όρους εκάστου. Τα συμβαλλόμενα κράτη αναλαμβάνουν, όταν εκδίδουν κανονισμούς για τα κρατικά αεροσκάφη τους, ότι θα λάβουν δεόντως υπόψη την ασφάλεια της ναυσιπλοΐας των πολιτικών αεροσκαφών».

¹²¹ «Convention on International Civil Aviation done at Chicago on the 7th December 1944», Δημοσιεύεται στο ICAO: https://www.icao.int/publications/Documents/7300_orig.pdf, Τελευταία Επίσκεψη: 15-9-18.

θεωρείται ρητά ως μη αβλαβής διέλευση. Σύμφωνα με το άρθρο 25 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας ένα παράκτιο κράτος μπορεί να πάρει όλα τα απαραίτητα μέτρα στα χωρικά του ύδατα για να αποφευχθεί η μη αβλαβής διέλευση. Ακαδημαϊκά αναγνωρίζεται ότι τα λαμβανόμενα μέτρα που μπορούν να ληφθούν βάσει του άρθρου αυτού μπορεί τελικά να περιλαμβάνουν και τη χρήση βίας για την εκδίωξη του επιτιθέμενου σκάφους¹²².

Η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ) αποτέλεσε μια πρόοδο στο πλαίσιο της Σύμβασης του ΟΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας. Αυτή η ζώνη, σε συνδυασμό με την έννοια της υφαλοκρηπίδας, αναγνωρίζει τα κυριαρχικά οικονομικά δικαιώματα σε μια θαλάσσια περιοχή που μπορεί να φτάσει μέχρι τα 200 ναυτικά μίλια από τη γραμμή βάσης ενός παράκτιου κράτους. Τα ξένα σκάφη μπορούν να ασκούν την ελεύθερη ναυσιπλοΐα στην ανοικτή θάλασσα και μπορούν να διεξάγουν στρατιωτικές ασκήσεις εντός της ΑΟΖ του ξένου κράτους, δεσμευόμενοι από την υποχρέωση να «λαμβάνονται δεόντως υπόψη» τα θεμιτά δικαιώματα στους πόρους του παράκτιου κράτους. Λόγω των πολλαπλών εφαρμογών ορισμένων διατάξεων, η σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας δηλώνει ότι η ανοικτή θάλασσα και η ΑΟΖ προορίζονται αποκλειστικά για «ειρηνική χρήση». Το περιστατικό του 2001 μέσα στην κινέζικη ΑΟΖ, όπου ένα αμερικάνικο αεροσκάφος EP-3 συγκρούστηκε με ένα κινέζικο μαχητικό F-8, προκαλώντας την συντριβή του μαχητικού και την απώλεια του πιλότου, δοκίμασε αυτή τη συνθήκη στο πλαίσιο των δικαιωμάτων της στρατιωτικής αναγνώρισης εκτός των εδαφικών ορίων ενός παράκτιου κράτους¹²³.

Ένα νόμιμο μέτρο που επιτρέπει την καλύτερη βαθμονόμηση των συμφερόντων ασφαλείας είναι η σύσταση μιας Ζώνης Αναγνώρισης Αεράμυνας που επιτρέπει σε ένα Κράτος να ζητήσει πληροφορίες σχετικές με την ταυτότητα και τις προθέσεις ενός αεροσκάφους που προσεγγίζει τον εθνικό του εναέριο χώρο. Μια τέτοια ζώνη δεν παρέχει κανένα δικαίωμα βίας, αλλά μπορεί να ενεργήσει ως μια χρήσιμη συνιστώσα σε μια πολυεπίπεδη ελεγχόμενη αμυντική διαδικασία ενάντια σε επικείμενες εναέριες απειλές.

Μετά από αυτό το περιστατικό το κινέζικο επιχείρημα ήταν ότι η αμερικάνικη πτήση αναγνώρισης δεν έδωσε «τη δέουσα προσοχή» στα συμφέροντα ασφαλείας της

¹²² Άρθρο 25, United Nations Convention on the Law of the Sea, «Δικαιώματα προστασίας του παράκτιου κράτους: Το παράκτιο κράτος μπορεί να λάβει τα απαραίτητα μέτρα στα χωρικά του ύδατα για να αποφευχθεί η διέλευση που δεν είναι αβλαβής. Για τα πλοία που διέρχονται σε εσωτερικά ύδατα ή για κλήση σε λιμενική εγκατάσταση εκτός των εσωτερικών υδάτων, το παράκτιο κράτος έχει επίσης το δικαίωμα να λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα για να αποτρέψει τυχόν παραβίαση των όρων στους οποίους επιτρέπεται η είσοδος των πλοίων αυτών στα εσωτερικά ύδατα ή μια τέτοια κλήση υπόκειται. Το παράκτιο κράτος μπορεί να αναστέλλει προσωρινά, σε συγκεκριμένες περιοχές της χωρικής θάλασσάς του, αδιακρίτως τη διέλευση αλλοδαπών πλοίων, χωρίς διακριτική μεταχείριση μεταξύ αλλοδαπών πλοίων, εάν η αναστολή αυτή είναι απαραίτητη για την προστασία της ασφάλειάς του, συμπεριλαμβανομένων των ασκήσεων όπλων. Η αναστολή αυτή τίθεται σε ισχύ μόνο αφού έχει δημοσιευθεί δεόντως».

¹²³ Stephens Dale, Skousgaard Tristan, (n.111).

Κίνας και ότι η πτήση εντός αυτής της ζώνης δεν εκτελέστηκε για «ειρηνικούς σκοπούς». Οι ΗΠΑ αντιτάχθηκαν λέγοντας ότι η επιτήρηση σε αυτή τη ζώνη είναι νόμιμη, επιτρεπτή, ότι «ελήφθησαν υπόψη τα οικονομικά δικαιώματα της Κίνας» και ότι η συνήθης δραστηριότητα επιτήρησης δεν αποτελεί απειλή χρήσης ή χρήση βίας για τους σκοπούς του άρθρου 2 (4) της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας. Άρα ήταν συνεπής με τη διάταξη για «ειρηνικούς σκοπούς» της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας. Η κυρίαρχη ακαδημαϊκή άποψη υποστήριξε τη θέση των ΗΠΑ, σημειώνοντας ότι αν η κινέζικη άποψη ήταν αποδεκτή, τότε το επί της ουσίας πρακτικό αποτέλεσμα θα ήταν η αύξηση της ισχύος των δικαιωμάτων των χωρικών υδάτων μέχρι και το όριο των 200 ναυτικών μιλίων, αποτέλεσμα ασυμβίβαστο με τους όρους και το ιστορικό της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας. Επιπλέον, το Διεθνές Δικαστήριο στην υπόθεση του 1986 στη Νικαράγουα αναγνώρισε σε αντίστοιχη περίπτωση ότι οι ελιγμοί του ναυτικού των ΗΠΑ εκτός των ορίων της χωρικής θάλασσας της Νικαράγουα, ακόμη και σε περίοδο έντασης, δεν παραβιάζουν τη γενική αρχή περί μη παρέμβασης. Συνεπώς, θα ήταν αβάσιμο το να γίνει δεκτό το επιχείρημα ότι οι συνήθεις δραστηριότητες επιτήρησης εντός μιας θαλάσσιας ζώνης που καθιερώθηκε με σκοπό την αξιοποίηση οικονομικών συμφερόντων θα απαγορευόταν με βάση τους όρους της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας¹²⁴.

Τα όρια του εθνικού εναέριου χώρου δεν επεκτείνονται έως το διάστημα. Η «*Συνθήκη για τις Αρχές και τις Δραστηριότητες των Κρατών στην Εξερεύνηση και τη Χρήση του Διαστήματος, Συμπεριλαμβανομένης της Σελήνης και των άλλων Ουράνιων Σωμάτων*» καθορίζει στο άρθρο 1 ότι το διάστημα πρέπει να είναι ελεύθερο για εξερεύνηση και χρήση από όλα τα κράτη και ότι θα υπάρχει ελευθερία στην επιστημονική έρευνα. Στο Άρθρο 2 η Συνθήκη για το Διάστημα ορίζει ότι αυτό δεν υπόκειται σε εθνική οικειοποίηση και συνεπώς δεν είναι ευαίσθητο για εθνικές απαιτήσεις και αναγνωρίζει «*το κοινό συμφέρον της ανθρωπότητας στην πρόοδο της εξερεύνησης και της χρήσης του διαστήματος για ειρηνικούς σκοπούς*». Το Άρθρο 4 απαγορεύει την τροχιά των αντικειμένων που μεταφέρουν πυρηνικά όπλα ή άλλα όπλα μαζικής καταστροφής και απαγορεύει τη δημιουργία στρατιωτικών βάσεων στη Σελήνη ή σε άλλα ουράνια σώματα¹²⁵.

Το ζήτημα της παρατήρησης από το διάστημα μέσω της χρήσης της δορυφορικής τεχνολογίας ήταν ένα επίμαχο θέμα για δεκαετίες, αν και στο σύγχρονο περιβάλλον εμφανίζεται να υπάρχει μια αναδυόμενη συναίνεση βασισμένη σε μεγάλο βαθμό στην ανάπτυξη και την προσβασιμότητα της τεχνολογίας όπου η χρήση αυτών των δορυφόρων συνάδει με τις γενικές αρχές του διεθνούς δικαίου. Εγκρίθηκαν το 1986, οι αρχές των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με την παρατήρηση της γης από το διάστημα που

¹²⁴ Stephens Dale, Skousgaard Tristan, (n.119).

¹²⁵ «Συνθήκη για το Διάστημα», United Nations Treaties and Principles on Outer Space, Text of treaties and principles governing the activities of States in the exploration and use of outer space, adopted by the United Nations General Assembly, New York, 2002, 4.

προβλέπει ότι οι δραστηριότητες αυτές διεξάγονται σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο. Συγκεκριμένα οι αρχές προβλέπουν ότι η παρατήρηση από το διάστημα πρέπει να εκτελείται προς όφελος και προς το συμφέρον όλων των χωρών, να σέβονται την πλήρη και μόνιμη κυριαρχία όλων των κρατών και των λαών στον πλούτο και τους φυσικούς πόρους τους, να διεξάγεται με βάση το ότι το κράτος που παρατηρείται έχει πρόσβαση στα δεδομένα που αφορούν το έδαφος που υπάγεται στη δικαιοδοσία του και να μην διεξάγεται κατά τρόπο που θίγει τα νόμιμα δικαιώματα και συμφέροντα του κράτους που παρατηρείται¹²⁶.

Οι αρχές εξακολουθούν να είναι αμφιλεγόμενες όσον αφορά την ερμηνεία τους, ιδιαίτερα σε σχέση με την απαίτηση να διατίθενται τα δεδομένα στα κράτη που έχουν υποστεί παρατήρηση. Ορισμένα κράτη λαμβάνουν υπόψη μια στενή ερμηνεία των αρχών στην εσωτερική τους νομοθεσία και πολιτική, αν και δημόσια αναγνωρίζουν την υπεροχή των αρχών αυτών. Αρχικά, υπήρξε ένας σημαντικός σοβιετικός ισχυρισμός ότι η τροχιά των δορυφόρων επιτήρησης παραβίαζε την προϋπόθεση για χρήση του διαστήματος για ειρηνικούς σκοπούς. Η απάντηση των ΗΠΑ σε αυτό τον ισχυρισμό ήταν ότι οι δορυφόροι θα μπορούσαν να λειτουργούν για «ειρηνικούς σκοπούς», εξισώνοντας την «ειρηνική» με τη «μη επιθετική» χρήση. Πράγματι, κατά τις επόμενες δεκαετίες αναπτύχθηκε μια αναδυόμενη αναγνώριση της χρήσης δορυφόρων για επαλήθευση στο πλαίσιο του ελέγχου των εξοπλισμών και μια συνακόλουθη κατανόηση ότι μια τέτοια αναγνώριση μπορεί να ενεργήσει ως ένα μέτρο ενίσχυσης της εμπιστοσύνης¹²⁷.

Η ανάπτυξη του διαδικτύου, η οποία παρέχει ανοιχτή πρόσβαση στις εικόνες αυτές, υπονομεύει περαιτέρω την αποτελεσματικότητα των επιχειρημάτων που η παραγωγή τέτοιων εικόνων αποτελεί μια μη ειρηνική χρήση μιας τέτοιας τεχνολογίας. Οι δορυφόροι επιτήρησης επομένως δεν απαγορεύονται και κανένα κράτος δεν έχει διαμαρτυρηθεί επισήμως για τη χρήση τους. Δορυφορικές φωτογραφίες είναι ακόμη διαθέσιμες εμπορικά μέσω υπηρεσιών όπως το Google Earth. Παρόλο που ορισμένα κράτη έχουν εκφράσει ανησυχίες για τη δημοσιοποίηση τέτοιων εικόνων, φαίνεται ότι δεν κυριαρχεί η άποψη ότι η συλλογή ή η διάδοση του υλικού είναι παράνομη. Αντίθετα, η εκτεταμένη κρατική χρήση και η προφανής αποδοχή της χρήσης της δορυφορικής φωτογραφίας υποδηλώνει τη νομιμότητά της. Καθώς η τεχνολογία βελτιώνεται, είναι πιθανό φωτογραφίες ατόμων να εγείρουν ανησυχίες για την προστασία της ιδιωτικής ζωής (Προστασία Προσωπικών Δικαιωμάτων), αλλά αυτό δεν θα ισχύει για τα κράτη¹²⁸.

Το άρθρο 2 παράγραφος 4 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών απαγορεύει ρητά στα κράτη τη χρήση ή την απειλή χρήσης βίας, γεγονός που θα έκανε τις επιχειρήσεις που χρησιμοποιούν βία χωρίς άδεια από το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών

¹²⁶ Ibid, Article X, 6.

¹²⁷ Βλ. άρθρο XII (2) της συνθήκης μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής και την Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών για την εξάλειψη των Πυραύλων μεσαίας εμβέλειας και μικρής εμβέλειας, που υπογράφηκε στις 8 Δεκεμβρίου 1987, τέθηκε σε ισχύ 1 Ιουνίου 1988, 27 ILM 90.

¹²⁸ Stephens Dale, Skousgaard Tristan (n.119).

(κεφάλαιο VII) να παραβιάζουν ευθέως το διεθνές δίκαιο. Αυτό σε συνδυασμό με τις παραβιάσεις στην κυριαρχία και της αρχής της μη παρέμβασης στις υποθέσεις ξένου κράτους, το Διεθνές Δικαστήριο (ICJ) έκρινε τις ΗΠΑ ένοχες για χρήση βίας με κατηγορίες οι οποίες συνιστούν άμεση και έμμεση δράση για να υπονομεύσουν την κυβέρνηση της Νικαράγουα μέσω της ανάπτυξης αμερικάνων πρακτόρων, χρηματοδοτώντας τους αντάρτες της Νικαράγουας και ναρκοθετώντας στα χωρικά ύδατα της Νικαράγουα. Η υπόθεση της Νικαράγουα εναντίον των Ηνωμένων Πολιτειών παρέχει μια κρίσιμη επαναβεβαίωση στο ψήφισμα 3314/1974 της Γενικής Συνέλευσης, το οποίο έθεσε ως στόχο την επέκταση του ορισμού της επιθετικότητας ώστε να συμπεριλάβει πέραν της άμεσης βίαιης ενέργειας, και κάθε είδους έμμεση ή συγκεκριμένη ενέργεια, όπως χρηματοδότηση, εκπαίδευση ή παροχή προμηθειών στους αντιμαχόμενους ενός κυρίαρχου κράτους¹²⁹.

Το άρθρο 2 (1) του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών παρέχει τη δέσμευση για «την αρχή της κυριαρχικής ισότητας όλων των μελών του», η οποία υπογραμμίζεται περαιτέρω στην υπόθεση της Νικαράγουα έναντι της αμερικανικής κυβέρνησης (1986) που δηλώνει την αρχή της μη παρέμβασης και το δικαίωμα ενός κυρίαρχου κράτους να διεξάγει τις υποθέσεις του στο πλαίσιο του εθνικού διεθνούς δικαίου (παράγραφος 202). Με την εφαρμογή του, οι συγκεκριμένες πράξεις που αποσκοπούν στον επηρεασμό ή στον έλεγχο των πολιτικών υποθέσεων ενός αλλοδαπού κράτους, εξ ορισμού, παραβιάζουν την αρχή της μη παρέμβασης, διότι η δράση αυτή παρεμποδίζει το δικαίωμα του κυρίαρχου κράτους να ελέγχει αποτελεσματικά τις εσωτερικές του υποθέσεις ή να λειτουργεί αποτελεσματικά¹³⁰.

Το ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης εξετάζει το ζήτημα της μη παρέμβασης ως εξής:

«Κανένα κράτος ή ομάδα κρατών δεν έχει το δικαίωμα να παρεμβαίνει, άμεσα ή έμμεσα, για οποιονδήποτε λόγο, στις εσωτερικές ή εξωτερικές υποθέσεις οποιουδήποτε άλλου κράτους. Κατά συνέπεια, η ένοπλη επέμβαση και όλες οι άλλες μορφές παρέμβασης ή απόπειρες απειλής κατά της προσωπικότητας του κράτους ή κατά των πολιτικών, οικονομικών και πολιτιστικών στοιχείων του, παραβιάζουν το διεθνές δίκαιο» (1970, 123).

Η παρακολούθηση των ηλεκτρονικών επικοινωνιών εγείρει πιο περίπλοκα ζητήματα. Αν και δεν φαίνεται να υπάρχει συναίνεση διεθνώς σε σχέση με την ίδια την παρακολούθηση, έχουν επιβληθεί υποχρεώσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα προκειμένου να αμφισβητηθεί η ανταλλαγή ή η χρήση των δεδομένων που αποκτώνται

¹²⁹ Prochko Veronika, «The International Legal View of Espionage», Mar 30 2018, Δημοσιεύεται από το E-International Relations: <https://www.e-ir.info/2018/03/30/the-international-legal-view-of-espionage/>, Τελευταία Επίσκεψη: 08-09-18.

¹³⁰ Ibid.

με τον τρόπο αυτό και ενδέχεται να παραβιάζουν το δικαίωμα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Σε διεθνές επίπεδο, η απάντηση στις αποκαλύψεις τέτοιων δραστηριοτήτων τείνουν να είναι πιο ρεαλιστικές παρά κανονιστικές. Μια έκθεση του 1998 προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο προειδοποίησε ότι όλες οι επικοινωνίες μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, τηλεφώνου και φαξ στην Ευρώπη ήταν υπό παρακολούθηση από την υπηρεσία Εθνικής Ασφάλειας των ΗΠΑ. Οι Ηνωμένες Πολιτείες απέρριψαν αυτούς τους ισχυρισμούς. Έξι χρόνια αργότερα, ωστόσο, η Ευρωπαϊκή Ένωση δέσμευσε 11 εκατομμύρια λίρες για τέσσερα χρόνια αναπτύσσοντας ασφαλείς επικοινωνίες βασισμένες στην κβαντική κρυπτογραφία («SECOQC»), οι οποίες θα μπορούσαν θεωρητικά να είναι άθραυστες από οποιοδήποτε σύστημα επιτήρησης, συμπεριλαμβανομένου του δικτύου ECHELON των ΗΠΑ¹³¹.

Τέλος, αναφέρεται κάτι σημαντικό που στη ψυχολογία των κρατών ίσως μαρτυράει την «ενοχή» αυτών και των εντεταλμένων υπαλλήλων/ κατασκοπών. Τα κράτη σπάνια έως ποτέ δεν αποδέχονται την εμπλοκή τους σε θέματα κατασκοπείας και μονίμως αφήνουν ξεκρέμαστους τους απεσταλμένους τους να παραμένουν μόνοι και ανυπεράσπιστοι με την κατηγορία που τους βαραίνει στο εχθρικό έδαφος. Αυτό βέβαια αποτελεί συμφωνία κυρίων μεταξύ κατασκόπου και της μυστικής υπηρεσίας του κράτους του. Η μη αποδοχή της γνώσης της κατάστασης από την επίσημη πολιτεία μάλλον αποτελεί αποδοχή της ενοχής της και απόδειξη του μη νόμιμου της πράξης.

4.2 Η Κατασκοπεία των Διπλωματών.

Όπως αναδείξαμε στο 2^ο κεφάλαιο, υπάρχουν δύο συμβάσεις που ρυθμίζουν τις διπλωματικές σχέσεις των κρατών. Η Σύμβαση της Βιέννης για τις Διπλωματικές Σχέσεις του 1961 και η αντίστοιχη για τις προξενικές του 1963 καθορίζουν τα προνόμια των διπλωματικών αποστολών ενώ αυτές βρίσκονται σε ξένη χώρα και την επέκταση στα προξενεία πολλών εκ των προνομίων που απολαμβάνουν οι διπλωμάτες.

Η «εκμετάλλευση» διπλωματών από μια κυβέρνηση αποτελεί έναν τρόπο επίσημης και νόμιμης συλλογής πληροφοριών από το κράτος υποδοχής. Σίγουρα δεν αποτελεί πρωτοτυπία των καιρών μας, αλλά μια μέθοδος που ανάγεται στην αυγή της ιστορίας. Το σύγχρονο διεθνές δίκαιο παρέχει στους διπλωμάτες ασυλίες και προστασίες που τους επιτρέπουν να ακροβατούν μεταξύ διπλωματίας και κατασκοπείας. Όπως διαπιστώνουμε στην παράθεση των προβλέψεων των δύο συνθηκών¹³², συναντάται συχνά ο όρος «απαραβίαστο», γεγονός που μας οδηγεί να αντιληφθούμε τις ελευθερίες που δύνανται να χαίρονται οι εμπλεκόμενοι κρατικοί λειτουργοί.

Η πλέον σημαντική συμβολή της Σύμβαση της Βιέννης¹³³ για τις Διπλωματικές Σχέσεις του 1961¹³⁴ για τους σκοπούς της συλλογής πληροφοριών είναι η ασυλία που

¹³¹ Stephens Dale, Skousgaard Tristan, (n.111).

¹³² Βλέπε στο συνημμένο Παράρτημα, τη «Σύμβαση της Βιέννης για τις Διπλωματικές Σχέσεις του 1961», τα άρθρα 22, 24, 27, 30, 31 και 40.

¹³³ UN, (n.68).

παρέχεται στα κτίρια και τις εγκαταστάσεις της διπλωματικής αποστολής του κράτους αποστολής από οποιαδήποτε έρευνα, κατάσχεση ή επίταξη χωρίς τη συναίνεση του επικεφαλούς, καθώς και το απαραβίαστο της αλληλογραφίας τους, εννοώντας όμως μόνο την διπλωματική αλληλογραφία. Επίσης, ένας διπλωμάτης χαίρει της μη σύλληψης ή κράτησης και επιπλέον το κράτος υποδοχής πρέπει να λάβει τα απαραίτητα μέτρα με σκοπό να αποτρέψει οποιαδήποτε προσβολή στο πρόσωπο, την ελευθερία και την αξιοπρέπειά του¹³⁵.

Αντίστοιχα το άρθρο 24 απαγορεύει ρητά την έρευνα και εξέταση των αρχείων και της αλληλογραφίας μιας διπλωματικής αποστολής. Επίσης, εκ του άρθρου 27, συνάγεται ότι απαγορεύεται η εγκατάσταση ασύρματου πομπού (wireless transmitter) στις διπλωματικές εγκαταστάσεις άνευ αδείας και συναίνεσης του κράτους υποδοχής. Παρ' όλα αυτά, το κράτος υποδοχής υποχρεούται να προστατεύει την ελευθερία των επικοινωνιών των αντιπροσωπειών, συμπεριλαμβανομένου του περιβάλλοντος διπλωματικού σάκου, όπως και του προσώπου που εκτελεί την μεταφορά του. Τα ίδια ισχύουν, σύμφωνα με το άρθρο 40, και κατά τη διέλευση από τρίτα κράτη.

Αναλόγως προστατεύονται οι ιδιωτικές κατοικίες, η ιδιοκτησία και η αλληλογραφία των διπλωματών. Επομένως, κατανοούμε τον λόγο που αξιοποιούνται οι διπλωματικές αντιπροσωπείες για την ενάσκηση του έργου της απόκτησης και επεξεργασίας των πληροφοριών των κρατών στα οποία είναι απεσταλμένοι. Επιπλέον, ο διπλωμάτης απολαμβάνει ασυλίας από την ποινική, αστική και διοικητική δικαιοδοσία του κράτους υποδοχής, εκτός των περιπτώσεων που δρα ως πολίτης και όχι ως διπλωματικός εκπρόσωπος της χώρας αποστολής, γεγονός πάντως που δεν τον απαλλάσσει από τις αντίστοιχες δικαιοδοσίες του κράτους αποστολής¹³⁶.

Η συμφωνία αυτή, όπως και η επόμενη είναι μια από τις πρώτες προσπάθειες των εθνών να θέσουν νομικά όρια στις δικές τους δραστηριότητες κατασκοπείας.

Η Σύμβαση της Βιέννης¹³⁷ για τις Προξενικές Σχέσεις (1963), προστατεύει τους χώρους, τις εγκαταστάσεις, το αρχείο και την αλληλογραφία των προξενείων και καθορίζει τις συνθήκες που δύνανται να επικρατήσουν σε περιπτώσεις διακοπής των προξενικών σχέσεων μεταξύ δύο χωρών. Δεσμεύει το κράτος υποδοχής στις ανωτέρω ασυλίες και δίνει το δικαίωμα στο κράτος αποστολής να αναθέσει την επιμέλεια και διαχείριση των υποθέσεών του, καθώς και την προστασία των συμφερόντων του και των πολιτών του στην αποστολή τρίτου κράτους. Εξακολουθεί να ισχύει το απαραβίαστο των χώρων του προξενείου κατ' αντιστοιχία με τα αντίστοιχα άρθρα της σύμβασης του 1961, καθώς και οι διατάξεις περί επικοινωνιών, προξενικών σάκων και των μεταφορέων,

¹³⁴ Ν. 503/1970: «Περί κυρώσεως της Σύμβασης της Βιέννης του 1961 περί των Διπλωματικών Σχέσεων», (ΦΕΚ Α' 108).

¹³⁵ Άρθρο 22 της Σύμβασης της Βιέννης για τις Διπλωματικές Σχέσεις του 1961.

¹³⁶ Άρθρα 30 και 31 της Σύμβασης της Βιέννης για τις Διπλωματικές Σχέσεις του 1961.

¹³⁷ UN, (n.71).

όπως και η απαλλαγή από τελωνειακό έλεγχο των προσωπικών αποσκευών που συνοδεύουν τους προξενικούς υπαλλήλους και τα μέλη των οικογενειών τους¹³⁸.

Η Σύμβαση της Βιέννης για τις διπλωματικές σχέσεις αναγκάζει τους διπλωμάτες να μην παρεμβαίνουν στις εγχώριες υποθέσεις της χώρας υποδοχής και σε κάθε περίπτωση να ακολουθούν τις προβλέψεις των συμβάσεων ή άλλους νόμους του διεθνούς δικαίου ή κάθε είδους συμφωνία μεταξύ των κρατών αποστολής και υποδοχής. Το κράτος υποδοχής διαθέτει απεριόριστες δυνατότητες αυτοάμυνας ενάντια στην κατασκοπεία. Στο άρθρο 26 της Σύμβασης δίδεται το δικαίωμα στους διπλωμάτες να κινούνται ελεύθερα εντός της επικράτειας του κράτους υποδοχής, αλλά τους απαγορεύσει την πρόσβαση σε συγκεκριμένες περιοχές για λόγους εθνικής ασφάλειας. Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 9, παρέχεται η δυνατότητα στο κράτος υποδοχής να χαρακτηρίσει έναν διπλωμάτη ως «ανεπιθύμητο πρόσωπο» (*persona non grata*) και να απαιτήσει την ανάκλησή του¹³⁹.

Το γεγονός ότι δεν υπάρχουν σαφή όρια διάκρισης μεταξύ της «διπλωματικής κατασκοπείας» και της απλής συλλογής πληροφοριών, δίνει το δικαίωμα της αμφισβήτησης ενός διπλωμάτη από τον χαρακτηρισμό του ως κατάσκοπο. Αυτό ισχύει λόγω σεβασμού στο ανθρωπιστικό δίκαιο, διότι ο εκάστοτε διπλωμάτης δεν βρίσκεται εκεί παρά την θέληση του, ούτε δολίως ούτε δια ψευδών προφάσεων, γεγονός που τον απενοχοποιεί από τον χαρακτηρισμό του κατασκόπου. Άρα, τα κράτη αποδέχονται την παράτυπη συλλογή πληροφοριών στο έδαφος τους από ξένους διπλωματικούς υπαλλήλους αδιαμαρτύρητα αλλά με τον χαρακτηρισμό πλέον αυτών όχι ως κατασκόπων αλλά ως *persona non grata* και τελικά την απέλασή τους διότι έπραξαν δραστηριότητες ασύμβατες με τη διπλωματική τους ιδιότητα¹⁴⁰.

4.3 Η Κατασκοπεία στον Κυβερνοχώρο.

Η κατασκοπεία στον κυβερνοχώρο είναι η πρακτική της απόκτησης μυστικών και απόρρητων πληροφοριών χωρίς την άδεια και γνώση του κατόχου αυτών από ιδιώτες, ανταγωνιστές, αντιπάλους, ομάδες και κυβερνήσεις για προσωπικά, οικονομικά, πολιτικά ή στρατιωτικά οφέλη, χρησιμοποιώντας μεθόδους στο Διαδίκτυο, σε δίκτυα ή μεμονωμένους ηλεκτρονικούς υπολογιστές μέσω της χρήσης διακομιστών μεσολάβησης (*proxy servers*), τεχνικών *cracking* και κακόβουλου λογισμικού συμπεριλαμβανομένων Trojan Horses και *spyware*¹⁴¹. Μπορεί να διαπραχθεί εξ ολοκλήρου ηλεκτρονικά/δικτυακά από απομακρυσμένους ηλεκτρονικούς υπολογιστές ή μπορεί να εκτελεστεί

¹³⁸ Βλέπε στο συνημμένο Παράρτημα την «Σύμβαση της Βιέννης για τις Προξενικές Σχέσεις του 1963», τα άρθρα 27, 31, 33, 35, 50, 54, 61.

¹³⁹ Baheri Zahra - Fard Ali Shojaei, «*Status of espionage from the perspective of international laws with emphasis on countries' diplomatic and consular relations*», *Journal of Scientific Research and Development*, 2015, 41-45.

¹⁴⁰ Βασιλειάδης (n.6) 23.

¹⁴¹ «Definition of Cyber Espionage», Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα PC MAGAZINE: <https://www.pcmag.com/encyclopedia/term/64376/cyber-espionage>, Τελευταία Επίσκεψη: 08-09-18.

μέσω διείσδυσης και φυσικής πρόσβασης με εκπαιδευμένους κατασκόπους σε συμβατικούς υπολογιστές μέσω moles ή σε άλλες περιπτώσεις μέσω ερασιτεχνών hackers και προγραμματιστές λογισμικού¹⁴². Η κατασκοπεία στον κυβερνοχώρο συνήθως εκτελείται με τη χρήση αυτής της πρόσβασης σε μυστικά και διαβαθμισμένες πληροφορίες ή τον έλεγχο μεμονωμένων υπολογιστών ή ολόκληρων δικτύων με σκοπό την απόκτηση στρατηγικού πλεονεκτήματος αλλά και για την τέλεση ψυχολογικών, πολιτικών και φυσικών δραστηριοτήτων με σκοπό την ανατροπή καθεστώτων, κυβερνήσεων και ηγετών, καθώς και για δολιοφθορές¹⁴³. Εάν τοποθετηθούμε με πιο σύγχρονους όρους, η κατασκοπεία στον κυβερνοχώρο δύναται να περιλαμβάνει την ανάλυση της δημόσιας δραστηριότητας σε διαδικτυακούς τόπους κοινωνικής δικτύωσης όπως το Facebook και το Twitter¹⁴⁴.

Επιχειρήσεις, όπως η κατασκοπεία εκτός κυβερνοχώρου, είναι συνήθως παράνομες στην εκάστοτε χώρα-στόχο, ενώ κατευθύνονται πλήρως από το υψηλότερο επίπεδο από την επιτιθέμενη χώρα. Η ηθική της κάθε κατάστασης εξαρτάται από την άποψη του εκτελούντος τις εκάστοτε ενέργειες, και ιδίως από την άποψη των κυβερνήσεων. Σε αντιστοιχία με τον φυσικό χώρο και στον κυβερνοχώρο απαντάται η διενέργεια της κατασκοπείας. Όσον αφορά το διεθνές δίκαιο, η συλλογή πληροφοριών εγείρει σοβαρά και σημαντικά νομικά ζητήματα. Η ίδια η συλλογή πληροφοριών, στον κυβερνοχώρο, μπορεί να χωριστεί σε τρεις κατηγορίες: HUMINT, (πράκτορες που συλλέγουν πληροφορίες μέσω διαδικτύου), SIGINT¹⁴⁵, (ηλεκτρονική παρακολούθηση - παρακολούθηση των επικοινωνιών - φωτογραφική παρακολούθηση), IMINT, (δορυφορική αναγνώριση)¹⁴⁶. Αυτές οι μέθοδοι συλλογής πληροφοριών παρέχουν τις πληροφορίες που χρησιμοποιούν τα κράτη για να καθοδηγήσουν τη λήψη αποφάσεων, να σχεδιάσουν την εξωτερική πολιτική τους και να προβλέψουν, να επηρεάσουν ή να κατανοήσουν τη μελλοντική συμπεριφορά των ψηφοφόρων τους. Ως εκ τούτου, μπορεί να γίνει κατανοητό ότι η απόκτηση επεξεργασμένων πληροφοριών και η μυστικότητα που συνδέεται με αυτήν, συνεπάγεται ότι η απόκτηση πληροφοριών είναι κρίσιμη για τη διαδικασία ενημέρωσης και λήψης αποφάσεων ενός κράτους.

Τα ανεξήγητα ζητήματα του διεθνούς δικαίου βρίσκονται στον πυρήνα της απόκτησης επεξεργασμένων πληροφοριών μέσω του κυβερνοχώρου λόγω της

¹⁴² «Cyberspying», Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα TECHOPEDIA:

<https://www.techopedia.com/definition/27101/cyberspying>, Τελευταία Επίσκεψη: 09-08-18.

¹⁴³ Messmer, Ellen. «Cyber Espionage: A Growing Threat to Business». Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα PC WORLD: <https://www.pcworld.com/article/141474/article.html>, Τελευταία Επίσκεψη: 09-09-18.

¹⁴⁴ Στο συνημμένο πεδίο με τίτλο «Ορισμοί» δίδονται κάποιοι ορισμοί και επεξηγήσεις διάφορων εξειδικευμένων τεχνικών όρων.

¹⁴⁵ Για αυτό το δοκίμιο, το SIGINT θα αναφερθεί λεπτομερέστερα (με την ονομασία ηλεκτρονική επιτήρηση ή cyber intelligence), δεδομένου ότι το διεθνές δίκαιο σχετικά με τις δορυφορικές (IMINT) πληροφορίες και το διάστημα γενικά έχει μια εντελώς διαφορετική νομική άποψη, έτσι δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί σε αυτή την εργασία.

¹⁴⁶ Υπάρχει μια τέταρτη πηγή συλλογής πληροφοριών που ονομάζεται «open source», αλλά δεν θα συζητηθεί σε αυτό το δοκίμιο, καθώς δεν σχετίζεται με το διεθνές δίκαιο.

πρόσφατης ανάπτυξής του και της ταχείας εξέλιξης αυτού. Αυτή η μέθοδος αποτελεί ξεχωριστό ζήτημα για τη νομιμότητα της κατασκοπείας διότι παρακάμπτει τις κύριες παραβιάσεις του νόμου που εφαρμόζονται στις μεθόδους της ανθρώπινης απόκτησης επεξεργασμένων πληροφοριών και των πραγματικών επιχειρήσεων. Στον κόσμο των επιχειρήσεων του κυβερνοχώρου, η έννοια της ένοπλης επίθεσης πρέπει να επεκταθεί πέρα από την υλική της έννοια. Οποιαδήποτε επιχείρηση στον κυβερνοχώρο που προκαλεί ζημιά είτε με την έννοια θυμάτων είτε με την έννοια δολιοφθοράς ισοδυναμεί με παραβίαση της κυριαρχίας του κράτους-στόχου καθώς θεωρείται κυβερνοεπίθεση (cyberattack). Η δράση αυτή, όπως και στην περίπτωση των πραγματικών επιχειρήσεων, θα αποτελούσε παραβίαση του διεθνούς δικαίου, σύμφωνα με το άρθρο 2 παράγραφος 4 του Χάρτη του ΟΗΕ, που απαγορεύει τη χρήση βίας ή επιθετικής ενέργειας¹⁴⁷.

Απαντώντας σε αναφορές για την κατασκοπεία του κυβερνοχώρου από την Κίνα εναντίον των Ηνωμένων Πολιτειών, ο Amitai Etzioni¹⁴⁸ του Ινστιτούτου Μελετών της Κοινοτικής Πολιτικής πρότεινε ότι η Κίνα και οι Ηνωμένες Πολιτείες θα πρέπει να συμφωνήσουν σε μια πολιτική αμοιβαίας ασφαλούς αυτοσυγκράτησης όσον αφορά τον κυβερνοχώρο. Αυτό θα συνεπαγόταν τη δυνατότητα και των δύο κρατών να λάβουν τα μέτρα που κρίνουν αναγκαία για την αυτοάμυνα τους, ενώ ταυτόχρονα θα συμφωνούσαν να αποφύγουν τα επιθετικά βήματα ή να εμπλακούν σε κατασκοπεία στον κυβερνοχώρο. Θα συνεπαγόταν επίσης την αξιολόγηση αυτών των δεσμεύσεων. Τον Σεπτέμβριο του 2015, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Κίνα συμφώνησαν να μην επιτρέψουν στις επί μέρους ομάδες των εθνών τους να κατασκοπεύουν μεταξύ τους για εμπορικό κέρδος, αλλά δεν απαγόρευαν την κυβερνητική κατασκοπεία¹⁴⁹.

Για τον προσδιορισμό της νομιμότητας της απόκτησης επεξεργασμένων πληροφοριών μέσω του κυβερνοχώρου, εξακολουθεί να υπάρχει γενική ασάφεια ως προς το αν αποτελεί ή όχι παραβίαση της εδαφικής κυριαρχίας ενός κράτους παρά το γεγονός ότι δεν υφίσταται φυσική παρουσία των πρακτόρων. Οι λόγοι πίσω από αυτή τη συζήτηση είναι μάλλον ότι το έδαφος στο οποίο η πληροφορία συλλέγεται βρίσκεται υπό τον κυρίαρχο έλεγχο ενός ξένου κράτους, οπότε η απόκτηση αυτών των πληροφοριών κρυφά, για μια εξωτερική δύναμη αποτελεί παραβίαση της εδαφικής ακεραιότητας του στοχευόμενου κράτους. Άλλη μια νομική άποψη στο πλαίσιο της απόκτησης επεξεργασμένων πληροφοριών στον κυβερνοχώρο, είναι αυτή της προστασίας της ιδιωτικής ζωής. Αυτό το ζήτημα τίθεται όχι επειδή μπορεί να απαγορεύσει την απόκτηση επεξεργασμένων πληροφοριών στον κυβερνοχώρο στο σύνολό της, αλλά μάλλον θα μπορούσε να θέσει περιορισμούς σε αυτήν ή να ματαιώσει

¹⁴⁷ Prochko Veronika, (n.129).

¹⁴⁸ Etzioni, Amitai, «MAR: A Model for US-China Relations», Αρχείο αναρτημένο στο The Diplomat, September 20, 2013: <https://thediplomat.com/2013/09/mar-a-model-for-us-china-relations/>, Τελευταία Επίσκεψη: 08-09-18.

¹⁴⁹ Steinberg Joseph (September 27, 2015). «Why the China-US CyberSecurity Agreement Will Fail»: <https://www.inc.com/joseph-steinberg/why-the-china-us-cybersecurity-agreement-will-fail.html>, Τελευταία Επίσκεψη: 09-09-18.

τις προσπάθειές της αν θεωρηθεί παράνομο. Η συζήτηση περιλαμβάνει το κατά πόσον το άρθρο 17 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (International Covenant on Civil and Political Rights - ICCPR) θα μπορούσε να εφαρμοστεί για πολίτες εκτός της χωρικής δικαιοδοσίας του συμβαλλόμενου κράτους. Εάν τα δικαιώματά των περί ιδιωτικότητας ισχύουν για τους πολίτες που βρίσκονται σε άλλο κράτος, θα είχαμε την ανατροπή της κατάστασης σε ότι αφορά την απόκτηση επεξεργασμένων πληροφοριών στον κυβερνοχώρο. Η αντίθετη άποψη λέει ότι το κράτος που διενεργεί την κατασκοπεία δεν μπορεί να ασκήσει αποτελεσματικό έλεγχο επί του επιτηρούμενου ατόμου, καθιστώντας έτσι ανεφάρμοστη την προστασία της ιδιωτικής του ζωής (ICCPR). Υπ' αυτή την άποψη, συμπεραίνουμε ότι, αν δεν υπάρξει περαιτέρω εξέλιξη στη διεξαχθείσα διεθνή δικαιοδοσία του ICCPR, οι νόμοι περί ιδιωτικού απορρήτου δεν επηρεάζουν τη νομιμότητα της διακρατικής εποπτείας¹⁵⁰, αφήνοντάς την εντελώς αρρυθμιστή από το διεθνές δίκαιο¹⁵¹.

4.4 Η Οικονομική/ Βιομηχανική/ Τεχνολογική Κατασκοπεία.

Το εμπόριο όπως και ο πόλεμος είναι μια σειρά καταστάσεων, αντιπαραθέσεων, ευκαιριών, κινδύνων και κρίσεων. Τόσο τα κράτη όσο και οι επιχειρήσεις χρειάζεται να αναπτύξουν μια στρατηγική ανταγωνιστικότητας (competitive strategy) προκειμένου να πετύχουν τους στόχους τους. Η ίδια τους η επιβίωση εξαρτάται από την επιλογή της σωστής στρατηγικής. Η δομή του συστήματος μέσα στο οποίο λειτουργούν τα κράτη και οι επιχειρήσεις επηρεάζει αφενός τη θέση τους και αφετέρου τη στρατηγική τους συμπεριφορά. Η ανάλυση της δομής της αγοράς είναι αναγκαία για να προσδιοριστούν οι περιορισμοί, οι κίνδυνοι αλλά και οι ευκαιρίες.

Οι σημερινές μάχες είναι μάχες πληροφοριών, επειδή οι πληροφορίες καθορίζουν τόσο τις αντιλήψεις όσο και τις γνώμες. Όσοι χειρίζονται αποτελεσματικά τα πληροφοριακά όπλα, τόσο στην άμυνα όσο και στην επίθεση, νικούν. Όσοι δεν τα χειρίζονται αποτελεσματικά, ηττώνται. Η αρχαία σοφία του Sun Tzu για την διεξαγωγή των παραδοσιακών μαχών, εφαρμόζεται εξίσου καλά και στο πεδίο των επιχειρήσεων της τεχνολογίας και της βιομηχανίας. Επομένως, τα ρητά του Κινέζου στρατηγιστή εφαρμόζονται στο ακέραιο και στη διεθνή επιχειρηματικότητα.

Η βιομηχανική, η οικονομική, η εταιρική ή η τεχνολογική είναι μορφές κατασκοπείας που διεξάγονται για εμπορικούς σκοπούς αντί για σκοπούς καθαρά εθνικής ασφάλειας¹⁵². Η οικονομική κατασκοπεία διεξάγεται κυρίως από τις κυβερνήσεις και έχει διεθνή εμβέλεια, ενώ η βιομηχανική ή εταιρική κατασκοπεία είναι περιορισμένου χαρακτήρα και συμβαίνει μεταξύ εταιρειών.

¹⁵⁰ Εδώ αξίζει να αναφερθεί ότι υπάρχουν ορισμένα είδη επικοινωνίας και πληροφόρησης που η διακρατική και εξωεδαφική ηλεκτρονική επιτήρηση δεν μπορεί νομίμως να παρακολουθήσει, όπως π.χ. η διπλωματική επικοινωνία σύμφωνα με τη Σύμβαση της Βιέννης για τις διπλωματικές σχέσεις.

¹⁵¹ Prochko Veronika, (n.129).

¹⁵² The Economist. 25 May 2013, «Unusual suspects: Cyber-spying grows bigger and more boring». Τελευταία Ενημέρωση 6 Σεπ 2018.

Η συλλογή των πληροφοριών που αφορούν αυτού του είδους την κατασκοπεία περιγράφει τη νομική και ηθική δραστηριότητα σχετικά με βιομηχανικούς ανταγωνιστές. Παρ' όλα αυτά η διαφορά μεταξύ ανταγωνιστικής απόκτηση πληροφοριών και οικονομικής ή βιομηχανικής κατασκοπείας δεν είναι σαφής. Πρέπει να κατανοήσουμε τα νομικά βασικά στοιχεία για να αναγνωρίσουμε πώς να τις διαχωρίσουμε. Γενικώς, υποστηρίζεται ότι είναι αρκετά δύσκολο να εντοπίσουμε τη διαφορά μεταξύ νόμιμων και παράνομων μεθόδων, ειδικά αν ληφθεί υπόψη η δεοντολογική πλευρά της συλλογής πληροφοριών, γεγονός που καθιστά τον ορισμό ακόμη πιο εύθραυστο¹⁵³.

Ιστορική Αναδρομή

Η ιστορία της οικονομικής και βιομηχανικής κατασκοπείας χάνεται στα βάθη των αιώνων. Οι ενέργειες του πατέρα Francois Xavier d' Entrecolles στο Jingdezhen της Κίνας για να φέρει στην Ευρώπη τις μεθόδους κατασκευής της κινεζικής πορσελάνης το 1712 θεωρείται ως μια από τις πρώτες περιπτώσεις βιομηχανικής κατασκοπείας. Αργότερα, αναφέρθηκαν περιπτώσεις βιομηχανικής κατασκοπείας μεταξύ Βρετανίας και Γαλλίας. Τη δεύτερη δεκαετία του 18ου αιώνα παρουσιάστηκε μια μεγάλης κλίμακας προσπάθεια κρατικής χρηματοδότησης για την λαθραία αρπαγή βρετανικής βιομηχανικής τεχνολογίας από τη Γαλλία κυρίως μέσω της τοποθέτησης μαθητευόμενων στην Αγγλία. Έτσι καταλήξαμε στην πρώτη αγγλική νομοθεσία που αποσκοπούσε στην αποτροπή αυτής της μεθόδου οικονομικής και βιομηχανικής κατασκοπείας.

Μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο παρουσιάζεται μια αύξηση του σοβιετικού ενδιαφέροντος στην αμερικάνικη και την ευρωπαϊκή τεχνολογία στον τομέα της τεχνολογίας¹⁵⁴. Η σοβιετική βιομηχανική κατασκοπεία ήταν ένα πολύ γνωστό παρεπόμενο σε άλλες κατασκοπευτικές δραστηριότητες μέχρι τη δεκαετία του 1980. Το περιοδικό Byte ανέφερε τον Απρίλιο του 1984, για παράδειγμα, ότι αν και οι Σοβιετικοί επιδίωξαν να αναπτύξουν τη δική τους μικροηλεκτρονική τεχνολογία, φαινόταν να είναι αρκετά χρόνια πίσω από τη Δύση. Οι σοβιετικές CPU απαιτούσαν πολλαπλά ολοκληρωμένα κυκλώματα και φάνηκαν να είναι κοντά ή ακριβή αντίγραφα αμερικανικών προϊόντων όπως τα Intel και DEC LSI-11/2¹⁵⁵.

«Επιχείρηση Brunnhilde»: Μια επιχείρηση γνωστή ως «Επιχείρηση Brunnhilde», λειτούργησε από τα μέσα της δεκαετίας του 1950 μέχρι τις αρχές του 1966 μέσω του ανατολικογερμανικού Υπουργείου Δημόσιας Ασφάλειας (Stasi) και χρησιμοποίησε τους

¹⁵³ «Competitive Intelligence, Law, and Ethics: The EEA Revisited Again (and Hopefully for the Last Time)», *Competitive Intelligence Magazine*, July/September 2011» (PDF). Τελευταία Ενημέρωση 6 Σεπ 2018.

¹⁵⁴ Zelchenko, Henry L. (Feb 1952). «Stealing America's Know-How: The Story of Amtorg». *American Mercury*, 74 (338): 75–84, στο <http://www.unz.com/print/AmMercury-1952feb-00075>, Τελευταία επίσκεψη: 06-09-18.

¹⁵⁵ Heuertz, Ruth (April 1984). «Soviet Microprocessors and Microcomputers», *BYTE*, 348, https://archive.org/stream/byte-magazine-1984-04/1984_04_BYTE_09-04_Real-World_Interfacing, Τελευταία ενημέρωση: 06-09-18.

κατασκόπους πολλών κομμουνιστικών χωρών, αποκτώντας λεπτομέρειες για το προηγμένο ηλεκτρονικό σύστημα της Concorde¹⁵⁶.

Spetsinformatsiya: Μια μυστική έκθεση της Στρατιωτικής-Βιομηχανικής Επιτροπής της ΕΣΣΔ (VRK), από το 1979-80, περιγράφει λεπτομερώς πώς μπορούν να χρησιμοποιηθούν οι ειδικές πληροφορίες (δώδεκα βιομηχανικοί κλάδοι υπουργείων έθεσαν αιτήματα για πληροφορίες για να βοηθήσουν την τεχνολογική ανάπτυξη στα στρατιωτικά τους προγράμματα). Τα σχέδια απόκτησης, αναφέρθηκε ότι λειτουργούσαν σε κύκλους 2 - 5 ετών με περίπου 3000 ανατιθέμενες εργασίες σε εξέλιξη κάθε χρόνο. Οι προσπάθειες εστίαζαν σε πολιτικούς και στρατιωτικούς βιομηχανικούς στόχους συγκεντρώνοντας πολλές άγνωστες πληροφορίες¹⁵⁷.

Μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, οι αναλυτές, συμπεριλαμβανομένης της Επιτροπής Πληροφοριών του Κογκρέσου των ΗΠΑ, σημείωσαν την μεταπήδηση από τους στρατιωτικούς στους βιομηχανικούς στόχους, με τις δυτικές και τις πρώην κομμουνιστικές χώρες να χρησιμοποιούν τους πρώην κατασκόπους σε έτερες παρεμφερείς δραστηριότητες. Η κληρονομιά της κατασκοπείας του Ψυχρού Πολέμου δεν περιελάμβανε μόνο την ανακατεύθυνση του προσωπικού αλλά και τη χρήση συσκευών κατασκοπείας όπως βάσεις δεδομένων ηλεκτρονικών υπολογιστών, σαρωτές για υποκλοπές, δορυφόρους κατασκοπείας, ιούς και άλλα.

Διάφορες Περιπτώσεις

Γαλλία και ΗΠΑ: Το 1993, οι αμερικάνικες αεροδιαστημικές επιχειρήσεις θεωρούσαν ότι είχαν στοχοποιηθεί από γαλλικά συμφέροντα. Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, η Γαλλία χαρακτηρίστηκε ως ένας από τους πιο επιθετικούς δρώντες της κατασκοπείας για να συγκεντρώνει ξένα βιομηχανικά και τεχνολογικά μυστικά. Υποστηρίζεται ότι η κυβέρνηση της Γαλλίας διεξήγαγε συνεχιζόμενη βιομηχανική κατασκοπεία εναντίον αμερικάνικων αεροδυναμικών και δορυφορικών εταιρειών¹⁵⁸.

Volkswagen: Το 1993, η αυτοκινητοβιομηχανία Opel, κατηγόρησε τη Volkswagen για βιομηχανική κατασκοπεία μετά την απορρόφηση του επικεφαλούς παραγωγής της Opel, Jose Ignacio Lopez και επτά επιπλέον στελεχών στη Volkswagen. Η υπόθεση, η οποία ολοκληρώθηκε τελικά το 1997, οδήγησε σε έναν από τους μεγαλύτερους διακανονισμούς στην ιστορία της βιομηχανικής κατασκοπείας.

GhostNet: Το GhostNet ήταν ένα «τεράστιο σύστημα παρακολούθησης» που αναφέρθηκε από καναδούς ερευνητές που έδρευαν στο Πανεπιστήμιο του Τορόντο το Μάρτιο του 2009. Χρησιμοποιώντας στοχευμένα μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου,

¹⁵⁶ Wright Peter, «*Spycatcher*», Viking, New York 1987, 270.

¹⁵⁷ Hanson Philip, «*Soviet industrial espionage*», Bulletin of the Atomic Scientists, April 1987, 25–29.

¹⁵⁸ Nolan John A., «A Case Study in French Espionage: Renaissance Software», Αναρτήθηκε στο: <https://www.hanford.gov/files.cfm/frenchesp.pdf>, Τελευταία επίσκεψη: 06-09-18.

έθεσαν σε κίνδυνο χιλιάδες υπολογιστές σε κυβερνητικούς οργανισμούς, επιτρέποντας στους επιτιθέμενους να ανιχνεύσουν πληροφορίες και να τις μεταφέρουν στην Κίνα.

CyberSitter και Green Dam: Η αμερικάνικη εταιρεία CyberSitter ανακοίνωσε τον Ιανουάριο του 2010 ότι μήνυσε την κινεζική κυβέρνηση και άλλες αμερικανικές εταιρείες για την κλοπή του λογισμικού κατά της πορνογραφίας, με την κατηγορία ότι το λογισμικό είχε ενσωματωθεί στο πρόγραμμα Green Dam της Κίνας, που το χρησιμοποίησε το κράτος για να ελέγχει την πρόσβαση των παιδιών στο διαδίκτυο. Η CyberSitter κατηγορήσε τους δημιουργούς της Green Dam ότι έχουν αντιγράψει έναν κώδικα περίπου 3000 σειρών

Βραζιλία: Οι αποκαλύψεις από τα έγγραφα Snowden έδωσαν πληροφορίες σύμφωνα με τις οποίες οι Ηνωμένες Πολιτείες, και ιδίως η NSA, διεξάγουν επιθετική οικονομική κατασκοπεία κατά της Βραζιλίας¹⁵⁹.

Ηνωμένες Πολιτείες: Σύμφωνα με τον Edward Snowden, η National Security Agency κατασκοπεύει ξένες εταιρείες. Τον Ιούνιο του 2015, η Wikileaks δημοσίευσε έγγραφα που αποδεικνύουν ότι η NSA κατασκοπεύει γαλλικές εταιρείες¹⁶⁰.

Τρόποι – Διαδικασίες

Η οικονομική/ βιομηχανική κατασκοπεία πραγματοποιείται σε δύο κύριες μορφές. Περιλαμβάνει την κλοπή της πνευματικής ιδιοκτησίας, όπως πληροφορίες σχετικά με τη βιομηχανική παραγωγή, τις ιδέες, τις τεχνικές και τις διαδικασίες, ή την υποκλοπή επιχειρησιακών πληροφοριών, όπως δεδομένα πελατών, τιμολόγηση, πωλήσεις, μάρκετινγκ, έρευνα και ανάπτυξη, πολιτικές και στρατηγικές σχεδιασμού. Μπορεί να περιγράφει δραστηριότητες όπως η κλοπή εμπορικών μυστικών, η δωροδοκία, ο εκβιασμός και η τεχνολογική παρακολούθηση. Η οικονομική και βιομηχανική κατασκοπεία σχετίζεται συνήθως με βιομηχανίες βαριάς τεχνολογίας, συμπεριλαμβανομένου του λογισμικού και του υλικού πληροφορικής, της βιοτεχνολογίας, της αεροδιαστημικής, των τηλεπικοινωνιών, των μεταφορών και της τεχνολογίας των κινητήρων, των αυτοκινήτων, των εργαλειομηχανών, της ενέργειας, των υλικών κτλ. Η Silicon Valley είναι γνωστό ότι είναι ένα από τα πιο στοχευμένα μέρη για κατασκοπεία στον κόσμο.

Σε αντίθεση με τη συνήθη κατασκοπεία που απευθύνεται σε στρατιωτικούς στόχους, η οικονομική κατασκοπεία είναι πιθανό να διεξαχθεί και από συμμάχους. Οι κορυφαίες δώδεκα χώρες που στέλνουν οικονομικούς κατασκόπους στις Ηνωμένες Πολιτείες είναι η Κίνα, ο Καναδάς, η Γαλλία, η Ινδία, η Ιαπωνία, η Γερμανία, η Νότια

¹⁵⁹ Boadle Anthony, «NSA spying on Petrobras, if proven, is industrial espionage: Rousseff», Αναρτήθηκε στο Reuters: <https://www.reuters.com/article/us-usa-security-snowden-petrobras/nsa-spying-on-petrobras-if-proven-is-industrial-espionage-rousseff-idUSBRE98817N20130909>, Τελευταία Επίσκεψη: 06-09-18.

¹⁶⁰ Wikileaks, «NSA soll auch französische Wirtschaft bespitzelt haben», Αναρτήθηκε στο Spiegel on line: <http://www.spiegel.de/politik/ausland/wikileaks-enthuellung-nsa-soll-auch-franzoesische-wirtschaft-bespitzelt-haben-a-1041268.html>, Τελευταία Επίσκεψη: 06-09-18.

Κορέα, η Ρωσία, η Ταϊβάν, η Μεγάλη Βρετανία, το Ισραήλ και το Μεξικό. Η παγκοσμιοποίηση εννοεί ότι η οικονομική κατασκοπεία εναντίον επιχειρήσεων δεν χρειάζεται να πραγματοποιηθεί εντός του κράτους που εδρεύει η εταιρεία. Πολλές από τις πιο επιθετικές κατασκοπευτικές επιχειρήσεις εκτελούνται εκτός της χώρας έδρας, όπου η ασφάλεια των επικοινωνιών είναι πιο χαλαρή και η επιτήρηση λιγότερο εξελιγμένη. Σύμφωνα με μια εκτίμηση, περίπου το 40% των περιπτώσεων οικονομικής κατασκοπείας συμβαίνουν στην Ασία και το 30% συμβαίνει στη Δυτική Ευρώπη. Μια канаδική μελέτη κατέληξε στο συμπέρασμα ότι περίπου το 1/3 από 500 εταιρείες που λειτουργούσαν στον Καναδά είχε προβλήματα ασφαλείας¹⁶¹.

Όσον αφορά τις Ηνωμένες Πολιτείες, αυτές αρνούνται να κατασκοπεύουν ιδιωτικές εταιρείες. Αντίθετα, εστιάζουν τους πόρους τους στην αποκάλυψη αθέμιτων εμπορικών πρακτικών και στην παροχή υποστήριξης στις εμπορικές διαπραγματεύσεις των ΗΠΑ. Μία από τις πιο περίφημες υποθέσεις αφορούσε ένα περιστατικό του 1994, στο οποίο οι Ηνωμένες Πολιτείες αποκάλυψαν στοιχεία για γαλλική δωροδοκία των Βραζιλιάνων αξιωματούχων που προορίζονταν να κατευθύνουν μια σύμβαση επικοινωνιών σε μια γαλλική εταιρεία. Η κυβέρνηση των ΗΠΑ παρενέβη και η Βραζιλία έδωσε τη σύμβαση στη Raytheon. Αυτό που αναφέρθηκε είναι το γεγονός ότι η κυβέρνηση των ΗΠΑ προσέγγισε τη Βραζιλία και διαμαρτυρήθηκε. Μια παρόμοια κατάσταση είχε αναπτυχθεί νωρίτερα με πιθανό γαλλικό συμβόλαιο στη Σαουδική Αραβία, το οποίο ανατέθηκε ξαφνικά σε μια αμερικανική εταιρεία, αφού η αμερικανική κυβέρνηση κατήγγειλε δωροδοκία, παρεμβαίνοντας στη συμφωνία με τους Γάλλους¹⁶².

Έτσι λοιπόν επισημάνθηκαν μερικά από τα ζητήματα που πρέπει να αντιμετωπιστούν στην οικονομική κατασκοπεία και το ότι αυτή είναι ξεχωριστή από τη στρατιωτική. Σε περιπτώσεις στρατιωτικής κατασκοπείας, η ανακάλυψη ενός κατασκόπου δεν οδηγεί σε άμεση δράση. Ο κατάσκοπος μπορεί να τροφοδοτηθεί με ψευδείς πληροφορίες ώστε να αποκαλυφθεί το δίκτυό του. Υπ' αυτές τις συνθήκες προκύπτουν τα ακόλουθα ερωτήματα. Αν η κατασκοπεία αποκαλύψει στοιχεία κλοπής μυστικών, ότι μια εταιρεία υπονομεύεται από μέσα ή ότι οι ανταγωνιστές λαμβάνουν αθέμιτο όφελος, τι πρέπει να γίνει; Ποια είναι η ευθύνη των κυβερνήσεων έναντι των ιδιωτικών επιχειρήσεων; Ποιο είναι το οικονομικό αντιστάθμισμα που σκοπεύει να προστατεύσει μια βιομηχανία ή μια κυβέρνηση; Τι πρέπει να κάνει μια κυβέρνηση αν η οικονομική κατασκοπεία βοηθά έναν κολοσσό αλλά βλάπτει έναν άλλο;¹⁶³

Η εισβολή στα δίκτυα (Hacking) εταιρειών, οργανισμών και επιχειρήσεων είναι ιδιαίτερα εξαπλωμένη, και αποτελεί ένα ισχυρό εργαλείο των πρακτόρων σε εθνικό, διεθνές, επιχειρηματικό και τεχνολογικό επίπεδο. Τέτοιες εισβολές, η ανεπάρκεια του νομικού πλαισίου σε θέματα περί κλοπής ηλεκτρονικών και προσωπικών δεδομένων,

¹⁶¹ Hastedt Glenn, «Espionage, a Reference Handbook», USA, 2003, 61.

¹⁶² Ibid.

¹⁶³ Ibid, 62.

αλλά και η αδυναμία περιγραφής του τι ακριβώς σημαίνει «ηλεκτρονική εισβολή», αποτελεί μείζον ζήτημα. Ακόμη και σήμερα είναι ανέφικτο να αμυνθεί κάποιος, αλλά και να ρυθμίσει τη μη εξουσιοδοτημένη είσοδο σε έναν υπολογιστή και κατά πόσο μοιάζει με τη φυσική εισβολή σε ένα κτίριο. Ποιος ευθύνεται για το γεγονός της παραβίασης; Ο κατασκευαστής του υπολογιστή, του λογισμικού, ο υπεύθυνος πληροφοριακών συστημάτων, ένας απρόσεκτος χρήστης; Σύμφωνα με τον Erve Guigu, πρόεδρο του Συμβουλίου της Βιομηχανίας Εμπιστευτικών Πληροφοριών και Ασφάλειας της Γαλλίας, δεν υπάρχει επαρκής διεθνής νομική κάλυψη ώστε να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο. «Ακόμη και αν ξέρετε σε ποιον να αποδώσετε την επίθεση, δεν έχετε τα νομικά μέσα για να δικαιωθείτε, διότι κανένας νόμος στο διεθνές δίκαιο δεν έχει εφαρμογή στο διαδίκτυο. Μόνη εξαίρεση, η σύμβαση της Βουδαπέστης ενάντια στην παιδοφιλία».¹⁶⁴

Δεν είναι σαφές ότι η βιομηχανική κατασκοπεία πρέπει να αναλυθεί ως ξεχωριστή νομική κατηγορία. Οι λόγοι για τους οποίους επιδιώκεται η αναζήτηση των πληροφοριών μπορεί να έχουν νομικές συνέπειες σε εθνικό επίπεδο, αλλά σε διεθνές, δεν υπάρχει συνάφεια με ζητήματα εθνικής ασφαλείας. Έτσι, το ερώτημα σε κάθε περίπτωση, θα ήταν εάν η συγκεκριμένη δραστηριότητα παραβιάζει συγκεκριμένους κανόνες και αρχές όπως αυτούς που προαναφέρθηκαν στο παρόν κεφάλαιο (μη παρέμβασης, διάκρισης, ιδιωτικότητας, ανθρωπίνων δικαιωμάτων), ή αφορά καθαρά την προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και της συνθήκης που διέπει τη διεξαγωγή των συναλλαγών. Μερικές διαβαθμισμένες πληροφορίες επίσης, ενδέχεται να προστατεύονται ως πνευματική ιδιοκτησία στο πλαίσιο του ΠΟΕ και τη συμφωνία για θέματα πνευματικής ιδιοκτησίας στον τομέα του εμπορίου.¹⁶⁵

Η Συμφωνία TRIPS¹⁶⁶, έχει ένα ευρύ πεδίο εφαρμογής γιατί καλύπτει τόσο τη βιομηχανική όσο και την πνευματική ιδιοκτησία και τα συγγενικά δικαιώματα που βρίσκονται στο επίκεντρο των διεθνών οικονομικών σχέσεων στο πεδίο δράσης του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ). Βασικός σκοπός της Συμφωνίας TRIPS είναι ο περιορισμός των στρεβλώσεων και των εμποδίων για το διεθνές εμπόριο, η αποτελεσματική και επαρκής προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας καθώς και η διασφάλιση των μέτρων και των διαδικασιών για την επιβολή των δικαιωμάτων αυτών¹⁶⁷.

¹⁶⁴ Κάτσουρα Αρχοντία, «Οικονομική Κατασκοπεία, Ένας Αόρατος Πόλεμος», Εφημερίδα των Συντακτών 12-03-2017.

¹⁶⁵ «Agreement on Trade-related Aspects of Intellectual Property Rights», Υπογράφηκε στις 15 Απριλίου 1994, τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1995, Πηγή: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/27-trips.pdf, Τελευταία Επίσκεψη: 08-09-18.

¹⁶⁶ Η Συμφωνία για τα Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας στον τομέα του Εμπορίου περιλαμβάνεται στην Τελική Πράξη του Γύρου της Ουρουγουάης (Μαρακές 1994) που κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν.2290/1995 (ΦΕΚ Α' 28). Άρχισε να δεσμεύει τα περισσότερα κράτη την 1η Ιανουαρίου 1996.

¹⁶⁷ Καλλινίκου Διονυσία, «Το Θεσμικό Πλαίσιο για την Προστασία της Πνευματικής Ιδιοκτησίας και των Συγγενικών Δικαιωμάτων στην Κοινωνία των Πληροφοριών». ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ, Αθήνα, Μάιος 2000.

Κεφάλαιο 5: Η κατασκοπεία ως στρατήγημα του διεθνούς δικαίου και ο κολασμός της από τις εθνικές νομοθεσίες

Από τη σύναψη των Κανονισμών της Χάγης, η υποχρέωση προσαγωγής των κατασκόπων σε δίκη πριν την επιβολή ποινής εμφανίζεται να έχει καθιερωθεί στο διεθνές εθιμικό δίκαιο. Αξίζει να σημειωθεί πως η εκτέλεση κατηγορούμενων κατασκόπων χωρίς δίκη, πέραν από έγκλημα πολέμου και παραβίαση των διατάξεων της Τέταρτης Σύμβασης της Γενεύης και του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτόκολλου αποτελεί και παραβίαση του διεθνούς δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Παράλληλα, αποτελεί κύριο ζήτημα το ότι η συνηθισμένη πρακτική της θανάτωσης κατόπιν δίκης των κατασκόπων αποκλείεται πλέον για τα κράτη που έχουν επικυρώσει το 13^ο Πρωτόκολλο στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ECHR). Έτσι, η αιώνια προσπάθεια του ανθρώπου, για την προστασία του από τον άδικο πόνο και τα βασανιστήρια, οδήγησε τα κράτη να ευθυγραμμιστούν με τις επιταγές του διεθνούς δικαίου.

5.1 Διεθνές δίκαιο vs Εθνικές Νομοθεσίες

Η κατασκοπεία, όπως έχουμε αναλύσει, διάγει βίο παράλληλο με τον πόλεμο. Ωστόσο, οι πρώτες εστιασμένες νομοθεσίες προς την αντιμετώπιση της κατασκοπείας και των κατασκόπων, ανάγονται στον 19^ο αιώνα. Για να αντιμετωπιστούν οι κατάσκοποι, να προστατευθούν οι διαβαθμισμένες πληροφορίες και κατ' επέκταση τα εθνικά συμφέροντα του κάθε κράτους, έπρεπε οι κυβερνήσεις να νομοθετήσουν έτσι ώστε να τους αποτρέπουν. Οι εθνικές νομοθεσίες συνήθως επικεντρώνονταν στην καταστολή του αδικήματος εν καιρώ ειρήνης, στο πλαίσιο της νομοθεσίας για την προδοσία. Στα τέλη του 19ου αιώνα, θεσπίστηκαν οι πρώτοι νόμοι, με στόχο την αντιμετώπιση και καταστολή της κατασκοπείας, τόσο σε περίοδο ειρήνης όσο και πολέμου. Στο Ηνωμένο Βασίλειο θεσπίζεται το 1889 ο Νόμος για τα Κρατικά Απόρρητα¹⁶⁸, ενώ στις ΗΠΑ το 1917 περνάει ο Νόμος περί της Κατασκοπείας¹⁶⁹.

Η πράξη για την αποτροπή της αποκάλυψης των επίσημων εγγράφων και πληροφοριών του 1889 (52 & 53, αριθ. 52) ήταν πράξη του Κοινοβουλίου του Ηνωμένου Βασιλείου. Το νομοσχέδιο ψηφίστηκε από τον Γενικό Εισαγγελέα Richard Webster με σκοπό να αυξήσει τις αρμοδιότητες κατά των αδικημάτων περί αποκάλυψης εμπιστευτικών θεμάτων, να αποτρέψει την αποκάλυψη τέτοιων εγγράφων και πληροφοριών από τους κατασκόπους και να τιμωρήσει τα εν λόγω αδικήματα. Αντικαταστάθηκε με τον αντίστοιχο νόμο του 1911. Από τότε ακολούθησαν αρκετές αλλαγές το 1920, 1939, 1989 με την τελευταία τροποποίηση/ προσθήκη σε αυτόν του 1989 να γίνεται το 2007, γεγονός που μαρτυρά την προσπάθεια διαρκούς εκσυγχρονισμού του. Σύμφωνα με το άρθρο 8 (1) του νόμου του 1920 για τα επίσημα

¹⁶⁸ United Kingdom, «Official Secrets Act 1889», (52 & 53 Vict. C. 52).

¹⁶⁹ United States of America, «Espionage Act 2012, 18 U.S.C.», §§ 792-99

μυστικά, τα αδικήματα αυτά μπορούν να δικαστούν μόνο στο δικαστήριο του Στέμματος και να έχουν μέγιστη ποινή φυλάκισης 14 ετών¹⁷⁰.

Ο νόμος περί κατασκοπείας του 1917 είναι ένας ομοσπονδιακός νόμος των Ηνωμένων Πολιτειών που ψηφίστηκε στις 15 Ιουνίου 1917, λίγο μετά την είσοδο των ΗΠΑ στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Έχει τροποποιηθεί πολλές φορές τα τελευταία χρόνια. Σκοπός του ήταν να απαγορευτεί η παρέμβαση σε στρατιωτικές επιχειρήσεις ή στρατολογήσεις, να αποφευχθεί η μη υπακοή στο στρατό και να αποφευχθεί η υποστήριξη των εχθρών των Ηνωμένων Πολιτειών κατά τη διάρκεια του πολέμου. Αν και τα πιο αμφιλεγόμενα τμήματα του νόμου¹⁷¹ καταργήθηκαν στις 3 Μαρτίου 1921, ο αρχικός νόμος περί κατασκοπείας έμεινε άθικτος. Σε γενικές γραμμές για τα αδικήματα της παράνομης συλλογής, μετάδοσης ή απώλειας πληροφοριών θα επιβάλλεται πρόστιμο ή φυλάκιση δέκα ετών ή και τα δύο μαζί¹⁷².

Στις 14 Νοεμβρίου 2012, ο Ρώσος πρόεδρος Vladimir Putin υπέγραψε το νόμο για την τροποποίηση του ρωσικού Ποινικού Κώδικα όσον αφορά τα εγκλήματα της κατασκοπείας και της προδοσίας του κράτους. Σύμφωνα με τη Ρωσική Ομοσπονδιακή Υπηρεσία Ασφάλειας (FSS), η οποία πρότεινε το νομοσχέδιο, οι τροπολογίες επιδιώκουν να τονίσουν ότι η κρατική προδοσία είναι μια ευρεία έννοια και ότι η κατασκοπεία και η αποκάλυψη κρατικών μυστικών αποτελούν τις μορφές της. Σύμφωνα με τη νέα νομοθεσία, το έγκλημα της κρατικής προδοσίας προβλέπεται όχι μόνο στην περίπτωση που ένας Ρώσος υπήκοος διεξάγει εχθρικές ενέργειες εναντίον της Ρωσίας, αλλά προβλέπεται και εναντίον διεθνών οργανισμών των οποίων οι δραστηριότητες αποσκοπούν στην ασφάλεια της Ρωσίας. Προβλέπει φυλάκιση έως και τέσσερα χρόνια ή χρηματική ποινή μέχρι ποσού ίσου με περίπου 16.000 δολάρια ΗΠΑ για διάπραξη του εγκλήματος απόκτησης παράνομης πρόσβασης σε κρατικά μυστικά μέσω κλοπής, απειλής βίας, εκβιασμού ή άλλων παράνομων μεθόδων. Εάν για τη διάπραξη του εγκλήματος χρησιμοποιούνται ειδικές τεχνικές κατασκοπείας, η ποινή της καταδίκης είναι φυλάκιση τριών έως οκτώ ετών¹⁷³.

5.2 Οι νομικές επιπτώσεις της ενάσκησης κατασκοπείας στην Ελλάδα.

Στην Ελλάδα, η καταστολή του αδικήματος της κατασκοπείας βρίσκεται τόσο στον Ποινικό Κώδικα (ΠΔ.283/198, ΦΕΚ Α-106/1985) όσο και στον Στρατιωτικό Ποινικό Κώδικα (Νόμος υπ.αρίθμ. 2287/1995). Ο ΣΠΚ κανονίζει προσβολές κατά των διαβαθμισμένων

¹⁷⁰ «Protection of Official Data a Consultation Paper», Crown Copyright 2017, Δημοσιεύεται από το Ηνωμένο Βασίλειο: www.lawcom.gov.uk/app/uploads/2017/02/cp230_protection_of_official_data.pdf, Τελευταία Επίσκεψη: 08-09-18.

¹⁷¹ Μια σειρά τροποποιήσεων που αποκαλούνται συνήθως το νόμο περί καταστολής του 1918.

¹⁷² «18 U.S. Code § 793 - Gathering, transmitting or losing defense information», Δημοσιεύεται από το Cornell Law School, Legal Information Institute: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/793>, Τελευταία Επίσκεψη 08-09-18.

¹⁷³ «Russia: Espionage and State Treason Concepts Revised», Δημοσιεύτηκε από το The Law Library of Congress: www.loc.gov/law/foreign-news/article/russia-espionage-and-state-treason-concepts-revised/, Τελευταία Επίσκεψη: 08-09-18.

πληροφοριών (άρθρα 22-31, 140-145 ΣΠΚ), καθώς και εγκλήματα κατασκοπείας (αρ. 22-25 ΣΠΚ)¹⁷⁴. Ως προς το αδίκημα της κατασκοπείας, παρατηρείται μια διακύμανση των ποινών, οι οποίες ωστόσο περιλαμβάνουν πάντοτε τουλάχιστον κάθειρξη, όταν γίνονται με στόχο να ωφεληθεί ξένο κράτος. Η κατασκοπεία, με την έννοια της υποκλοπής και παράδοσης απορρήτων και μυστικών πληροφοριών στον εχθρό, τιμωρείται σε περίοδο πολέμου με ισόβια κάθειρξη (αρ. 22). Βέβαια, ο Στρατιωτικός Ποινικός Κώδικας αφορά αποκλειστικά έλληνες στρατιωτικούς και όχι ξένους κατασκόπους, αν και η συνδρομή σε αυτούς εντάσσεται στα πλαίσια της ποινικής καταστολής του εγκλήματος της κατασκοπείας. Στον Ποινικό Κώδικα, ο οποίος εφαρμόζεται και για τους αλλοδαπούς απεσταλμένους και θα εφαρμοστεί και σε εμπόλεμη περίοδο, η κατασκοπεία ρυθμίζεται στα άρθρα 146-149 και ποινικοποιείται με το άρθρο 148(2), όπου ορίζεται πως αν ο υπαίτιος ενήργησε ώστε να χρησιμοποιήσει τις πληροφορίες για να τις διαβιβάσει σε άλλον ή να τις ανακοινώσει έτσι ώστε να μπορούν να εκθέσουν σε κίνδυνο το συμφέρον του κράτους και ιδίως την ασφάλειά του ή κάποιου από τους συμμάχους του, τιμωρείται με ποινή κάθειρξης και σε καιρό πολέμου, με ισόβια κάθειρξη. Ωστόσο δεν αναφέρεται τίποτα περί ασυλίας των συλληφθέντων για προηγούμενες πράξεις κατασκοπείας, σε περίπτωση που καταφέρουν να επιστρέψουν με επιτυχία στις γραμμές τους¹⁷⁵.

---

¹⁷⁴ Βλέπε Συνημμένο Παράρτημα.

¹⁷⁵ Βασιλειάδης (n.6) 96.

Σελίδα σκοπίμως κενή

Παρατηρήσεις – Συμπεράσματα.

Από την μελέτη που προηγήθηκε, αξιωματικά προκύπτει ότι στο Δίκαιο του Πολέμου η κατασκοπεία επιτρέπεται. Όσο, όμως, επιτρέπεται, η κατασκοπεία άλλο τόσο επιτρέπεται και η αυστηρή τιμωρία αυτών που την διενεργούν. Ο κατάσκοπος που συλλαμβάνεται κινδυνεύει να τιμωρηθεί με θάνατο όχι λόγω διάπραξης κακουργήματος, αλλά ως «τιμωρία» για την αποτυχία του να εκπληρώσει την αποστολή του. Αντίστοιχα, η επιτυχία του να επιστρέψει στις φίλιες δυνάμεις οδηγεί στην «επιβράβευσή» του με αμνηστία από μεταγενέστερες κατηγορίες για αυτές του τις δραστηριότητες. Παράλληλα όμως, η κατασκοπεία προβάλλει και την αναγκαία υποκρισία των κρατών, τα οποία αποκηρύσσουν τους κατασκόπους των εχθρών τους, ενώ παράλληλα διατηρούν δικούς τους πράκτορες. Τα κράτη κατά βάθος γνωρίζουν, αλλά προσποιούνται ότι δεν γνωρίζουν. Δεν αποδέχονται οποιαδήποτε εμπλοκή και τελικώς αφήνουν έρμαιο και έκθετο τον οποιοδήποτε πράκτορα στο εσωτερικό δίκαιο του αντιπάλου. Επίσης, γίνεται φανερό ότι τα εσωτερικά δίκαια των κρατών έχουν αποδειχθεί ανθεκτικά στις πιέσεις του Διεθνούς Δικαίου για την αντιμετώπιση της κατασκοπείας και μπορούμε να δεχθούμε πλέον ότι καθίστανται ισχυρότερα αυτού.

Συνοπτικά, το προσωπικό των ενόπλων δυνάμεων που ένστολοι συλλέγουν πληροφορίες δεν χαρακτηρίζονται ως κατάσκοποι. Ο κατάσκοπος σε περίπτωση σύλληψης δεν τιμωρείται χωρίς πρότερη δίκαιη δίκη, ενώ η επιστροφή του στις φίλιες δυνάμεις του δωρίζει «ασυλία» για τις πράξεις που διετέλεσε στο παρελθόν, εάν αργότερα συλληφθεί. Επίσημα, οι διπλωμάτες προστατεύονται όταν ενεργούν κατασκοπεία και η μόνη ποινή τους είναι η απέλαση. Εν καιρώ ειρήνης, οι κατάσκοποι δεν προστατεύονται από καμιά συνθήκη και έτσι η χώρα που τους συνέλαβε έχει δικαίωμα να τους φυλακίσει σύμφωνα με το εσωτερικό της δίκαιο, χωρίς να λογοδοτήσει πουθενά. Πάλι εξαίρεση αποτελεί το διπλωματικό προσωπικό που απλά απελαύνεται από τη χώρα. Επίσης αξίζει να υπογραμμισθεί, ότι οι συλληφθέντες μαχητές χαρακτηρίζονται αιχμάλωτοι πολέμου. Αν δεν πληρούνται τα κριτήρια που θέτει η Τρίτη Σύμβαση της Γενεύης, προστατεύονται ως πολίτες από την Τέταρτη Σύμβαση. Δηλαδή, κατά την ICRC κανένας στα χέρια του εχθρού δεν είναι εκτός εφαρμογής του δικαίου.

Συνολικά, από τη συζήτηση της βιβλιογραφίας για την κατασκοπεία, φαίνεται ότι καταβάλλεται προσπάθεια ώστε το διεθνές δίκαιο να συμπεριλάβει κάθε μορφή φυσικής εδαφικής εισβολής ως παραβίαση της κυριαρχίας. Το συμβάν του 1960 με το U-2 που δεν καταδικάστηκε ποτέ ως πράξη επιθετικότητας δείχνει ότι τότε η έννοια της εδαφικής ακεραιότητας θεωρήθηκε ότι εφαρμόζεται μόνο σε πράξεις επιθετικότητας και χρήσης βίας. Ωστόσο, το ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, GA 36/103, υποδηλώνει ότι η εδαφική ακεραιότητα εκτείνεται και περιλαμβάνει διάφορες μορφές διείσδυσης.

Ο κανόνας της μη παρέμβασης που περιορίζει τις δραστηριότητες ενός κράτους στην επικράτεια ενός άλλου κράτους και οι παραβιάσεις στην κυριαρχία και στα δικαιώματα των προσωπικών δεδομένων έχουν αποτύχει να συμβαδίσουν με την τεχνολογική πρόοδο και τα παραδοσιακά εδαφικά όρια καθίστανται άνευ σημασίας. Σε κάθε περίπτωση, η συλλογή πληροφοριών αναγνωρίζεται ως το απαραίτητο κακό, κάτι που πρέπει να μετριάζεται παρά να απαγορεύεται. Αυτό αντικατοπτρίζεται από τα διορθωτικά μέτρα για την παραβίαση των διαφορετικών κανόνων:

- οι κατάσκοποι στον πόλεμο μπορούν να τιμωρηθούν χωρίς το κράτος που τους έστειλε να φέρει ευθύνη,
- οι παραβιάσεις του κανόνα της μη παρέμβασης περιορίζονται σε παραδοσιακές αντιλήψεις για την εδαφική κυριαρχία,
- η διπλωματική παράτυπη αντιμετώπιση ρυθμίζεται μέσω της κατάργησης του διπλωματικού καθεστώτος,
- την παρέμβαση στη συλλογή πληροφοριών που πραγματοποιείται στο πλαίσιο του ελέγχου των εξοπλισμών θα υπονόμει το κύριο προϊόν που επιδιώκει το καθεστώς, την εμπιστοσύνη.

Η προσπάθεια διάπραξης αλλά και βελτίωσης των μεθόδων διάπραξης της οικονομικής κατασκοπείας εκ μέρους των κρατών καταδεικνύει ότι τα κράτη δεν έχουν εγκαταλείψει - και δεν φαίνεται ότι έχουν τη διάθεση να εγκαταλείψουν στο μέλλον - την μυστική αυτή δραστηριότητα. Με κίνητρο την ενίσχυση της τεχνολογίας και της οικονομικής ανάπτυξης, προσπαθούν να συμμετάσχουν επιτυχημένα στο διεθνή ανταγωνισμό ισχύος. Σκοπός τους είναι να μεγιστοποιήσουν τη σχετική ισχύ τους στο άναρχο και ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα.

Ίσως το πιο αμφισβητήσιμο και ασαφές στοιχείο της κατασκοπείας, που παραμένει ανοιχτό στο διεθνές δίκαιο και η ερμηνεία του αποτελεί αντικείμενο περαιτέρω μελέτης, είναι εκείνο των επιχειρήσεων του κυβερνοχώρου¹⁷⁶ και της απόκτησης επεξεργασμένων πληροφοριών στον κυβερνοχώρο¹⁷⁷. Το κατά πόσον τα κράτη θα συνεχίσουν να εξελίσσουν την αντίληψή τους για την κρατική κυριαρχία που εκτείνεται πέρα από τα φυσικά σύνορα στην εικονική ιδιοκτησία των πληροφοριών και αν αυτή η εξέλιξη είναι εφικτή σε μια εποχή αναπτυγμένης και αναπτυσσόμενης τεχνολογίας, είναι πράγματα που πρέπει να εξεταστούν όταν επιχειρούμε να προβάλλουμε το διεθνές δίκαιο στο μέλλον.

Πέραν των ανωτέρω, η κατασκοπεία μπορεί να λειτουργήσει και θετικά στην κατεύθυνση της εφαρμογής άλλων διατάξεων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, όπως για παράδειγμα όταν διευκολύνει (μέσω των παρεχόμενων πληροφοριών) τον

¹⁷⁶ Δεν χρησιμοποιείται βία και δεν παραβιάζεται η πολιτική ανεξαρτησία.

¹⁷⁷ Διεξάγεται εκτός του κράτους-στόχου.

στρατιωτικό διοικητή να διακρίνει ανάμεσα σε στρατιωτικούς και αστικούς στόχους, βοηθώντας έτσι στην εν γένει προστασία του αμάχου πληθυσμού¹⁷⁸.

Το διεθνές δίκαιο στην εποχή των πυρηνικών και της τεχνολογίας απαιτεί συνεχή ερμηνεία και επαναπροσέγγιση για την ρύθμιση νέων προβλημάτων, ζητημάτων και εξελίξεων στο διεθνές σύστημα. Ένα από τα ασαφή θέματα που είναι ανεξήγητα στον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών είναι η κατασκοπεία. Υπάρχουν διάφορα στοιχεία για την κατασκοπεία όσον αφορά το σκοπό, τις μεθόδους και την πρακτική, αλλά το σημαντικό που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι, στην ειρήνη, η κατασκοπεία δεν ρυθμίζεται ρητά από το διεθνές δίκαιο. Τα επιχειρήματα υπέρ και κατά της νομιμότητας της κατασκοπείας στην πρακτική των κρατών έχουν διαφορετικές ερμηνείες ως προς τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και άλλες πηγές του διεθνούς δικαίου. Η συναίνεση για το τι απαιτούν τα κράτη για την κρατική κυριαρχία και την εδαφική ακεραιότητα έχει αρχίσει να αλλάζει από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, κάνοντας προηγούμενες μορφές κατασκοπείας που δεν θεωρούνταν παράνομες (όπως η HUMINT), τώρα να είναι, αφήνοντας νέες μορφές κατασκοπείας, και συγκεκριμένα την κατασκοπεία στον κυβερνοχώρο, σχεδόν εξ ολοκλήρου αρρυθμιστες.

Τελειώνοντας, επισημαίνεται ξανά ότι ο κατάσκοπος δεν θα δικασθεί για εγκληματικές πράξεις, αλλά για το ότι βάζει σε κίνδυνο το αντίπαλο κράτος, μέσω της διαρροής των διαβαθμισμένων πληροφοριών. Πληροφοριών που θα έπρεπε να παραμείνουν μυστικές, αλλά δεν επετεύχθη λόγω της δράσης του κατασκόπου. Άρα η αποτυχία προστασίας των ημέτερων μυστικών οδηγεί στην τιμωρία του προσώπου που μας εξέθεσε στο απευκταίο κακό!

---

¹⁷⁸ UK Ministry of Defense, *The Manual of the Law of Armed Conflict* (Oxford University Press 2005), 63.

Σελίδα σκοπίμως κενή

Ορισμοί

Αναγνώριση (Reconnaissance): Είναι η οργανωμένη και κατευθυνόμενη προσπάθεια που καταβάλλεται στην περιοχή επιχειρήσεων με σκοπό τη συλλογή πληροφοριών για την κατάσταση του εχθρού και την περιοχή των επιχειρήσεων. Η αναγνώριση γίνεται απ' τον αέρα, απ' τη θάλασσα κι απ' το έδαφος.

Ανάλυση Πληροφορίας (Intelligence Analysis): Είναι η λεπτομερής εξέταση της συγκεκριμένης πληροφορίας προς εντοπισμό των ενδιαφερόντων σημείων, τα οποία θα χρησιμεύσουν για εξαγωγή λογικών συμπερασμάτων. Αποτελεί στάδιο της φάσης επεξεργασίας του κύκλου πληροφοριών κατά τον οποίο οι επεξεργασμένες ή μη πληροφορίες υποβάλλονται σε έλεγχο προκειμένου να αναγνωρισθούν τα σημαντικά στοιχεία για μεταγενέστερη ερμηνεία.

Αντι-πληροφορίες (Counter-Intelligence): Είναι οι δραστηριότητες, που έχουν σχέση με τον εντοπισμό και την αντιμετώπιση απειλών στην ασφάλεια, που δημιουργούνται από εχθρικές υπηρεσίες πληροφοριών ή από άτομα που χρησιμοποιούνται για κατασκοπεία, δολιοφθορά, ανατροπή (υπονόμευση) ή τρομοκρατία.

Απλή Πληροφορία (Information): Είναι οποιοδήποτε μη επεξεργασμένο στοιχείο που προέρχεται από παρατήρηση, αναφορά, φήμη, εικόνα και λοιπές πηγές, το οποίο χρησιμοποιείται για παραγωγή επεξεργασμένων πληροφοριών.

Ασφάλεια Πληροφοριών: είναι η πρακτική της διασφάλισης των πληροφοριών και της διαχείρισης των κινδύνων που σχετίζονται με τη χρήση, την επεξεργασία, την αποθήκευση, τη διαβίβαση των πληροφοριών ή των δεδομένων και τα συστήματα και τις διαδικασίες που χρησιμοποιούνται για τους σκοπούς αυτούς. Η ασφάλεια των πληροφοριών περιλαμβάνει την προστασία της ακεραιότητας, της διαθεσιμότητας, την αυθεντικότητα, τη μη αποποίηση και την εμπιστευτικότητα των δεδομένων του χρήστη.

Δούρειος Ίππος (Trojan Horse): Κώδικας παραλλαγμένος ως χρήσιμο λογισμικό, ο οποίος όταν ενεργοποιηθεί εκτελεί κακόβουλες δραστηριότητες, όπως η αποκάλυψη προστατευμένων κωδικών πρόσβασης ή η υποκλοπή δεδομένων από κάποιο σκληρό δίσκο.

Επεξεργασμένες Πληροφορίες (Intelligence): Είναι το εκμεταλλεύσιμο προϊόν που θα προκύψει από τη συλλογή, αξιολόγηση, ανάλυση και ερμηνεία των απλών πληροφοριών που αναφέρονται στον εχθρό ή την περιοχή επιχειρήσεων (έδαφος- καιρικές συνθήκες).

Επεξεργασμένες Πληροφορίες Επικοινωνιών (Communication Intelligence - COMMINT): Είναι το τεχνικό υλικό και οι πληροφορίες που αποκομίζονται μέσω των ηλεκτρομαγνητικών επικοινωνιών και των συστημάτων επικοινωνιών (π.χ. ασύρματοι,

ραδιοτηλέφωνα, τηλετύπα, τηλεομοιοτυπία - FAX) από άλλους εκτός από τους προβλεπόμενους, αποδέκτες.

Επιχειρήσεις Κυβερνοχώρου – Κυβερνο-επιχειρήσεις (Cyberspace Operations): Η χρησιμοποίηση των Κυβερνο-δυνατοτήτων, όπου ο πρωταρχικός σκοπός είναι η επίτευξη των στόχων μέσα ή μέσω του κυβερνοχώρου. Οι επιχειρήσεις αυτές περιλαμβάνουν δικτυοκεντρικές επιχειρήσεις Η/Υ (computer network operations) και δραστηριότητες για τη λειτουργία και την υπεράσπιση του παγκόσμιου ή τοπικών δικτύου/ων πληροφόρησης (global-local information grid). Ουσιαστικά πρόκειται για ενέργειες που αναλαμβάνονται για την προστασία, τον έλεγχο και τη βελτιστοποίηση των δικτύων υπολογιστών, του σχετικού υλικού και λογισμικού, η συνεισφορά στην πληροφοριακή κυριαρχία και η ταυτόχρονη απαγόρευση στον αντίπαλο να κάνει το ίδιο.

Ιός (Virus): Πρόγραμμα σχεδιασμένο έτσι ώστε να προκαλεί υποβάθμιση υπηρεσιών, ανεξήγητα συμπτώματα ή βλάβες δικτύων και το οποίο μπορεί να αντιγραφεί χωρίς παρέμβαση του χρήστη και να «μολύνει» τον υπολογιστή χωρίς τη γνώση ή την άδεια του.

Κακόβουλο λογισμικό: Βλέπε Malware.

Κατασκοπεία (Espionage): Μυστική ή καλυμμένη ενέργεια που αποσκοπεί στην απόκτηση πληροφοριών.

Κατάσκοποι (Spies): Κατάσκοπος θεωρείται εκείνος που κρυφά ή υπό ψευδείς προφάσεις συλλέγει ή αποπειράται να συλλέξει πληροφορίες με πρόθεση ανακοινώσεώς τους στον αντίπαλο. Ο κατάσκοπος μέλος ενόπλων δυνάμεων δεν δικαιούται μεταχειρίσεως αιχμαλώτου πολέμου αλλά και δεν τιμωρείται όμως χωρίς δίκη. Δεν θεωρούνται κατάσκοποι:

- στρατιωτικός που κατά την τέλεση πράξεων κατασκοπείας έφερε στολή των ενόπλων του δυνάμεων,
- στρατιωτικοί ή πολίτες που εκτελούν φανερά την αποστολή τους,
- στρατιωτικός που έχει επανέλθει στις ένοπλες δυνάμεις που ανήκει, για προγενέστερες πράξεις κατασκοπείας,
- στρατιωτικός, κάτοικος κατεχόμενης περιοχής που συλλέγει ή αποπειράται να συλλέξει πληροφορίες (αν όμως ενεργεί κρυφίως, εσκεμμένα και υπό ψευδείς προφάσεις θεωρείται κατάσκοπος).

Κυβερνο-περιστατικό (Cyber-incident): Είναι οποιαδήποτε αναγνωρισμένη ανωμαλία στον κυβερνοχώρο, η οποία είναι δυνατό να προκαλέσει ζημιά ή να επηρεάσει την εμπιστευτικότητα, την ακεραιότητα ή τη διαθεσιμότητα ενός αυτοματοποιημένου πληροφοριακού συστήματος.

Κυβερνοασφάλεια (Cyber-security): Είναι η κατάσταση κατά την οποία τα φίλια αυτοματοποιημένα πληροφοριακά συστήματα του κυβερνοχώρου είναι ασφαλισμένα από τις επιπτώσεις κυβερνο-περιστατικών, στο αποδεκτό από την εκάστοτε πολιτική ασφαλείας επίπεδο.

Κυβερνοάμυνα (Cyber-defense): Είναι οι διαδικασίες, οι ενέργειες, τα μέτρα και τα μέσα που λαμβάνονται για την επίτευξη, διατήρηση και αποκατάσταση ενός επιθυμητού επιπέδου κυβερνοασφάλειας.

Κυβερνοεπίθεση (Cyber-attack): Είναι ένα κυβερνο-περιστατικό που πραγματοποιείται με σκοπό να προκαλέσει ζημιά ή να επηρεάσει την εμπιστευτικότητα, την ακεραιότητα, ή τη διαθεσιμότητα ενός αυτοματοποιημένου πληροφοριακού συστήματος. Η ενέργεια αυτή μπορεί να συνιστά παράνομη ή άδικη πράξη υπό το πρίσμα του εθνικού ή διεθνούς δικαίου και κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες μπορεί να εξισωθεί με ένοπλη επίθεση.

Κυβερνοχώρος (Cyberspace): Ο Κυβερνοχώρος είναι ένα παγκόσμιο πεδίο (global domain) εντός του πληροφοριακού περιβάλλοντος αποτελούμενος από ένα δίκτυο αλληλοεξαρτώμενων και διασυνδεδεμένων υποδομών πληροφοριακής τεχνολογίας, συμπεριλαμβανομένου του Διαδικτύου, των δικτύων τηλεπικοινωνιών, συστημάτων πληροφορικής, και ενσωματωμένων επεξεργαστών (processors) και ελεγκτών (controllers).

Εντός αυτού του κατασκευασμένου από τον άνθρωπο πεδίου βρίσκονται διασυνδεδεμένα επικοινωνιακά και πληροφοριακά δίκτυα στα οποία είναι αποθηκευμένες παντός είδους πληροφορίες και όπου συνδέονται οι υποδομές των χωρών, όπως επίσης και ο «κόσμος» που δημιουργείται γύρω τους (εκπομπές από ασύρματα δίκτυα, χειριστές, προγραμματιστές, ερευνητές και καθηγητές που διδάσκουν σχετικά αντικείμενα). Μέσω του Κυβερνοχώρου διεξάγεται προοδευτικά όλο και μεγαλύτερο μέρος της ανθρώπινης δραστηριότητας.

Ουσιαστικά θα μπορούσε να θεωρηθεί ως ένας ψηφιακός κόσμος, που παράγεται από τους υπολογιστές και τα δίκτυα υπολογιστών, στους οποίους οι άνθρωποι και οι υπολογιστές συνυπάρχουν και που περιλαμβάνει όλες τις πτυχές της διασυνδεδεμένης δραστηριότητας.

Bot: Ένα αυτό-αναγεννώμενο κακόβουλο πρόγραμμα το οποίο εγκαθίσταται στην τρέχουσα μνήμη (RAM), μετατρέπει τους προσβληθέντες υπολογιστές σε zombie ή bot και μεταφέρει τον εαυτό του σε άλλους υπολογιστές.

Botnet: Υπολογιστές zombie ή bot συνδυάζονται έτσι ώστε να αποτελέσουν ένα δίκτυο «botnet». Το δίκτυο αυτό στη συνέχεια τίθεται υπό τον έλεγχο του δράστη, ο οποίος θα το χρησιμοποιήσει είτε όχημα για τη διασπορά ιών και δούρειων ίππων είτε για την εκδήλωση επιθέσεων DDoS.

Cracker: Ένα άτομο το οποίο εξειδικεύεται στην παράνομη πρόσβαση σε ασφαλείς υπολογιστές ή δεδομένα μέσω της απόκτησης κωδικών πρόσβασης με διάφορες μεθόδους.

Distributed Denial of Service (DDoS) Attack: Μια επίθεση τύπου DoS στην οποία ο επιτιθέμενος χρησιμοποιεί κακόβουλο κώδικα εγκατεστημένο σε πολλούς υπολογιστές για την εκδήλωση της επίθεσης εναντίον ενός μόνο στόχου. Αρκεί ένα μόνο άτομο για να ενορχηστρώσει μια τέτοια επίθεση, αναλαμβάνοντας τον έλεγχο άλλων υπολογιστών ή διακομιστών (zombie ή bot) και οργανώνοντάς τα σε ένα δίκτυο botnet.

Hacker: Ένα άτομο το οποίο έχει βαθιά γνώση των υπολογιστών, των ηλεκτρονικών συστημάτων και του διαδικτύου, την οποία χρησιμοποιεί για να παρακάμψει τα συστήματα ασφαλείας ενός συστήματος και να εξερευνήσει τις λειτουργίες του και τα όριά του.

Malware (Malicious Software): Κώδικας ο οποίος μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την εκδήλωση επίθεσης σε έναν υπολογιστή ή δίκτυο μέσω διασποράς ιών, πρόκλησης βλάβης σε δίκτυα, υποκλοπής πληροφοριών, παραποίησης δεδομένων, διανομής αναξιόπιστων πληροφοριών και παρέμβασης σε στρατιωτικές ή πολιτικές επιχειρήσεις όπως η πλοήγηση, οι μεταφορές, οι επικοινωνίες και οι λειτουργίες διοίκησης και ελέγχου.

Pharming: Η χρήση ψευδών e-mails με σκοπό την παραπλάνηση του χρήστη έτσι ώστε να αποκαλύψει προσωπικές πληροφορίες, όπως ο αριθμός πιστωτικής κάρτας και ο αντίστοιχος κωδικός πρόσβασης, για παράνομη χρήση.

Phishing: Μέθοδος υποκλοπής ευαίσθητων πληροφοριών μέσω παραπλάνησης του χρήστη έτσι ώστε να εισάγει τις πληροφορίες σε μια ψεύτικη ιστοσελίδα.

Spam: Ανεπιθύμητη μαζική ηλεκτρονική αλληλογραφία που μπορεί να περιέχει κακόβουλο λογισμικό.

Spoofing: Η τροποποίηση ενός μηνύματος ή μιας συναλλαγής έτσι ώστε να φαίνεται ότι προέρχεται από πηγή διαφορετική από την πραγματική.

Spyware: Λογισμικό υποκλοπής πληροφοριών οι οποίες εν συνεχεία διαβιβάζονται σε τρίτο πρόσωπο ή οργάνωση.

Παράρτημα¹⁷⁹

Διακήρυξη των Βρυξελλών

«19. Ένας ιδιώτης μπορεί να θεωρηθεί κατάσκοπος μόνο όταν κρυφίως ή δια δολίων προφάσεων αποκτά ή προσπαθεί να αποκτήσει πληροφορίες στις περιοχές που κατέχονται από τον εχθρό, με σκοπό να τις μεταφέρει στο εχθρικό μέρος.

20. Κατάσκοπος που συλλαμβάνεται επ' αυτοφώρω θα δικάζεται και θα τυγχάνει μεταχείρισης σύμφωνα με τους νόμους που ισχύουν για τον στρατό που τον πιάνει αιχμάλωτο.

21. Κατάσκοπος που επανασυνδέεται με το στρατό στον οποίο ανήκει και που μεταγενέστερα συλλαμβάνεται από τον εχθρό τυγχάνει μεταχείρισης αιχμαλώτου πολέμου και δεν υπέχει ευθύνη για τις προηγούμενες πράξεις του.

22. Στρατιώτες που δεν φορούν μεταμφίεση και οι οποίοι έχουν διεισδύσει στη ζώνη των επιχειρήσεων του εχθρικού στρατού, για τον σκοπό της συλλογής πληροφοριών, δεν θεωρούνται κατάσκοποι. Παρομοίως, οι παρακάτω δεν θεωρούνται κατάσκοποι, αν συλληφθούν από τον εχθρό: στρατιώτες (και επίσης πολίτες, που εκτελούν φανερά την αποστολή τους) εντεταλμένοι για την παράδοση μηνυμάτων είτε για τον δικό τους στρατό είτε για τον εχθρικό. Σε αυτή την τάξη ανήκουν παρομοίως, αν συλληφθούν, πρόσωπα που αποστέλλονται με αερόστατα για τον σκοπό της παράδοσης μηνυμάτων, και γενικώς, της διατήρησης επικοινωνίας μεταξύ διαφορετικών μερών ενός στρατού ή μίας περιοχής».

Διασκέψεις Ειρήνης της Χάγης του 1899 και του 1907

«24. Τα πολεμικά στρατηγήματα και οι μέθοδοι που είναι απαραίτητες για την απόκτηση πληροφοριών σχετικών με τον εχθρό και τη χώρα, θεωρούνται επιτρεπτές.

29. Ένα άτομο μπορεί να θεωρηθεί ως κατάσκοπος μόνο αν, ενεργώντας κρυφά ή με ψευδείς προθέσεις, αποκτά ή επιδιώκει να λάβει πληροφορίες στη ζώνη των εμπολέμων, με πρόθεση να τις κοινοποιήσει στην εχθρική πλευρά. Έτσι, οι στρατιώτες που δεν έχουν μεταμφιεσθεί και έχουν εισχωρήσει στη ζώνη των επιχειρήσεων ενός εχθρικού στρατού για να αποκτήσουν πληροφορίες δεν θεωρούνται κατάσκοποι. Ομοίως, οι ακόλουθοι δεν θεωρούνται κατάσκοποι: στρατιώτες ή πολίτες, που εκτελούν την αποστολή τους ανοιχτά, επιφορτισμένοι με την παράδοση μηνυμάτων που προορίζονται είτε για το δικό τους στρατό είτε για τον εχθρό. Σε αυτή την τάξη ανήκουν και τα άτομα που στέλνονται με αερόστατα για να παραδώσουν μηνύματα και γενικά να διατηρήσουν την επικοινωνία μεταξύ των διαφόρων τμημάτων ενός στρατού ή μιας περιοχής.

¹⁷⁹ Το περιεχόμενο του Παραρτήματος αποτελεί μετάφραση από την ιστοσελίδα του International Committee of the Red Cross (<https://www.icrc.org>). Για ακριβέστερη και πιο εμπειριστατωμένη μετάφραση ο αναγνώστης μπορεί να συμβουλευτεί τους νόμους του ελληνικού κράτους που παρατίθενται στη σελίδα ι του πρώτου μέρους του καταλόγου των σημαντικότερων πρωτογενών πηγών.

30. Ένας κατάσκοπος που συλλαμβάνεται επ' αυτοφώρω δεν μπορεί να τιμωρηθεί χωρίς προηγούμενη δίκη.

31. Ένας κατάσκοπος ο οποίος, μετά την επανένωση με τον στρατό στον οποίο ανήκει, και που αργότερα συλλαμβάνεται από τον εχθρό, αντιμετωπίζεται ως αιχμάλωτος πολέμου και δεν αναλαμβάνει καμία ευθύνη για τις προηγούμενες πράξεις κατασκοπείας».

IV Σύμβαση της Γενεύης του 1949

«5. Εάν επί της επικράτειας ενός εκ των συμβαλλόμενων μερών, υπάρχουν σοβαροί λόγοι κάποιος να θεωρεί ότι ένα άτομο προστατευόμενο από την παρούσα σύμβαση προκαλεί την δικαιολογημένη υπόνοια ότι έχει δράσει επιζήμια για την ασφάλειαν του Κράτους ή αποδειχθεί ότι πράγματι έχει τέτοια δράση, το εν λόγω πρόσωπο δεν θα δικαιούται να επικαλεσθεί τα δικαιώματα και προνόμια που παρέχονται από την παρούσα σύμβαση, αν αυτά παρεχόμενα σε αυτό το άτομο δύνανται να ζημιώσουν την ασφάλειαν του Κράτους.

Εάν σε καταληφθέν έδαφος, πρόσωπο προστατευόμενο από τη Σύμβαση συλληφθεί ως κατάσκοπος ή δολιοφθορέας ή διότι υπάρχει κατ' αυτού δικαιολογημένη υπόνοια ότι έχει δράσει επιζήμια για την ασφάλεια της Δυνάμεως Κατοχής, δύναται το εν λόγω πρόσωπο αν η στρατιωτική ασφάλεια το απαιτεί απολύτως να στερηθεί του υπό της παρούσας συμβάσεως προβλεπόμενου δικαιώματος επικοινωνίας.

Εν πάση περιπτώσει, τα πρόσωπα αυτά πρέπει όπως περιγράφονται ανωτέρω να τύχουν ανθρωπιστικής μεταχειρίσεως και σε περίπτωση διώξεως δεν θα στερηθούν των δικαιωμάτων δικαίας και κανονικής διαδικασίας της προβλεπόμενης υπό της παρούσης Συμβάσεως. Παρέχονται επίσης τα πλήρη δικαιώματα και προνόμια προστατευόμενου προσώπου δυνάμει της παρούσας σύμβασης το συντομότερο δυνατόν, σύμφωνα με την ασφάλεια του κράτους ή της δυνάμεως κατοχής, ανάλογα με την περίπτωση».

«68. Προστατευόμενα πρόσωπα που διαπράττουν αδίκημα το οποίο προορίζεται αποκλειστικά να βλάψει την κατοχική δύναμη αλλά δεν αποτελεί προσπάθεια για τη ζωή ούτε κάποιου εκ των μελών των δυνάμεων κατοχής ούτε της διοίκησης ούτε να προκαλέσει σοβαρό συλλογικό κίνδυνο ούτε να βλάψει σοβαρά την ιδιοκτησία των δυνάμεων κατοχής, τη διοίκηση, τις εγκαταστάσεις που χρησιμοποιούνται από αυτούς, υπόκεινται σε φυλάκιση ή απλή κράτηση, υπό την προϋπόθεση ότι η διάρκειά της είναι ανάλογη προς το διαπραχθέν αδίκημα. Επιπλέον, η κράτηση ή η φυλάκιση, για τέτοιου είδους αδικήματα, είναι το μόνο μέτρο που έχει ληφθεί για τη στέρηση ελευθερίας των προστατευόμενων ατόμων. Τα δικαστήρια που προβλέπονται στο άρθρο 66 της παρούσας σύμβασης μπορούν κατά τη διακριτική τους ευχέρεια να μετατρέψουν μια ποινή φυλάκισης σε κράτηση για την ίδια περίοδο.

Οι ποινικές διατάξεις που διακηρύσσονται από την κατοχική δύναμη σύμφωνα με τα άρθρα 64 και 65 μπορούν να επιβάλλουν τη θανατική ποινή σε προστατευόμενο πρόσωπο μόνο σε περιπτώσεις κατά τις οποίες το πρόσωπο είναι ένοχο κατασκοπείας, σοβαρών δολιοφθορών κατά των στρατιωτικών εγκαταστάσεων της κατοχικής δύναμης ή των εκ προθέσεως αδικημάτων που έχουν προκαλέσει το θάνατο ενός ή περισσότερων προσώπων, υπό τον όρο ότι τα αδικήματα αυτά τιμωρούνται με θάνατο σύμφωνα με το νόμο του κατεχόμενου κράτους που ίσχυε πριν από την κατοχή.

Η θανατική ποινή δεν μπορεί να εκδοθεί εναντίον ενός προστατευόμενου προσώπου, εκτός εάν το δικαστήριο έχει δώσει σημασία στο γεγονός ότι, ο κατηγορούμενος δεν είναι υπήκοος της κατεχούσης δύναμης και δεν δεσμεύεται από το καθήκον της πίστης σε αυτήν.

Σε κάθε περίπτωση, η θανατική ποινή δεν μπορεί να εκδοθεί κατά προστατευόμενου ατόμου ηλικίας κάτω των δεκαοκτώ ετών κατά τη στιγμή της παράβασης».

Πρόσθετο Πρωτόκολλο Ι της Σύμβασης της Γενεύης (1949), Σχετικά με την Προστασία Θυμάτων Διεθνών Συγκρούσεων (1977)

«46. Ανεξάρτητα από οποιαδήποτε άλλη διάταξη των συμβάσεων ή του παρόντος πρωτοκόλλου, οποιοδήποτε μέλος των ενόπλων δυνάμεων των συμβαλλόμενων μερών στη σύγκρουση που εμπύπτει στην εξουσία του άλλου κατά τη διάρκεια της κατασκοπείας δεν έχει το δικαίωμα του καθεστώτος αιχμάλωτου πολέμου και μπορεί να αντιμετωπίζεται ως κατάσκοπος.

Ένα μέλος των ενόπλων δυνάμεων των συμβαλλόμενων μερών στη σύγκρουση το οποίο, για λογαριασμό της μιας πλευράς και στην εδαφική επικράτεια που ελέγχεται από την άλλη, συλλέγει ή επιχειρεί να συλλέξει πληροφορίες, δεν θεωρείται ότι εμπλέκεται σε κατασκοπεία εάν, είναι ένστολος με την στολή των ενόπλων δυνάμεών του.

Μέλος των ενόπλων δυνάμεων των συμβαλλόμενων μερών στη σύγκρουση, το οποίο είναι κάτοικος του κατεχόμενου από την άλλη πλευρά εδάφους και το οποίο, για λογαριασμό της πλευράς στην οποία ανήκει, συγκεντρώνει ή επιχειρεί να συγκεντρώσει πληροφορίες στρατιωτικής αξίας εντός της εν λόγω επικράτειας δεν θεωρείται ότι ασκεί κατασκοπεία, εκτός αν το πράττει με ψευδείς προθέσεις ή εκ προθέσεως με παράνομο τρόπο. Επιπλέον, ένας τέτοιος κάτοικος δεν θα χάσει το δικαίωμά του ως αιχμάλωτου πολέμου και δεν μπορεί να θεωρηθεί ως κατάσκοπος εκτός αν συλληφθεί να εκτελεί κατασκοπεία.

Μέλος των ενόπλων δυνάμεων των συμβαλλόμενων μερών στη σύγκρουση, το οποίο δεν είναι κάτοικος της κατεχόμενης περιοχής της επικράτειας της αντίπαλης πλευράς και το οποίο εμπλέκεται σε κατασκοπεία σε αυτό το έδαφος, δεν χάνει το δικαίωμά του ως αιχμάλωτου πολέμου και δεν μπορεί να αντιμετωπίζεται ως κατάσκοπος εκτός αν συνελήφθη πριν επανενωθεί με τις ένοπλες δυνάμεις στις οποίες ανήκει».

Σύμβαση της Βιέννης για τις Διπλωματικές Σχέσεις του 1961

«22. Οι εγκαταστάσεις της αποστολής είναι απαραβίαστες. Οι πράκτορες του κράτους υποδοχής δεν επιτρέπεται να εισέλθουν σε αυτές, εκτός από την περίπτωση συγκατάθεσης από τον επικεφαλής της αποστολής.

Το κράτος υποδοχής έχει καθήκον να λάβει όλα τα κατάλληλα μέτρα για να προστατεύσει τους χώρους της αποστολής από τυχόν διεισδύσεις ή ζημιές και να αποτρέψει οποιαδήποτε διατάραξη της ειρήνης της αποστολής ή βλάβη στην αξιοπρέπειάς της.

Οι εγκαταστάσεις της αποστολής, η επίπλωση και η λοιπή ιδιοκτησία τους καθώς και τα μεταφορικά μέσα της αποστολής δεν υπόκεινται σε έρευνα, επίταξη, κατάσχεση ή εκτέλεση».

«24. Τα αρχεία και τα έγγραφα της αποστολής είναι απαραβίαστα οποιαδήποτε στιγμή και οπουδήποτε βρίσκονται».

«27. Το κράτος υποδοχής πρέπει να επιτρέπει και να προστατεύει την ελευθερία των επικοινωνιών στην αποστολή για όλους τους επίσημους σκοπούς. Κατά την επικοινωνία με την κυβέρνηση και τις άλλες αποστολές και προξενεία του αποστέλλοντος κράτους, όπου και αν βρίσκεται, η αποστολή μπορεί να χρησιμοποιεί όλα τα κατάλληλα μέσα, συμπεριλαμβανομένων των διπλωματικών ταχυμεταφορών και μηνυμάτων με κωδικό ή κρυπτογραφημένα. Ωστόσο, η αποστολή μπορεί να εγκαταστήσει και να χρησιμοποιήσει έναν ασύρματο πομπό μόνο με τη συναίνεση του κράτους υποδοχής.

Η επίσημη αλληλογραφία της αποστολής είναι απαραβίαστη. Ως «επίσημη αλληλογραφία» νοείται κάθε αλληλογραφία σχετικά με την αποστολή και τις λειτουργίες της.

Ο διπλωματικός σάκος δεν πρέπει να ανοίγεται ή να κρατείται.

Οι συσκευασίες που αποτελούν το διπλωματικό σάκο πρέπει να φέρουν ορατά εξωτερικά σήματα του χαρακτήρα τους και να περιέχουν μόνο διπλωματικά έγγραφα ή αντικείμενα που προορίζονται για επίσημη χρήση.

Ο διπλωματικός ταχυμεταφορέας, ο οποίος διαθέτει επίσημο έγγραφο που αναφέρει το καθεστώς του και τον αριθμό των δεμάτων που αποτελούν το διπλωματικό σάκο, προστατεύεται από το κράτος υποδοχής κατά την άσκηση των καθηκόντων του. Απολαμβάνει το δικαίωμα του απαραβίαστου προσώπου και δεν υπόκειται σε καμία μορφή σύλληψης ή κράτησης.

Το κράτος αποστολής ή η αποστολή μπορούν να ορίσουν διπλωματικούς συνοδούς ταχυμεταφορείς επί τόπου. Σε αυτές τις περιπτώσεις ισχύουν επίσης οι διατάξεις της προηγούμενης παραγράφου 5 του παρόντος άρθρου. Οι ασυλίες που απαριθμούνται

παύουν να εφαρμόζονται όταν ένας τέτοιος ταχυμεταφορέας έχει παραδώσει στον παραλήπτη τη διπλωματική τσάντα που μετέφερε.

Ο διπλωματικός σάκος μπορεί να παραδοθεί στον κυβερνήτη ενός εμπορικού αεροσκάφους που πρόκειται να προσγειωθεί σε εξουσιοδοτημένο σημείο εισόδου. Πρέπει να του παρασχεθεί επίσημο έγγραφο που να αναφέρει τον ακριβή αριθμό των συσκευασιών που περιέχονται στην τσάντα, αλλά τότε δεν θα θεωρείται διπλωματικός ταχυμεταφορέας. Η αποστολή μπορεί να στείλει ένα από τα μέλη της να αναλάβουν την διπλωματική τσάντα απευθείας και ελεύθερα από τον κυβερνήτη του αεροσκάφους».

«40. Εάν ένας διπλωματικός υπάλληλος διέρχεται ή είναι στο έδαφος τρίτου κράτους το οποίο του έχει χορηγήσει θεώρηση διαβατηρίου (εάν η θεώρηση αυτή ήταν απαραίτητη), κατά την μετακίνηση για την ανάληψη καθηκόντων ή για την επιστροφή στη θέση του ή κατά την επιστροφή στη χώρα του, το τρίτο κράτος θα του αναγνωρίσει το απαραβίαστο και τις άλλες ασυλίες που απαιτούνται για τη διασφάλιση της διαμετακόμισης ή της επιστροφής του. Το ίδιο ισχύει και για τα μέλη της οικογένειάς του που απολαμβάνουν προνόμια και ασυλίες ως συνοδοί του διπλωμάτη ή επειδή ταξιδεύουν χωριστά για να τον συναντήσουν ή για να επιστρέψουν στη χώρα τους.

Σε περιστάσεις παρόμοιες με εκείνες που ορίζονται στην παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου, τα τρίτα κράτη δεν εμποδίζουν τη διέλευση μελών του διοικητικού και τεχνικού προσωπικού ή του προσωπικού των υπηρεσιών μιας αποστολής και των μελών της οικογένειάς τους, μέσω του εδάφους τους.

Τα τρίτα κράτη παρέχουν στην επίσημη αλληλογραφία και τους λοιπούς τρόπους επίσημης επικοινωνίας, συμπεριλαμβανομένων των μηνυμάτων με κωδικό ή κρυπτογράφηση, την ίδια ελευθερία και προστασία με εκείνη που παρέχει το κράτος υποδοχής. Παρέχουν στους διπλωματικούς μεταφορείς, στους οποίους έχει χορηγηθεί θεώρηση διαβατηρίου, εφόσον η θεώρηση αυτή ήταν αναγκαία, καθώς και στους διπλωματικούς σάκους υπό διαμετακόμιση, το ίδιο απαραβίαστο και την ίδια προστασία με το κράτος υποδοχής.

Οι υποχρεώσεις των τρίτων κρατών σύμφωνα με τις προηγούμενες παραγράφους του παρόντος άρθρου ισχύουν επίσης για τα πρόσωπα που αναφέρονται αντίστοιχα στις παραγράφους αυτές και για τις επίσημες επικοινωνίες και τους διπλωματικούς σάκους, η παρουσία των οποίων στο έδαφος του τρίτου κράτους οφείλεται σε λόγους ανωτέρας βίας».

«30. Η ιδιωτική κατοικία ενός διπλωματικού υπαλλήλου απολαμβάνει το ίδιο δικαίωμα στο απαραβίαστο και στην προστασία με τις εγκαταστάσεις της αποστολής.

Τα έγγραφά του, η αλληλογραφία και, εκτός από τα προβλεπόμενα στην παράγραφο 3 του άρθρου 31, η περιουσία του, απολαμβάνουν επίσης το απαραβίαστο».

«31. Ο διπλωματικός υπάλληλος απολαμβάνει ασυλίας από την ποινική δικαιοδοσία του κράτους υποδοχής. Επίσης, απολαμβάνει ασυλία από την αστική και διοικητική δικαιοδοσία του, εκτός από τις ακόλουθες περιπτώσεις:

α. πραγματική αγωγή σχετικά με την ιδιωτική ακίνητη περιουσία που βρίσκεται στο έδαφος του κράτους υποδοχής, εκτός αν το κατέχει εξ ονόματος του κράτους αποστολής για τους σκοπούς της αποστολής·

β. αγωγή σχετικά με την κληρονομική διαδοχή στην οποία ο διπλωματικός υπάλληλος συμμετέχει ως εκτελεστής, διαχειριστής, κληρονόμος ή κληροδόχος ως ιδιώτης και όχι για λογαριασμό του κράτους αποστολής·

γ. αγωγή σχετικά με οποιαδήποτε επαγγελματική ή εμπορική δραστηριότητα που ασκεί ο διπλωματικός υπάλληλος στο κράτος υποδοχής εκτός των επίσημων καθηκόντων του.

Ο διπλωματικός υπάλληλος δεν υποχρεούται να καταθέσει ως μάρτυρας.

Δεν μπορούν να λαμβάνονται μέτρα εκτέλεσης έναντι διπλωματικού υπαλλήλου εκτός των περιπτώσεων που αναφέρονται στις υποπαραγράφους α, β και γ του παρόντος άρθρου και υπό τον όρο ότι τα σχετικά μέτρα μπορούν να ληφθούν χωρίς να παραβιάζεται το απαραβίαστο του ατόμου ή της κατοικίας του.

Η ασυλία ενός διπλωματικού υπαλλήλου από τη δικαιοδοσία του κράτους υποδοχής δεν τον απαλλάσσει από τη δικαιοδοσία του κράτους αποστολής».

Σύμβαση της Βιέννης για τις Προξενικές Σχέσεις του 1963

«27. Προστασία των προξενικών χώρων και αρχείων και των συμφερόντων του κράτους αποστολής σε εξαιρετικές περιστάσεις.

Σε περίπτωση διακοπής των προξενικών σχέσεων μεταξύ δύο κρατών:

α. το κράτος υποδοχής, σε περίπτωση ένοπλης σύγκρουσης, σέβεται και προστατεύει τους προξενικούς χώρους, μαζί με την περιουσία του προξενείου και του προξενικού αρχείου·

β. το κράτος αποστολής μπορεί να αναθέσει την επιμέλεια του προξενείου, μαζί με τα περιουσιακά στοιχεία που περιέχονται σ' αυτό και τα προξενικά αρχεία, σε τρίτο κράτος αποδεκτό από το κράτος υποδοχής·

γ. το κράτος αποστολής μπορεί να αναθέσει την προστασία των συμφερόντων του και των συμφερόντων των υπηκόων του σε τρίτο κράτος αποδεκτό από το κράτος υποδοχής.

Σε περίπτωση προσωρινής ή οριστικής παύσης μιας προξενικής θέσης, εφαρμόζονται οι διατάξεις της υποπαραγράφου 1α του παρόντος άρθρου. Επιπλέον,

α. εάν το κράτος αποστολής, μολονότι δεν αντιπροσωπεύεται στο κράτος υποδοχής από διπλωματική αποστολή, έχει άλλη προξενική αρχή στο έδαφος αυτού του κράτους, το εν λόγω προξενείο μπορεί να αναλάβει την επιμέλεια των χώρων του προξενικού γραφείου, τα περιουσιακά στοιχεία που περιέχονται σε αυτό και τα προξενικά αρχεία, με τη συναίνεση του κράτους υποδοχής, μέσω της άσκησης των προξενικών αρμοδιοτήτων στην περιφέρεια της προξενικής αρχής·

β. εάν το κράτος αποστολής δεν έχει διπλωματική αποστολή και καμία άλλη προξενική αρχή στο κράτος υποδοχής, εφαρμόζονται οι διατάξεις της υποπαραγράφου 1β και 1γ του παρόντος άρθρου».

«31: Απαραβίαστο των προξενικών χώρων.

Οι κτιριακοί χώροι είναι απαραβίαστοι στο βαθμό που προβλέπεται στο παρόν άρθρο.

Οι αρχές του κράτους υποδοχής δεν εισέρχονται στο τμήμα του προξενικού κέντρου το οποίο χρησιμοποιείται αποκλειστικά για τον σκοπό της εργασίας του προξενείου, εκτός αν έχουν τη συγκατάθεση του προϊσταμένου της προξενικής αρχής ή του εντολοδόχου του ή του προϊσταμένου της διπλωματικής αποστολής του κράτους αποστολής. Εντούτοις, η συναίνεση του προϊσταμένου της προξενικής αρχής μπορεί να θεωρηθεί δεδομένη σε περίπτωση πυρκαγιάς ή άλλης καταστροφής που απαιτεί την άμεση προστατευτική δράση.

Με την επιφύλαξη των διατάξεων της παραγράφου 2 του παρόντος άρθρου, το κράτος υποδοχής έχει καθήκον να λάβει όλα τα κατάλληλα μέτρα για την προστασία των προξενικών χώρων από τυχόν εισβολή ή ζημία και να αποτρέψει τυχόν διαταραχή της ειρήνης του προξενείου ή της βλάβης της αξιοπρέπειάς του.

Οι προξενικοί χώροι, η επίπλωσή τους, τα περιουσιακά στοιχεία του προξενικού γραφείου και τα μεταφορικά του μέσα είναι απαλλαγμένα από κάθε είδους απαίτηση για σκοπούς εθνικής άμυνας ή δημόσιας ωφέλειας. Εάν η απαλλοτρίωση είναι αναγκαία για τους σκοπούς αυτούς, λαμβάνονται όλα τα δυνατά μέτρα για να αποφευχθεί η παρεμπόδιση της εκτέλεσης των προξενικών καθηκόντων και καταβάλλεται έγκαιρη, επαρκής και αποτελεσματική αποζημίωση στο κράτος αποστολής».

«33. Απαραβίαστο των προξενικών αρχείων και εγγράφων.

Τα προξενικά αρχεία και έγγραφα είναι απαραβίαστα οποιαδήποτε στιγμή και οπουδήποτε κι αν βρίσκονται».

«61. Απαραβίαστο των προξενικών αρχείων και εγγράφων

Τα προξενικά αρχεία και τα έγγραφα με επικεφαλής επίτιμο προξενικό αξιωματούχο, είναι απαραβίαστα οποιαδήποτε στιγμή και οπουδήποτε, υπό την προϋπόθεση ότι φυλάσσονται χωριστά από άλλα χαρτιά και έγγραφα και, ιδίως, από την ιδιωτική

αλληλογραφία του προϊσταμένου προξενικού γραφείου και κάθε προσώπου που εργάζεται μαζί του και από τα υλικά, βιβλία ή έγγραφα που σχετίζονται με το επάγγελμα ή τις συναλλαγές τους».

«35. Ελευθερία επικοινωνίας.

Το κράτος υποδοχής επιτρέπει και προστατεύει την ελευθερία της επικοινωνίας από την προξενική αρχή για όλους τους επίσημους σκοπούς. Κατά την επικοινωνία με την κυβέρνηση, τις διπλωματικές αποστολές και τις άλλες προξενικές αρχές του αποστέλλοντος κράτους, όπου και αν βρίσκονται, τα προξενικά γραφεία μπορούν να χρησιμοποιούν όλα τα κατάλληλα μέσα, συμπεριλαμβανομένων διπλωματικών ή προξενικών ταχυμεταφορών, διπλωματικών ή προξενικών σάκων και μηνύματα με κωδικό ή κρυπτογράφηση. Ωστόσο, το προξενείο μπορεί να εγκαταστήσει και να χρησιμοποιήσει ασύρματο πομπό μόνο με τη συναίνεση του κράτους υποδοχής.

Η επίσημη αλληλογραφία του προξενείου είναι απαραβίαστη. Ως «επίσημη αλληλογραφία» νοείται κάθε αλληλογραφία σχετικά με το προξενικό αξίωμα και τις λειτουργίες του.

Ο προξενικός σάκος δεν πρέπει να ανοιχθεί ούτε να κρατείται. Ωστόσο, εάν οι αρμόδιες αρχές του κράτους υποδοχής έχουν σοβαρούς λόγους να πιστεύουν ότι η τσάντα περιέχει κάτι διαφορετικό από την αλληλογραφία, τα έγγραφα ή τα στοιχεία που αναφέρονται στην παράγραφο 4 του παρόντος άρθρου, μπορούν να ζητήσουν να ανοίξει η τσάντα με την παρουσία εξουσιοδοτημένου εκπροσώπου του κράτους αποστολής. Σε περίπτωση άρνησης αυτής της αίτησης από τις αρχές του κράτους αποστολής, ο σάκος επιστρέφεται στον τόπο καταγωγής του.

Οι συσκευασίες που συνιστούν την προξενική τσάντα φέρουν ορατά εξωτερικά σήματα του χαρακτήρα τους και μπορούν να περιέχουν μόνο επίσημη αλληλογραφία και έγγραφα ή αντικείμενα που προορίζονται αποκλειστικά για επίσημη χρήση.

Ο προξενικός μεταφορέας πρέπει να είναι εφοδιασμένος με επίσημο έγγραφο που να αναφέρει την κατάσταση του και τον αριθμό των δεμάτων που περιέχεται στην προξενική τσάντα. Εκτός από τη συγκατάθεση του κράτους υποδοχής, δεν θα είναι ούτε υπήκοος του κράτους υποδοχής ούτε, μόνιμος κάτοικος αυτού (εκτός εάν είναι υπήκοος του κράτους αποστολής). Κατά την άσκηση των καθηκόντων του, προστατεύεται από το κράτος υποδοχής. Απολαμβάνει το δικαίωμα του απαραβίαστου και δεν υπόκειται σε καμία μορφή σύλληψης ή κράτησης.

Το κράτος αποστολής, του οποίου οι διπλωματικές αποστολές και οι προξενικές υπηρεσίες μπορούν να ορίσουν προξενικούς μεταφορείς επί τόπου. Σε αυτές τις περιπτώσεις ισχύουν επίσης οι διατάξεις της παραγράφου 5 του παρόντος άρθρου, με την εξαίρεση ότι οι ασυλίες που αναφέρονται στο παρόν άρθρο παύουν να ισχύουν όταν ένας τέτοιος ταχυμεταφορέας έχει παραδώσει στον παραλήπτη την προξενική τσάντα.

Ένας προξενικός σάκος μπορεί να ανατεθεί στον κυβερνήτη ενός πλοίου ή ενός εμπορικού αεροσκάφους που πρόκειται να προσγειωθεί σε εξουσιοδοτημένο σημείο εισόδου. Πρέπει να του παρασχεθεί επίσημο έγγραφο που να αναφέρει τον αριθμό των δεμάτων που αποτελούν την τσάντα, αλλά τότε δεν θα θεωρείται προξενικός μεταφορέας. Κατόπιν συμφωνίας με τις αρμόδιες τοπικές αρχές, το προξενείο μπορεί να στείλει ένα από τα μέλη του να παραλάβει την τσάντα απευθείας και ελεύθερα από τον κυβερνήτη του πλοίου ή του αεροσκάφους».

«54. Υποχρεώσεις τρίτων κρατών.

Εάν ένας προξενικός υπάλληλος διέλθει ή είναι στο έδαφος τρίτου κράτους το οποίο του έχει χορηγήσει θεώρηση, εάν η θεώρηση ήταν αναγκαία, ενώ μετακινείται να παραλάβει καθήκοντα ή να επιστρέψει στη θέση του ή όταν επιστρέφει στο κράτος αποστολής, το τρίτο κράτος του χορηγεί όλες τις ασυλίες που προβλέπονται από τα άρθρα της παρούσας σύμβασης, όπως απαιτούνται για να εξασφαλιστεί η διαμετακόμιση ή η επιστροφή του. Το ίδιο ισχύει και για κάθε μέλος της οικογένειάς του που απολαμβάνει τέτοια προνόμια και ασυλίες που συνοδεύει τον προξενικό υπάλληλο ή ταξιδεύουν χωριστά για να τον συναντήσουν ή να επιστρέψουν στο κράτος αποστολής.

Σε περιστάσεις παρόμοιες με αυτές που ορίζονται στην παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου, τα τρίτα κράτη δεν εμποδίζουν τη διέλευση μέσω του εδάφους τους άλλων μελών της προξενικής αρχής ή των μελών της οικογένειάς τους.

Τα τρίτα κράτη χορηγούν στην επίσημη αλληλογραφία και σε όλα τα μέσα επίσημης επικοινωνίας και μεταφοράς, συμπεριλαμβανομένων μηνυμάτων με κωδικό ή κρυπτογράφηση, την ίδια ελευθερία και προστασία που το κράτος υποδοχής υποχρεούται να χορηγήσει δυνάμει της παρούσας σύμβασης. Παρέχουν στους προξενικούς μεταφορείς, στους οποίους έχει χορηγηθεί άδεια, εφόσον απαιτείται, καθώς και στους διαμετακομιστικούς προξενικούς σάκους, το ίδιο απαραβίαστο και προστασία που το κράτος υποδοχής υποχρεούται να χορηγήσει δυνάμει της παρούσας σύμβασης.

Οι υποχρεώσεις των τρίτων κρατών δυνάμει των παραγράφων 1, 2 και 3 του παρόντος άρθρου ισχύουν επίσης για τα πρόσωπα που αναφέρονται αντιστοίχως στις παραγράφους αυτές και για τις επίσημες ανακοινώσεις και τις προξενικές τσάντες, η παρουσία των οποίων στο έδαφος του τρίτου κράτους οφείλεται σε λόγους ανωτέρας βίας».

«50. Απαλλαγή από δασμούς και επιθεώρηση.

Το κράτος υποδοχής επιτρέπει, σύμφωνα με τους νόμους και τους κανονισμούς που έχει υιοθετήσει, την είσοδο και την απαλλαγή από όλους τους τελωνειακούς δασμούς, φόρους και συναφή τέλη, πλην των τελών αποθήκευσης, μεταφοράς και παρόμοιων υπηρεσιών:

α. είδη για την επίσημη χρήση του προξενείου ·

β. τα είδη για προσωπική χρήση προξενικού υπαλλήλου ή μέλη της οικογένειάς του που αποτελούν μέρος της οικίας του, συμπεριλαμβανομένων των ειδών που προορίζονται για την εγκατάστασή του. Τα είδη που προορίζονται για κατανάλωση δεν πρέπει να υπερβαίνουν τις ποσότητες που είναι απαραίτητες για την άμεση αξιοποίηση από τους ενδιαφερόμενους.

Οι ειδικευμένοι υπάλληλοι απολαμβάνουν των προνομίων και εξαιρέσεων που καθορίζονται στην παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου όσον αφορά τα αντικείμενα που εισάγονται κατά την πρώτη εγκατάσταση.

Οι προσωπικές αποσκευές που συνοδεύουν τους προξενικούς υπαλλήλους και τα μέλη των οικογενειών τους απαλλάσσονται από την επιθεώρηση. Μπορεί να επιθεωρηθεί μόνο αν υπάρχουν σοβαροί λόγοι ότι περιέχει άλλα είδη εκτός αυτών που αναφέρονται στην παράγραφο 1β του παρόντος άρθρου ή αντικείμενα των οποίων η εισαγωγή ή η εξαγωγή απαγορεύεται από τους νόμους και τους κανονισμούς ή υπόκεινται στους νόμους και στους κανονισμούς περί απομόνωσης (καραντίνα). Ο έλεγχος αυτός διεξάγεται παρουσία του προξενικού υπαλλήλου ή του ενδιαφερομένου μέλους της οικογένειάς του».

Στρατιωτικός Ποινικός Κώδικας¹⁸⁰

Εγκλήματα κατασκοπείας

Άρθρο 22: Αθέμιτη συλλογή πληροφοριών.

Στρατιωτικός που με πρόθεση και χωρίς δικαίωμα επιτυγχάνει να περιέλθουν σε γνώση του πληροφορίες από αυτές που αναφέρονται στο άρθρο 143 ή να περιέλθουν στην κατοχή του έγγραφα ή άλλα πράγματα που περιέχουν τέτοιες πληροφορίες, τιμωρείται με φυλάκιση έξι μηνών μέχρι τριών ετών. Αν όμως ενήργησε για να ωφελήσει ξένο κράτος ή για να βλάψει το ελληνικό κράτος τιμωρείται σε ειρηνική περίοδο με ισόβια κάθειρξη ή κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών και σε πολεμική περίοδο με θάνατο ή ισόβια κάθειρξη.

Άρθρο 23: Είσοδος σε απαγορευμένους τόπους.

Στρατιωτικός που εισχωρεί χωρίς δικαίωμα σε κινητό ή ακίνητο ή χώρο που χρησιμοποιείται από το στρατό ή προορίζεται να χρησιμοποιηθεί από αυτόν και όπου απαγορεύεται η είσοδος, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών. Αν ενήργησε για να ωφελήσει ξένο κράτος ή για να βλάψει το ελληνικό κράτος, τιμωρείται με κάθειρξη.

Άρθρο 24: Είσοδος εχθρού σε απαγορευμένους τόπους

¹⁸⁰ Κύρωση του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα, ΝΟΜΟΣ ΥΠ'ΑΡΙΘ. 2287/1995 (ΦΕΚ 20/Α/1-2-1995).

Τιμωρείται με θάνατο ή ισόβια κάθειρξη όποιος, ενώ ανήκει στη στρατιωτική υπηρεσία του εχθρού:

α. Εισχωρεί χωρίς δικαίωμα σε τόπο από τους αναφερόμενους στο άρθρο 23.

β. Συλλαμβάνεται μέσα στα όρια της ελληνικής επικράτειας ή σε έδαφος που κατέχει ο στρατός, χωρίς να φέρει την εθνική στρατιωτική του στολή.

Άρθρο 25: Παράνομες απεικονίσεις και παρακολουθήσεις.

1. Τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών ο στρατιωτικός που χωρίς άδεια της αρμόδιας αρχής:

α. Φωτογραφίζει ή με οποιοδήποτε άλλο μέσο ή τρόπο καταρτίζει εικόνες ή σχέδια οδικών συγκοινωνιών ή τόπων ή αντικειμένων από τα αναφερόμενα στο άρθρο 23 ή της περιοχής γύρω από αυτά σε ακτίνα καθορισμένη από την αρμόδια στρατιωτική αρχή.

β. Παρακολουθεί στρατιωτικές επιχειρήσεις ή ασκήσεις ή βρίσκεται αδικαιολόγητα τόσο κοντά σε στρατιωτική θέση ή στρατόπεδο ή οχυρωμένη γραμμή, ώστε να είναι δυνατή η παρακολούθησή τους ή φέρει πλησίον των τόπων αυτών συσκευή πρόσφορη για απεικόνιση ή παρακολούθηση.

2. Αν η πράξη τελέσθηκε σε πολεμική περίοδο, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους.

Άρθρο 26: Παράνομες επικοινωνίες.

Στρατιωτικός ο οποίος, χωρίς σκοπό να βοηθήσει τον εχθρό, αλλά και χωρίς να του επιτρέπουν οι κανονισμοί ή να έχει εξουσιοδότηση των ανωτέρων του, επικοινωνεί κατά οποιονδήποτε τρόπο με τον εχθρό ή πρόσωπο που διαμένει σε εχθρικό κράτος, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών.

Άρθρο 27: Πληροφορίες στον εχθρό από αιχμαλώτους.

Έλληνας στρατιωτικός αιχμάλωτος, που παρέχει στον εχθρό πληροφορίες, η γνώση των οποίων μπορεί να βλάψει τα συμφέροντα του ελληνικού κράτους και ιδίως πληροφορίες που αναφέρονται στη δύναμη, τον οπλισμό, τις θέσεις ή την κατάσταση ή την πολεμική ικανότητα του στρατού ή την άμυνα της χώρας, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους, αν η πράξη δεν τιμωρείται βαρύτερα με άλλη διάταξη.

Άρθρο 28: Βοήθεια σε κατάσκοπο.

1. Στρατιωτικός που παρέχει οποιοδήποτε βοήθεια σε κατάσκοπο του εχθρού ή σε εχθρό που έρχεται για κατόπτευση τιμωρείται με θάνατο ή ισόβια κάθειρξη.

2. Ο υπαίτιος μπορεί να απαλλαγεί από την ποινή, αν μετά από υπόδειξή του, συνελήφθη ή εξουδετερώθηκε εγκαίρως ο κατάσκοπος ή ο εχθρός που ήλθε για κατόπτευση.

Άρθρο 29: Προσφορά σε προδοσία και κατασκοπεία.

Στρατιωτικός που προσφέρεται να τελέσει έγκλημα από τα προβλεπόμενα στα άρθρα 15, 18 και 22 εδ. β', τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών.

Άρθρο 30: Απόπειρα και προπαρασκευή προδοσίας και κατασκοπείας.

1. Η απόπειρα των εγκλημάτων που προβλέπονται από τα άρθρα 15 και 22 εδ. β', τιμωρείται με την ποινή της ολοκληρωμένης πράξης.

2. Οι προπαρασκευαστικές πράξεις των εγκλημάτων αυτών τιμωρούνται κατά τις διατάξεις του Π.Κ. για την απόπειρα.

Άρθρο 31: Μη αναγγελία προδοσίας ή κατασκοπείας.

Στρατιωτικός που, ενώ έλαβε γνώση ότι τελείται ή προπαρασκευάζεται έγκλημα από τα προβλεπόμενα στα άρθρα 15 έως και 29, δεν αναγγείλει τούτο αμέσως στις αρχές, τιμωρείται με φυλάκιση.

Κατάλογος σημαντικότερων πρωτογενών πηγών

Ελληνική Νομοθεσία

- **N. 3481/1955:** «Περί κυρώσεως των Συμβάσεων της Γενεύης της 12ης Αυγούστου 1949», (ΦΕΚ Α' 3/1956).
- **N. 503/1970:** «Περί κυρώσεως της Σύμβαση της Βιέννης του 1961 περί των Διπλωματικών Σχέσεων», (ΦΕΚ Α' 108).
- **N. 90/1975:** «Περί κυρώσεως της Σύμβαση της Βιέννης του 1963 περί των Προξενικών Σχέσεων», (ΦΕΚ Α' 150/1975)
- **N. 1786/1988:** «Περί κυρώσεως του Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου Ι», (ΦΕΚ Α' 125/1988).
- **N. 1815/1988:** «Κώδικας Αεροπορικού Δικαίου», (ΦΕΚ 250/Α/11-11-1988).
- **N. 2105/1992:** «Περί κυρώσεως του Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου ΙΙ», (ΦΕΚ Α' 196/1992).
- **N. 2121/1993:** «Πνευματική Ιδιοκτησία, Συγγενικά Δικαιώματα και Πολιτιστικά Θέματα», (ΦΕΚ Α 25/1993). Σημείωση: Ο νόμος 2121/1993 είναι επικαιροποιημένος μέχρι και τον ν. 4531/2018.
- **N. 2287/1995:** «Κύρωση του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα», (ΦΕΚ τ. Α' 20/1995).
- **N. 2290/1995:** «Η Συμφωνία σχετικά με την Τελική Πράξη του Γύρου της Ουρουγουάης», (ΦΕΚ Α' 28).
- **N. 2321/1995:** «Κύρωση της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας», (ΦΕΚ 136/Α/23-6-1995).

Ξένη Νομοθεσία

- «**Instructions for the Government of the Armies of the United States in the Field**», Lieber Francis, LL.D. and Revised by a Board of Officers (1 ed.), New York: D. Van Nostrand, 1863: <https://archive.org/details/governarmies00unitrich/page/12> ,
- **United Kingdom, «Official Secrets Act 1889», (52 & 53 Vict. C. 52)**, «*Protection of Official Data a Consultation Paper*», Crown Copyright 2017, Δημοσιεύεται από το Ηνωμένο Βασίλειο: www.lawcom.gov.uk/app/uploads/2017/02/cp230_protection_of_official_data.pdf ,
- **United States of America, «Espionage Act 2012, 18 U.S.C.»**, §§ 792-99, «18 U.S. Code § 793 - Gathering, transmitting or losing defense information», Δημοσιεύεται από το Cornell Law School, Legal Information Institute: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/793>,

Διεθνείς Συμβάσεις

- ICRC, «**Project of an International Declaration concerning the Laws and Customs of War, Brussels, 27 August 1874**», Δημοσιεύεται από το International Committee of the Red Cross: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/INTRO/135?OpenDocument>,
- ICRC, «**The Laws of War on Land**», Manual published by the Institute of International Law, Adopted by the Institute of International Law at Oxford, 9 September 1880, Δημοσίευση από International Committee of the Red Cross: <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/140?OpenDocument>,
- ICRC, «**Convention (II) with Respect to the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land. The Hague, 29 July 1899**», Δημοσιεύεται από το International Committee of the Red Cross: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Treaty.xsp?action=openDocument&documentId=CD0F6C83F96FB459C12563CD002D66A1> ,
- ICRC, «**Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land. The Hague, 18 October 1907**», Δημοσιεύεται από το International Committee of the Red Cross: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/INTRO/195> ,
- ICAO, «**Convention on International Civil Aviation done at Chicago on the 7th December 1944**», Δημοσιεύεται στο International Civil Aviation Organization: https://www.icao.int/publications/Documents/7300_orig.pdf ,
- ICRC, «**Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. Geneva, 12 August 1949**», Δημοσιεύεται από το International Committee of the Red Cross: <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/1595a804df7efd6bc125641400640d89/6756482d86146898c125641e004aa3c5?OpenDocument> ,
- UN, «**Vienna Convention on Diplomatic Relations Done at Vienna on 18 April 1961**», Δημοσιεύεται από United Nations: http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_1_1961.pdf
- UN, «**Vienna Convention on Consular Relations Done at Vienna on 24 April 1963**», Δημοσιεύεται από United Nations: http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_2_1963.pdf
- ICRC, «**Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977**», Δημοσιεύεται από το International Committee of the Red Cross: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Treaty.xsp?documentId=D9E6B6264D7723C3C12563CD002D6CE4&action=openDocument> ,

- ICRC, «**Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II), 8 June 1977**», Δημοσιεύεται από το International Committee of the Red Cross: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Treaty.xsp?documentId=AA0C5BCBAB5C4A85C12563CD002D6D09&action=openDocument>,
- WTO, «**The Uruguay Round agreements**», Δημοσιεύεται από το World Trade Organization: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/legal_e.htm#TRIPs,
- WTO, «**Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights**», Δημοσιεύεται από το World Trade Organization: https://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/trips_e.htm,
- UN, «**United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982**», Δημοσιεύεται από United Nations: www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf,
- UN, «**Συνθήκη για το Διάστημα**», United Nations Treaties and Principles on Outer Space, Text of treaties and principles governing the activities of States in the exploration and use of outer space, adopted by the United Nations General Assembly, New York, 2002.

Βιβλιογραφία

Ελληνική βιβλιογραφία

- Βασιλειάδης Παναγιώτης, «Η Κατασκοπεία στο Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο», Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη, Δεκέμβριος 2015,
- Βρυώνης Κωνσταντίνος, «Η κατασκοπεία ως νόμιμον στρατήγημα πολέμου και ως αξιόποινον στρατηγικόν μέσον κατά της εθνικής αμύνης της πολιτείας (Συμβολή εις την θεωρίαν του Ποινικού Δικαίου)», Αθήνα, 1960,
- Γεωργαντάς Κ. «The Art of War», (Sun Tzu, Μετάφραση), Εκδόσεις Βάνιας, 1991,
- Καζαντζάκης Ν. - Κακριδής Ί. Θ. (Μετάφραση), «Ομήρου Ιλιάς», (ed. D. B. Monro and T. W. Allen. Oxford, 1920),
- Καλλινίκου Διονυσία, «Το Θεσμικό Πλαίσιο για την Προστασία της Πνευματικής Ιδιοκτησίας και των Συγγενικών Δικαιωμάτων στην Κοινωνία των Πληροφοριών». ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ, Αθήνα, Μάιος 2000.
- Κιτσάκης Σπυρίδων, «Η σημασία της συλλογής πληροφοριών και της κατασκοπείας στη διαδικασία λήψεως αποφάσεων στις διεθνείς σχέσεις. Ο ρόλος των σχέσεων μεταξύ αναλυτή και αποδέκτη της Πληροφορίας», Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2015,
- Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, «Η στρατηγική Σκέψη Από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα», Ποιότητα 2008,
- Κυπραίος Μανούσος Γ., «Συγκεκαλυμμένη Δράση και Δημοκρατική Ειρήνη μια Συγκριτική Μελέτη», Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Πειραιάς, 2015,
- Κωνσταντόπουλος Ιωάννης Λ., «Οικονομική Κατασκοπεία και Διεθνείς Σχέσεις», Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2008,
- Λέκκου – Δάντου Ρένα, «The Art of War», (Sun Tzu, Μετάφραση), Εκδόσεις Περίπλους, 2003.
- Μαστάκας Ευάγγελος, «Η Σημασία της Διάκρισης μεταξύ Διεθνών και Μη-Διεθνών Ένοπλων Συρράξεων για την Προστασία Προσώπων και τα Μέσα και Μεθόδους Διεξαγωγής των Στρατιωτικών Επιχειρήσεων», Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Κομοτηνή, 2016,
- Ξεπουλιά Νατάσα , «Περί του Πολέμου, τομ Α΄», (Carl von Clausewitz, Εκδόσεις Βάνιας, 1999)
- Παλαιά Διαθήκη, Αριθμοί, κεφ. 13,
- Χατζηκωνσταντίνου Κώστας, «Προσεγγίσεις στο Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο», Σιδέρης, 2009.
- Χατζηκωνσταντίνου Κώστας, «Κατασκοπεία και Κατάσκοποι στο Δίκαιο του Πολέμου», (2013-2014), Αρμενόπουλος, Επιστημονική Επετηρίδα ΔΣΘ.

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Annual Report to Congress on Foreign Economic Collection and Industrial Espionage 2001,
- Baheri Zahra, Fard Ali Shojaei, «*Status of espionage from the perspective of international laws with emphasis on countries' diplomatic and consular relations*», Journal of Scientific Research and Development, 2015,
- Black's Law Dictionary 585 (9th ed. 2009),
- «Dictionary of United States Military Terms for Joint Usage (Revision of February 1957)», https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/vol2no4/html/v02i4a08p_0001.htm
- Economist (The Economist), 25 May 2013, «*Unusual suspects: Cyber-spying grows bigger and more boring*», Ενημέρωση 6 Σεπ. 2018.
- Hanson Philip, «*Soviet industrial espionage*», Bulletin of the Atomic Scientists, April 1987,
- Hastedt Glenn, «Espionage, a Reference Handbook», USA, 2003,
- Lerner K. Lee and Wilmoth Lerner Brenda, editors, *Encyclopedia of Espionage, Intelligence, and Security vol 1*» The Gale Droup, 2004,
- Oxford English Dictionary (online version November 2010),
- Steinberg Josep (September 27, 2015). «Why the China-US CyberSecurity Agreement Will Fail»: <https://www.inc.com/joseph-steinberg/why-the-china-us-cybersecurity-agreement-will-fail.html> ,
- Stephens Dale, Skousgaard Tristan, «Secret Intelligence», Δημοσιεύεται στο Oxford Public International Law (<http://opil.ouplaw.com>), Oxford University Press, 2015.
- Stephens Dale, Skousgaard Tristan, «Military Reconnaissance - Korean Air Lines Incident (1983)», Δημοσιεύεται στο Oxford Public International Law (<http://opil.ouplaw.com>), Oxford University Press, 2009,
- UK Ministry of Defense, The Manual of the Law of Armed Conflict (Oxford University Press 2005),
- Wright Peter, «*Spycatcher*», Viking, New York 1987.

Αρθρογραφία

- Αδαμαντίδης Χαράλαμπος, «Ετυμολογικά», Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα: www.adamantobabis.blogspot.com/2007/09/blog-post_09.html,
- Αυγουστίδης Αντρέας, «Οι μεγαλύτεροι κατάσκοποι στη σύγχρονη ιστορία», Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα ONEMAN: <https://www.oneman.gr/keimena/diabasma/article1478463.ece>,
- Γεωργιακώδης Νικόλας, «Διάσημοι κατάσκοποι: Οι «αληθινοί» James Bond», Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα IN2LIFE: <https://www.in2life.gr/features/faces/face/246853/diashmoi-kataskopoi-oi-alhthinoi-james-bond.html>,
- Ελληνικός Πολιτισμός, Περιληπτική διήγηση, «Ομήρου Ιλιάς Ραψωδία Κ (Δολώνεια)», <http://users.sch.gr/ipap/Ellinikos%20Politismos/Yliko/OMHROS-ILIADA/Iliada/Iliada20.htm> ,
- Θανάσουλας Διονύσης, «Ιστορίες κατασκοπείας made in Greece!», Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα PROVOCATEUR: <http://provocateur.gr/manners/4931/spy-stories-made-in-greece-oi-kataskopoi-poy-gyrisan-apo-to-kryo-photos>,
- Κάτσουρα Αρχοντία, «Οικονομική Κατασκοπεία, Ένας αόρατος Πόλεμος», Εφημερίδα των Συντακτών 12-03-2017.
- Μηχανή του Χρόνου, Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα ΜΗΧΑΝΗ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ: <http://www.mixanitouxronou.gr/nikolaki-efentis-to-adoxo-telos-tou-kaliterou-ellina-kataskopou-prodothike-meta-tin-apeleutherosi-ton-ioanninon/>, και <http://www.mixanitouxronou.gr/i-cia-chrisimopiise-toulachiston-1-000-nazi-praktores-ston-psichro-polemo-to-idio-ekane-ke-o-chouver-tous-plironan-akomi-ke-me-tsigara/>,
- Boadle Anthony, «NSA spying on Petrobras, if proven, is industrial espionage: Rouseff», Αναρτήθηκε στο Reuters: <https://www.reuters.com/article/us-usa-security-snowden-petrobras/nsa-spying-on-petrobras-if-proven-is-industrial-espionage-rousseff-idUSBRE98817N20130909>
- CIA, «A Definition of Intelligence», Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα Central Intelligence Agency: https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/vol2no4/html/v02i4a08p_0001.html,
- «Competitive Intelligence, Law, and Ethics: The EEA Revisited Again (and Hopefully for the Last Time)», *Competitive Intelligence Magazine*, July/September 2011» (PDF). Ενημέρωση 6 Σεπ. 2018.
- Dan Donahue, «Spying and International Law», Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα: The Blog of the University of Houston Law Center O'Quinn Law Library, www.notabeneuh.blogspot.com/2013/11/spying-and-international-law.html ,
- Etzioni Amitai, «MAR: A Model for US-China Relations», Αρχείο αναρτημένο στο The Diplomat, September 20, 2013: <https://thediplomat.com/2013/09/mar-a-model-for-us-china-relations/> ,

- FARLEX, Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα THE FREE DICTIONARY by FARLEX: <https://legal-dictionary.thefreedictionary.com/espionage> ,
- Heuertz Ruth, (April 1984). «*Soviet Microprocessors and Microcomputers*», BYTE, 348, https://archive.org/stream/byte-magazine-1984-04/1984_04_BYTE_09-04_Real-World_Interfacing ,
- ICRC, , «*Unprivileged belligerent*», Δημοσιεύεται από International Committee of the Red Cross: <https://casebook.icrc.org/glossary/unprivileged-belligerent> ,
- Messmer Ellen, «*Cyber Espionage: A Growing Threat to Business*». Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα PC WORLD: <https://www.pcworld.com/article/141474/article.html> ,
- MI5, Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα SECURITY SERVICE MI5: <https://www.mi5.gov.uk/espionage>, <https://www.mi5.gov.uk/how-spies-operate>,
- Orlov Alexander, «*The U-2 Program: A Russian Officer Remembers*», Δημοσιεύεται από CIA: http://web.archive.org/web/20060713154414/http://www.cia.gov/csi/studies/winter_98_99/art02.html ,
- PC MAGAZINE, «*Definition of Cyber Espionage*», Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα PC MAGAZINE: <https://www.pcmag.com/encyclopedia/term/64376/cyber-espionage>,
- Nolan John A., «*A Case Study in French Espionage: Renaissance Software*», Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα: <https://www.hanford.gov/files.cfm/frenchesp.pdf> ,
- Pictet Jean (1958), «*Geneva Conventions of 12 August 1949: Commentary*», The Library of Congress, Researchers, July 16, 2010: www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/Geneva_conventions-1949.html,
- Pictet Jean, «*Geneva Conventions of 12 August 1949: Commentary*», International Committee of the Red Cross Article 3 (1960): www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/pdf/GC_1949-II.pdf ,
- Prochko Veronika, «*The International Legal View of Espionage*», Mar 30 2018, Δημοσιεύεται από το E-International Relations: <https://www.e-ir.info/2018/03/30/the-international-legal-view-of-espionage/>,
- SMASHPOINT, «*Κατασκοπεία στην Ελλάδα*», Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα SMASHPOINT: www.smashpoint.gr/guest-hour/κατασκοπεία-στην-ελλάδα/,
- TECHOPEDIA, «*Cyberspying*», Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα TECHOPEDIA: <https://www.techopedia.com/definition/27101/cyberspying> ,
- Wikileaks, «*NSA soll auch französische Wirtschaft bespitzelt haben*», Αρχείο αναρτημένο στην ιστοσελίδα Spiegel on line: <http://www.spiegel.de/politik/ausland/wikileaks-enthuellung-nsa-soll-auch-franzoesische-wirtschaft-bespitzelt-haben-a-1041268.html>,
- Zelchenko Henry L., (Feb 1952). «*Stealing America's Know-How: The Story of Amtorg*», American Mercury: στο <http://www.unz.com/print/AmMercury-1952feb-00075>.